

JOANNIS BRUNATII

DE RE NUMMARIA PATAVINORUM.

Jam tempus est quædam ex nostra, ut ita dicam, Moneta proferri.

Senec. de Benefic. lib. III. c. 35.

VENETIIS, MDCCXLIV.
Typis Jo. BAPTISTÆ PASQUALI.
SUPERIORUM PERMISSU.

M. FOSCARENO
Equiti, Divique Marci
PROCURATORI

Jo. Brunatius
F.

Ibrum de re Nummaria Patavinorum Tibi censebam, Marce Eques ac Procurator; ea quando seculi felicitas est, ut litteras & ea-

rum cultores ames : alteras ex usu teneas, alteros ex liberalitate juves; utrisque ex officio præsideas. Tu celeberrimo Patavinorum Gymnasio præfectus es, & principem Reip. Bibliothecam curas; ipse bibliothecam domi sic habes, ut colas: ea libros & plurimos & pulcherrimos & optimos. Namque tibi mens omnium capax; eloquentia vero iis efferendis egregia est.

Equidem laudes tuas arcto, Vir Præstans. Ita quippe sum. Nec ampullas affecto, resque nec aliorum jacto nec meas. Id enim ex

ipso

ipſo hoc conſtat opuſculo quod in promptu eſt. At Ipſe jam fereris omnium & linguis & ſcriptis; ultraque montes & maria favore mortalium ſtudiisque perſonas. Ajunt te FOSCARENUM Veneta nobilitate Patricium, deinde Senatorem, præterea Equitem, ad hæc D. Marci Procuratorem, vivente pari faſtigio Patre, quo memorabilius id etiam ſit; Oratorem diu apud Reges apud Pontifices apud Cæſares, iis auctum titulis & meritis & factis, eo tamen eſſe notabiliorem, quod græca latinis admiſceas, quod philoſophica politicis addas,

quod oratores poetis, hiſtoricos utrisque conjungas; idem vetuſtis ævi monumentis impalleas, & membranarum voluminibus inhies; omnia Reipublicæ tempora nexumque rerum ſeriemque geſtorum ſic ab origine teneas ediſſeras ornes, ea regnis ac Rebuspublicis aliis hinc præferas inde conferas, ut nunquam aut ingenio areſcas, aut memoria ſubſiſtas, aut facundia non placeas.

Urbi quidem tuæ florentiſſimæ, congratulandum eſſe mihi ſcio, quæ TE SCRIPTOREM RERUM SUARUM ET ORATOREM *nacta ſit, eum homi-*

nem

nem qui magnitudinem ſuam ſtilo atque oratione æquare poſſis. Etſi enim ut Romani quondam, & nunc VENETI *Tui facere malint, quam dicere, resque ſuas laudari poſſe ab aliis optent, quam ipſi alienas laudare, non minima tamen bene geſtæ rei pars eſt, ut præclare quis geſſerit, ita & eſſe aliquem qui præclare dicat. Laterent ſiquidem res majorum noſtrorum, nullaque ad poſteros noſtros præſentium rerum memoria pervenire poſſet, niſi prodita eſſent divina quædam ingenia, qualia apud priſcos multa, apud nos* TUUM, *quæ & ſuarum & ſuperiorum ætatum geſta litteris complecterentur.*

Hæc ineunte quintodecimo jam ſeculo Vergerius e MSS. meis. Ut inde parata tibi, MARCE Vir, hoc eſt, famæ tuæ, doctrinæ tuæ, ſcriptis tuis eruditorum ſuffragia vix ambigas. Vale.

PRÆFATIO.

COmmentariolum de re numaria Patavinorum, quod in manibus eſt, hanc habet cauſam. Diu verſor in his tabulariis & urbium quæ proximæ ſunt, id agens ut hæc Italiæ portio fama nobilis & opum ac virorum ferax obſcuris maxime ſeculis inclareat, & inde barbarica temporum iuvetur eruditio, quæ dudum litteratos ævi ſollicitat. Itaque vetuſtis annorum chartis ac pergamenis incubo, privatis itemque publicis. Ibi vero nihil tam frequens ac pecuniaria res. Ubique numos & denarios ubique ſolidos habes; aut parvos aut groſſos; hinc libras & marcas, hinc ducatus ac florenos: adde Byzan-

tios

tios & imperiales, adde marabotinos, alios. Hæc properantem retardant, & retardando fatigant. Ac mihi vix erat quies ab eiusmodi scabie; tandemque putavi commodius ut ex iis maturius emergerem; atque ita ſtomachum eo velut eruditionis indigeſtæ faſtidio ſolverem. Præterea ſi non oſcitanter hæc agas, id quoque comperies, eum, qui res has antiquitatis invaſerit, de pecuniaria fore ſollicitiorem; quippe quæ reliquarum nexus ac vinculum eſt. Age bella ſive paces; age teſtamenta, nuptias, emptiones, emphyteuſes, acta cauſarum, iura feudorum, vectigalia, decimas, ac præbendas; age litteras & artes, quæ ſolemnior eſt archivorum materies: ea fere pecunia coeunt: ut proinde quantum promovendis hominum negotiis valet pecuniaria res,

tan-

tantum valeat iis intime perſcrutandis exacta rei pecuniariæ tractatio.

At non ſic agimus hæc, ut eam lucem rudibus ævi moribus ingerant. Aliqua indico, pauca conficio, reliqua iacent; idque fit monumentorum conditione, vel operis. Et monumenta, ſi numerum ſpectes, innumerabilia ſunt, quæ numos hos & monetas offerant ac nomine vocent. At rem vix ultra provehunt. Idque ſtomachere magis, ut in ea nimietate ieiunium ſentias. Hæc ab anno DCCCCL. ad MCCXX. Deinde major eſt adhuc membranarum ſatietas; &, ſi vis, alia rerum momenta conferunt. At nondum ſatis hæc erant; & erant communia Diſſertationibus aliis, (quæ fortaſſe ſunt ad manus) ex quibus Antiquitatum medii ævi Patavinarum non inſolens opus exiſteret. Ex. grat. ſic anno mil-

millesimo ducent. septuagesimo quinto. indictione tertia, mense decembris apud Patavinos statutum est, ut *in rocheta S. Victoris continue stare debeat unus capitaneus miles vel pedes ab omnibus armis: & sex custodes. Et quilibet custos habeat pro suo salario libras tres & dimidiam pro quolibet mense. Quorum salarium debet solvere dominus Episcopus Feltrensis & commune Feltri.* Rursus anno *millesimo ducentesimo septuagesimo quinto.* Statutum est, ut *sindicus communis qui mittitur ad denunciandum electionem alicuius doctoris, habeat solidos decem pro persona & equo, & non possit habere solucionem nisi pro tribus equis.* Statutum quoque est *ante millesimum ducentesimum trigesimum sextum, ut nullus sartor accipere debeat de sua arte ultra modum inferius comprehensum. Modus autem est iste. Pro gonella ab homine solidos duos, pro paludello ab homine solidos decem & octo, pro pelle & guarnacia ab homine solidos tres. &c.*

Hæc

Hæc nonnihil ad res Patavinorum nummarias. Sed nec ſatis ea ſunt, & in Exercitationes de re militari, de re litteraria, de re veſtiaria Patavinorum melius inferas. Ita de pluribus aliis: ut hæc propterea vel omittenda prorſus, aut alio reſervanda fuerint. Ubi vero nodus inquiſitionum eſt, monumenta ceſſerunt. Quid non egi hic, ut uni ſaltem ex tot numis, quos edo, precium certo ſtatuerem? Quo nempe firmato reliquos iisdem ſupputationibus agerem. Dixi quid eſſet marcha ad ducatum, quid ducatus ad libram, quid libra ad ſolidum, quid ſolidus ad denarium; denariumque medium notavi, quartum quintumque denarii. Sed quid tandem quinta hæc denarii pars? aut quæ libra denariorum? Num ſemper ex argenteis? At habebamus

&

& æreos. Horum quis ortus apud nos, aut sectio, quis modus aut lex, aut quibus expendenda momentis? hæreo, chartæ facessunt, antiquitas silet. Itaque frustratis eo calculo progredi nefas, ac tantum conjecturæ supersunt.

Institi pariter, ut haberem numos ad normam diplomatis Henriciani, quod est capite II. Jam illud a Muratorio defendi, sed eo modo quo fuerat impugnatum, nempe leviter, & quasi dissimulando. Plura, quibus exaggerari poterat res, omisi, ne superflua congererem. Sed parum interest verum falsumve teneas, cum nonnisi ducentos ac viginti post annos h. e. MCCLXXI. *denariorum Paduanorum parvorum* nomen inaudias; & quos anno M. circiter ac CCC. vides, ipsi decreto repugnent. Hinc ei non admodum blan-

blandior ; atque in eo recensendo plus Veronensi quam Patavinæ monetæ consulo.

Ex his habes caussam Dissertationis, & modum. Ordo sic erit. Primum tractabo numos in urbem receptos ; dein numos in urbe signatos.

Haud dubito prodituras exinde chartas his refricandis idoneas. at vellem perficiendis. Ea quippe vel apud auctores æquævos implicatiora sunt. Et Oresmius anno MCCC. circiter LXXX. tractaturus hæc in opere *De mutatione monetarum*, quod est Tom. XXVI. Biblioth. PP. sic demum professus est. *Magnum*, inquit, *scandalum est & vile principi, quod moneta regni sui nunquam in eodem statu permanet ; sed de die in diem variatur : & quandoque in uno loco plus quam in alio pro eodem tempore. Item sæpissime ignoratur his du-*

durantibus temporibus vel mutationibus, quantum valeat hoc numisma vel illud. Et ſic rei quæ debet eſſe certiſſima, nulla eſt certitudo, ſeu potius incerta & inordinata confuſio in vituperium principatus.

DE

DE RE NUMMARIA PATAVINORUM

CAPUT I.

De Veneta pecunia usui Patavinorum Seculo X. atque XI.

Ntiquior est mentio Nummorum quos aliunde Patavini sumpserunt, quam quos ipsi conflarunt. Anno nongentesimo quinquagesimo, Lotharii *nonodecimo sub die de mense madio indictione hoctava - Kavasino de Civem Patavensis* Teudiverge conjugi *solidos numeros centum* pollicitus est. *Hacto in civem Patavensis*. Anno nongentesimo sexa-

gesimo octavo, *domni Hotoni Deo propicio Inperatore septimo & item Hotto filio ejus imperii primo sub die de mense Julio indictione undecima*; venditor Stephanus ab emptore Martino, *pro argento & alia specie valente solidos sexsainta* recepit. *Acto in Civitate Pataversis*. Anno quoque ab *Incarnacione domini nostri Jhesu Christi pos millesimo quariesimo quarto quarta die intrrante mense feburario indicione terciadecima*, quod est a Nativitate millesimo quadragesimo quinto, *tunc inferamus ad illa parte contra quam exinde litem intulerimus multa denari obtimo uncias vinti, arienti poderas quadrinta*. Pariter id *Actum infar civitate Patavit*. Hæc remotiora penes nos inquilinæ monumenta pecuniæ. Quas innui membranæ tres autographæ sunt, ac de sacrario templi maximi prodeunt. Eas Viri Canonici describendas cesserunt. Præter has etiam plurimas obtulerunt. Eruditionis arcanæ thesauros aperuerunt. Nobilitatem sanguinis æqua magnanimitate pensarunt.

Hinc si quæras unde Patavina gens hos nummos haberet, alius alias invehat monetas. Veneta certe non aberat. Effero chartam, quam mihi velatæ S. Stephani Matronæ cum toto tabulario domum miserunt. Hoc antea Petrianæ Virgines, & Agathenses, & aliæ præstiterant. Factum lau-

laudabile posteris silendum non erat. Hæc autem archetypa est, annumque refert millesimum quinquagesimum tertium. Sic habet „ in Christi nomine. Placuit atque „ convenit inter domna Gepa Abatissa de „ monesterio Sancti Stefani martir Cristi „ foris civitate Patavi pro ponte Sancto „ Stefano, nec non & inter Dominico fi- „ lius quondam Christiano, ut in Dei nomi- „ ne debeant dare, sicut a presenti dedit „ ipsa domna Gepa Abatisa ad laboran- „ dum libellario nomine usque ad annos „ viinti & novem expletos, oc est pecia „ una de terra aratoria ad vinea plan- „ tandum in lo e fundo ubi dicitur Por- „ cila iure de suprascripto suo monesterio. „ Quoerit ei de omnes partes fosa. sico „ eque alie sunt coerentes. Ea racione „ uti amodo ipse Dominicus & suos he- „ redes (&c.) Pena vero inter se posue- „ runt, ut quis ex ipsis non compleve- „ rint omnia qualiter superius leitur, vel „ si tollere aut relaxare voluerint ante „ suprascriptos viinti & novem annis ex- „ pletis, compona pars partem fidem ser- „ vandi, pena argentum solidos viinti & „ novem de Veneciarum monete. & post „ pena composita unc libellum in sua ma- „ nead firmitate. Anno vero Domnus En- „ ricus Secundo Dei gratia Imperator ob-

„ guſtus, anno imperii eius Deo propicio
„ ic in Italia ſeptimo, quarto die menſe
„ december, indicione ſeſta. Actun infra
„ clauſti a de ſcripto moneſterio feliciter.
„ + Ego Gepa Atiſa que hanc cartula li-
„ bello a me fata mm. ss. Ego Lanita. E-
„ go Alburga manus mea ſcriſip. Ego An-
„ gelberga manus meas ſcripſit. Ego Bur-
„ ga manus meas ſcripſit. Signum †††††
„ manibus Aruſtigello, & Laurencio, &
„ Johannes, & Dominico, & Martino de
„ fornale rogati teſtes. Ego Ugo notarius
„ & iudex ſcriptor uius cartule libello
„ poſtradita coplevi & dedit. „ Ergo tum *ſolidi Veneciarum monete* Patavinis aderant, ac vulgo iactati minute quoque rei nempe ſanctioni libellaticæ pares erant.

Adde litteras Henrici Quarti Regis anno regni ſui *XXIII. Dominice incarnationis milleſimo LXXVIIII.* quas etiam Muratorius e manuſcriptis *Eſtenſibus* in *Italicas* intulit *Antiquitates* Diſſertat. XIX. *Stabilimus*, ait Henricus Rex in gratiam Patavini Præſulis Odelrici, *quidquid eadem Eccleſia habere videtur. Nominatim ſeptem libras monete Venetiarum, quas in noſtro adventu in Regnum Italicum Saccenſes ex Præcepto Patris noſtri dicunt ſe nobis debere*. Saccus agri Patavini portio eſt ad orientem contermina mari; caput Populorum Plebs. Hos hic

hic habes *feptem Venetis libris* Italico Regi devinctos. Ajunt autem eas fibi pendendas ex Præcepto Patris Henrici. Quale Præceptum hoc? Dicam. Vetus exemplar annorum plus quingentorum Canonici tenent. Ibi chronologia deeft; quam tamen haud ægre fuppleas. In eo memorantur Henrici duo Tertius, itemque Quartus Italiæ Reges. Tertius exceffit octobri menfe, MLVI. Quartus extitit Rex aprili; MLIV. Stat eo triennio Diplomatis epocha. Signare placet annum MLV. menfemque novembrem, quo legimus apud Muratorium Differtat. XLV. datum Diploma Mantuanis, actamque fimilem caufam. Forte fibi populus populo fuit incitamento vel ufui.

„ *In nomine fancte & individue Trinita-*
„ *tis. Henricus divina favente clementia Ro-*
„ *manorum Imperator Auguftus. Si miferis*
„ *& pauperibus fecundum quod fcriptum eft*,
„ fubvenite mifero, *manum mifericordie pro-*
„ *ut Imperialem decet clementiam porrigimus*,
„ *videlicet ut a violentis obppreffionibus*, * *&*
„ *hic & in futuro premium nos recepturos fpe-*
„ *rare debemus. Quapropter notum fit omnibus*
„ *fancte Dei Ecclefie noftrifque Fidelibus tam*
„ *futuris quam prefentibus, qualiter Homi-*
„ *nes in Valle que vocatur Saccus habitantes*
„ *clementiam noftram audierunt de iniufte*

„ *servitutis oppressione in quam Pataviensis E-*
„ *piscopus violenter eos compulerat miserabi-*
„ *liter conquerentes. Verum nos pro remedio*
„ *anime nostre, & ob interventum dilectis-*
„ *sime Conjugis nostre Imperatricis Agnetis,*
„ *& propter incrementum Filii nostri Hen-*
„ *rici Quarti Regis precipimus & confirma-*
„ *mus, ut quicquid Pataviensis Episcopus*
„ *per violentiam illis abstulit, aut cartas ab*
„ *eisdem fieri compulit, integre ipsis resti-*
„ *tuatur: & ut deinceps ab injusta servitu-*
„ *te sint soluti sancimus; hocque nomen ab*
„ *Imperiali auctoritate nostra stabilitum ob-*
„ *tineant ut in omni succedenti tempore Ere-*
„ *manni dicantur; & ea consuetudine qua*
„ *nunc ceteri Eremanni in comitatu Tarvi-*
„ *siano utantur*. Preterea cum nos in re-
„ gnum Italicum venerimus, sicut anti-
„ quis temporibus soliti fuerant, septem
„ libras ut impendant, *& decimas per unum*
„ *quemque annum precipimus. Insuper vero*
„ *nec Episcopus, nec aliqua magna vel parva*
„ *nostri Regni persona predictos homines mole-*
„ *stare inquietare sine legali iudicio presumat.*
„ *Statuimus quia partibus autem Ecclesie se-*
„ *cundum iusticiam faventes, ut predictis ho-*
„ *minibus non liceat ipsam Eremanniam suam*
„ *vendere aut Archiepiscopo, aut Episcopo,*
„ *aut Patriarche, aut Duci, Marchioni, Co-*
„ *miti, Vicecomiti, neque aliquibus se Potencio-*

„ *ribus*

„ *ribus vendant, nisi quod secundum eandem*
„ *consuetudinem debitum Eremannie predi-*
„ *cte Pataviensis Ecclesie iustitiam suam per-*
„ *solvere velint. Si quis vero contra hanc no-*
„ *stram Imperialem confirmationem a predi-*
„ *ctis Eremannis aliquid exegerit aut nostrum*
„ *Preceptum infringere temptaverit. C. libras*
„ *auri optimi componat, medietatem Kamere*
„ *Imperiali, & medietatem ipsis hominibus.*
„ *Quod ut verius credatur hanc cartam inde*
„ *conscriptam manu propria ut infra videtur*
„ *corroborantes sigilli nostri inpressione jussi-*
„ *mus insigniri.*

Hoc erat præceptum Patris Henrici, quod Henrico Filio Saccenses ingesserant. Alterum itaque alteri jungas. Ait Henricus Rex III. ad Saccenses, *septem libras ut impendant*: Henricus Rex IV. eas asserit *septem libras monete Venetiarum*. Venetas ergo libras septem Saccenses Italico Regi solvebant anno MLV. Rursus ait Henricus Rex III. id eos facere ex antiqua consuetudine temporum. *Sicut antiquis temporibus soliti fuerant*. Nos antiqua hæc tempora metiamur annis saltem centenis. Iam res anno nongentesimo quinquagesimo resedit, quo Venetos nummos accersebamus Urbi Patavio.

CAPUT II.

De Veronense Pecunia apud Patavinos Seculo XI.

SEquitur Moneta Veronensis. Apud nos primum celebratur illo Diplomate quod Imperator Henricus Episcopo Bernardo cunctæque Civitati novo munere cohonestandis expediit anno MXLIX. Tritum est apud Sigonium, Ugellium, Ursatum, Muratorium, atque alios. Nondum tamen omni labe caret. Ei vulgando pergamena duplex e chartophylacio Canonicorum præsto est. Recentior anno *millesimo trecentesimo undecimo indictione nona die prima Decembris* manu *Virgilii notarii*. Vetustior autographo par annos exhibet undecimi seculi postremos. Ex hoc Virgilius, ex Virgilio ceteri deinde sumpserunt. Singula spectanti res patuit. Attentos enim oculos adhibere satis erat.

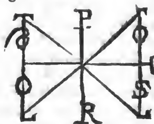
„ IN NOMINE SANCTAE ET IN-
„ DIVIDUAE TRINITATIS HEIN-
„ RICUS divina favente clementia Ro-
„ manorum Imperator AUGUSTUS. Si
„ sacris & venerabilibus locis proficua do-
„ na concedimus, animæ nostræ profutu-
„ rum nullo modo ambigimus. Quapro-

pter

„ pter omnibus Chriſti noſtrique Fideli-
„ bus, tam futuris quam & preſentibus
„ notum fieri volumus, qualiter nos ob
„ interventum noſtri thori Regnique con-
„ ſortis ſcilicet AGNETIS Imperatricis
„ Auguſtæ, nec non ob devotum ſervi-
„ cium & peticionem BERENNARDI
„ PATAVIENSIS Epiſcopi, licentiam
„ & poteſtatem monetam faciendi in Ci-
„ vitate PATAVIENSI ſecundum pon-
„ dus VERONENSIS monetæ ſibi ſuæ-
„ que Eccleſiæ perpetualiter concedimus
„ atque permittimus. Et ut certior au-
„ ctoritas hujus noſtræ conceſſionis vi-
„ deatur, in una ſuperficiae denariorum
„ noſtri nominis & imaginis impreſſio-
„ nem, in altera vero eiusdem Civitatis
„ figuram imprimi iuſſimus. Et quoniam
„ ſecundum Imperialem auctoritatem no-
„ ſtrorum anteceſſorum regum vel im-
„ peratorum pro animæ noſtræ remedio
„ ſanctæ Dei Eccleſiæ prælibatum donum
„ conditione ſtabili tradimus, volumus
„ firmiterque precipimus ut nulla major
„ minorve perſona Eccleſiam Dei ſuum-
„ que proviſorem BERENHARDUM vi-
„ delicet Epiſcopum eiusque ſucceſſores
„ hoc noſtræ benignitatis dono deſtituere
„ aut moleſtare preſumat. Quod ut ve-
„ rius credatur ab omnibus, & per ſuc-
ceden-

„ cedentis temporis evum ab omnibus di-
„ ligentius obſervetur : hoc noſtræ dona-
„ tionis Præceptum manu propria corro-
„ borantes. Sigilli noſtri impreſſione in-
„ ferius iuſſimus inſigniri.

„ Signum Domni
„ Heinrici Tercii
„ Regis invictiſſi-
„ mi Secundi Ro-
„ manorum Impe-
„ ratoris Auguſti.
„ Herimannus Co-
„ lonienſis Archie-

„ piſcopus atq; Archicancellarius Recogno-
„ vi. Data XVI. Kal.maj. Anno dominicæ in-
„ carnationis M. XLVIIII. indict. II. Anno
„ autem domni Heinrici tercii Regis Impe-
„ ratoris ſecundi ordinationis eius XX. re-
„ gni quidem X. Imperii autem III. in no-
„ mine Domini. Actum Goslare fel. Amen.

Monumentum hoc Muratorius an *certum ſincerumque* ſit hæret. Primum quia non Epiſcopum, ſed Civitatis Principem moneta deceret; deinde quia Epiſcopus in nummis non Civitatem ſignaret nec Cæſarem, ſed S. Proſdocimum genti Patronum; tertio quia repugnat Epiſcopi monetam eſſe, typum Civitatis: eiusdem quippe ſit nummus oportet ac imago nummi. Nos contra. Vidimus anno MLV.

Præ-

Præsulem Patavinum Saccensibus insultare subactis. hoc quidem præpotentis est rerumque domini. Saccenses autem non Patavinum nec Tarvisinum Comites adeunt, sed Cæsarem pulsant; ut vi proximum. Rursus hoc anno MLV. mense novembri, ex Muratorio Dissertat. XLV. *Mantuani Cives* eundem postularunt Augustum *suas miserias & diuturnas oppressiones conquerentes*. Idemque *predictos Cives videlicet Eremannos in Mantua civitate habitantes* integros esse iubet. Jam si quæramus a quo Mantuani Cives & Eremanni crudelia passi forent, ipse reponet Muratorius, a Bonifacio *Comite* Mantuano. Liceat hoc idem de Saccensibus Eremannis: ut eos premeret qui Comes iis ac Præses erat, hoc est; ut Patavinæ ditionis arctaret populos qui Patavinorum Reipublicæ præerat. Nec silendum est *Præceptum*, ut alia mittam, quod Ursatus interpolatum dedit, ipse apud Canonicos evolvi duabus autographis chartis, altera pendente sigillo, altera infixo, utraque Cancellarii manu firmatis, quo quidem *Heinricus* anno *M. nonagesimo primo indictione XIII. VI. Kalendas* Julias *Urbem Pataviensem* Episcopo Miloni cessit, omnemque *Arimaniam eiusdem Civitatis omnemque districtum cum placitis;* ut ea, inquit Augustus, *iuxta constitutionem Antecessorum nostro-*

nostrorum confirmaremus. Antecessorum statuta latent. Ex hoc tamen agnoscimus Antistites Patavinos iis seculis ea in Urbe sub Imperii munimine dominos. Ex quibus ipse Bernardus impetravit monetæ ius. In nummis autem signabat imaginem Civitatis, in qua Princeps erat; ac Cæsaris imaginem sub quo Princeps. Hoc ergo diplomate moneta Veronensis apud Patavinos laudata est; Anno deinc MLXVII. privatis quoque rationibus adhibita est. Habe chartam e S. Stephani gynecæo.

„ In Christi nomine. Placuit adque con-
„ venit inter domna Gepa abatipsam de
„ monesterio S. Stefano martire Chri-
„ sti, quod est constructum foris civitate
„ Padua, nec non & inter Pagano qui di-
„ citur de Berengarda ut in Dei nomine
„ debeat dare sicut a presenti dedit ipsa
„ domna Gepa abatipsa eidem Pagano, at
„ ficto censo redendum libellario nomine
„ usque at annis viginti & novem exple-
„ tis. — Ita ut per iam dicto Pagano -
„ meliorentur, nam non pegiorentur. &
„ persolvere ex inde debet per omni anno
„ in festa S. Justina que venit de mense
„ octuber a ficto soldos octo de moneta
„ Veronensi, & in festo S. Stephani (&c.)
„ Unde duo libelli uno tinore scripti sunt.
„ Hanni ab incarnacione Domini nostri

Jhesu

„ Jhesu Christi millesimo sexagesimo se-
„ ptimo, octavo Kalendas augustus, in-
„ dicione quinta. Actum in suprascripto
„ monesterio feliciter. Signum „ &c. ex autographis. Tunc & Aquileiam fama pecuniæ Veronensis impleverat, urgente *Conrado* Cæsare, qui nummos in nova ejus Urbis officina cudendos *Veronensis monetæ denariis æquiparari* vult, anno d. i. *MXXVIII indictione XI. XIII. idus Septembris*. Edidit ex authenticis Bernardus de Rubeis.

Ac mihi potiora Vincentiæ tabularia Joh. Checotius aperuit, alia quorum Mabillonio, alia Bollando, alia Muratorio restiterant: isque sic in me Veicetinorum devinxit animos, ut hominem ignotum omnibus amoris ac liberalitatis officiis auxerint. Ibi Veronenses nummos hoc ævo solos animadverti. Princeps eorum mentio e S. Felicis autographo. *In nomine Domini Dei eterni. Anno ab incarnacione Domini nostri Jhesu Christi millesimo XXV. primo die de mensis september indicione octava. Constat nos Tiso & Elica iugalibus que professa sum ego ipsa Elica ex nacione mea lege vivere Longobardorum set nunc pro ipso viro meo lege vivere saliba: ipso namque iugale & mundoaldo meo mihi consenciente & subtus confirmante; & iusta legem meam una cum noticia de propinquioribus parentibus*

meis

meis cuius supra Elicæ i sunt Vilano & Ariprando germani mei, in corum presencia & testium certa facio profesione & manifestacione quod nulla me pati violencia ad quempiam omine nec ab ipso iugale & mundoaldo meo nisi mea bona & spontanea voluntate accepisemus nos comuniter sicuti & in presencia testium accepimus nos ad te VVarnerius qui est abitator in Castro Pedaola inter argentum & alia re valaente liberas quarainta de Verona *finitum precium sicut inter nobis convenit pro masaricias trex cum omnia suarum pertinencia iuris nostri qua nos abere visi sumus in Comitato Vicentino in loco & fundo Marostica a locus a dicitur planicia & in costa de Molvena secundum quod sunt rete per ipsi masarj. Prima masaricia in iam dicta costa, que fuit donicata de VValcauso ; & est reta, & laborata per Martino zoto libero omine. Secunda est reta & laborata per Johanes libero omo. tercia in loco Planica que est recta & laborata per Viviano masario libero omo. & sunt predictes masaricias — Ad illam partem contra quam exinde lite intollerimus mullta que est pena auro obtimo uncias decem & argengenti ponderas viginti & quod repecierimus — & bergamina cum actramentario de terra levavi. pagina Ugo notarius tradidit & scribere rogavi in qua subtus confirmans testibusque obtulit ad roborandum.. Actum in*

colo

colo ranpone feliciter. Signum † † manuu suprascriptorum Tiso & Elica, qui ad iugale sua consensi ut supra. Signum manuu †††††† Conrado, & Fulco, VViperto......... dal colo, & Alberto, & Gausilino de planicia testestes. Quidem ego Ugo notarius sacri palacii hanc vendicionis cartulam scripsi, posstradita conplevi. Ergo si vel Aquilejensem, vel & Vincentinam Civitates anno M. circiter & XX. nummi Veronenses invaserant, cur non & Patavinam? Quæ alteri finitima est, utrique interjacet.

CAPUT III.

De Lucense pecunia Patavii, deque Bizantiis ac Marabotinis Seculo XI. ac XII.

NUnc de lucense. Muratorius Antiquitates Estenses cumulat syngrapha quadam, cujus archetypum tabulario Mutinensi creditum est. „ Anno ab incarnatione D. N. J. C. millesimo nonogesimo „ quinto, sexto die aprilis, indictione tertia. Tibi Ugo germano meo ego Fulco „ filius Alberti Marchionis qui Azo Mar- „ chio dicitur, qui professus sum ex na-

„ na-

„ tione mea lege vivere Longobardorum,
„ ficut ipſe genitor meus vivere viſus eſt.
„ Propterea dixi; manifeſtum eſt mihi qui
„ ſupra Fulco, eo quod tu qui ſupra Ugo
„ odie in me emiſiſti cartulam vendicionis
„ ſub dupla deffenſione pro accepto precio
„ librarum mille Lucenſis monete nomi-
„ native de cunctis Curtibus, Caſtris,
„ Eccleſiis, & Capellis, Caſis, & Maſ-
„ ſariciis, & omnibus territoriis, que mi-
„ hi evenerunt per cartulas a Marchione
„ Azone noſtro genitore factas — Actum
„ in loco Adeſte feliciter —„ Ut Adeſte ſic pecunia Lucenſis ibi repoſita noſtras erat. Ea nec ſecuto deinde ſeculo defuit. Anno quippe *milleſimo centeſimo trigeſimo ſexto. die quartodecimo menſis auguſti, indicione quartadecima — Domnus Placitus dei gratia venerabilis Abbas Monaſterii S. Petri iuſta urbem Mutinam inveſtivit Domnum Gerogium Abbatem S. Michaelis de loco Candiana de hoc — eo pacto ut predictus Georgius Abbas & eius ſucceſſores — annualiter perſolvant quadraginta ſolidos denariorum Lucenſium bonos & expendibiles quales pro tempore cucurrerint*. E Canonicorum ſcriniis. Ut etiam *milleſimo centeſimo ſeptuageſimo tercio. die ſabati, quarto Kal. madii, indicione ſexta — convenit ut annuum cenſum quadraginta ſolidorum Lucenſium predicta*

Can-

Candianensis Ecclesia Ecclesiæ S. Petri persolvat. Præterea nusquam mihi lecta est. Quare parcius a nostris admissam reor.

'dem de numis habe quos a loco monetæ vocabant Byzantios. Hi semel occurrunt. „ Anno millesimo centesimo no-
„ nagesimo quarto. mense Julii. indicio-
„ ne duodecima. Testis Adam dixit.
„ Ego eram ..... cum Abbate Odelrico,
„ & domnus Johannes Padue Episcopus
„ erat ibi. Et multociens fuit ante do-
„ minum Papam, quando memoratus E-
„ piscopus Padue placitabat cum predicto
„ Abbate O. & dicebat Johannes Episco-
„ pus, quod ipse erat Dominus illius mo-
„ nasterii, & omnem dominationes ad
„ eum pertinebat. Et Abbas dicebat,
„ Non. Et ad finem dominus Papa, si-
„ cut audivit dicere, dixit eidem Episco-
„ po — Nos talem sententiam damus,
„ quod volumus, ut amodo habeas omnem
„ rationem quam nos inde habemus. In-
„ terrogatus; quid inde habebat domi-
„ nus Papa. Respondit; sicut audivi,
„ Bisantium unum per annum. „ Scilicet e Carrariense cœnobio. Charta Canonicorum est. Ex ea aliaque gemina didici Odelricum hunc Abbatem Carrariæ datum circiter anno millesimo centesimo sexagesimo, desiisse sub Episcopo Gerardo.

B Ge-

Gerardus ipse creatur anno millesimo centesimo sexagesimo quinto, *a sancta Maria de mense martio. hora diei circa tertiam.* Sic e variis tabulis ac tabulariis. Non iis modo vulgandis immoror aut explicandis; quod & longius irem, nec hoc instat. tantum indicabo chartulam, quæ Canonicis autentica est. *In nomine domini Dei. Anno nativitatis ejus M.C.LXVI. die V.Junii. indicione IIII. X. Gerardus dei gratia Paduanus Episcopus.* &c. Ughellus autem Gerardi pontificium quadriennio retardat. Idque facit more quodam suo. Quippe ei solemne est omnia nostrorum Præsulum invertere. Res erat nec parvi pretii nec exiguæ moræ Dyptica restituere florentis Ecclesiæ. Id egi. Singulos horum maxime temporum Antistites ordine suo locavi. Quantum monumenta chartarum valent, omnia nunc apte constant. Ea autem, quæ dicta sunt, litem Johannis & Odelrici cohercent intra millesim. centes. sexagesimum, millesimumque C. sexag. quintum. Tunc Rom. Pontifex Episcopo resignavit Bizantium, quem Monachi Carrarienses hucusque solverant. At quando cæpit ea pensionis indictio? Hæc quidem obvia interrogatio est. Adde ex Libro *Censuum Rom. Ecclesiæ*, quem *Cynthius Cælestini Papæ III. Camerarius* anno *M.C.XC.II.* con-

confecit, Muratorius Differt. LXIX. vulgavit. Unde fic habes.

In Epifcopatu Paduano Ecclefia S. Mariæ de Pratalia IV. Marabutinos. Ecclefia S. Crucis de monte Sion duos Marabutinos. Monafterium de Ifpida unum Marabutinum; numos hos quotannis Romam mittebant. Hinc ergo rurfus eft quæftio, num quos ea Patavinorum Sacraria feu Byzantios, feu Marabutinos ævo duodecimo dabant, undecimo quoque darent. Caufa quærendi eft, quod penfiones publicæ ftabiles funt, nec privatis fimiles; at facræ funt etiam firmiores. Quare centenaria earum præfcriptio non fruftra præfumitur. Id autem nec repugnat ex parte numorum quibus ea fieret folutio. Nam *duo millia Bifancios auri* vides anno *Millefimo feptuagefimo nono, pridie nonas decembris, indictione tercia*. Sic *Marabotinorum* mentio eft anno *MLXXVI.* quorum *fepteni unciam conflarent*, Chartas Differtat. XXVIII. Muratorius exhibet. Hi ergo penfionibus ea quoque ætate folvendis faciles erant. Rurfus id non repugnat ex parte Cœnobiorum quæ penfiones ipfas folverent. Nam Carrarienfe vel anno 1068. nomen habet.

Anno ab incarnacione D. N. J. X. millefimo fexagefimo octavo. fexto die menfis augufti, indicione fexta. Monafterio beatiffimi S. Steffa-

ni, *qui eſt conſtructio in loco & fundo Carraria*. —Tabulas obtulit Ubertinus Papafava Marchio; easque reliquumque tabularium in lares meos intulit. Aſceterium Pratalia noſtri conditum putant anno MLXXX. Nec iis deſunt inde quædam memoriolæ, quas in eo chartophylacio vidi, non quidem authenticæ, ſed nec improbabiles. Hoc autem ex autographis eſt *milleſimo centeſimo ſeptimo decimo indicione decima* &c. in eo memoratur *Abas de Pradalla*; notarius *Ugo* chartulam fecit. Hic ſumus adhuc non procul ab ævo quod verſamus undecimo. Sequitur Iſpidæ monaſterium, quod eſt aliis vectigalibus additum. Ex eo Cynthii libello revocatur ad hoc ſæculum; nec a ſuperiore deiicitur. Ei quidem pauciores ætates adſcribere potes: at etiam plures. Hoc autem ipſe faciam. Ex adverſo quippe nihil eſt. Ultima ex eo codice eſt *Eccleſia S. Crucis de monte Sion*. In eam præjudicaverunt, qui nomina hæc locorum, velut mons Sion & alia transmarinis æqua vocabulis, apud nos orta denique putant, ex quo Crucesignatorum gens Aſiæ Paleſtinæque ſpolia ac titulos in occidentem tranſtulit. Audi Maffeium Veron. Ill. parte III. cap. I. latine ſic redditum. „ Nec ſilendum, in„ quit, quæ proxima Veronæ pars inſidet

„ mon-

„ monti ferre quædam nomina locorum „ quæ Jerofolymis adiacent. Ea funt Valdonica quæ vallis Dominica; Calvarium „ qui S. Rochi mons eft ; & claufa modo „ mænibus hinc Nazaret , inde Bethlehem. Dictus & Oliveti mons ubi cœnobium Trinitatis eft. Hæc noftri induxere Cives ab Jerofolymiticis bellis in „ patriam reduces. Has fedes iis admodum fimiles videbant, ipfas eodem vocabulo notabant. „ Hæc ille non fine aliqua veri fpecie. Sed mihi ex autographis Canonicorum charta eft quæ negotium expedit. Totam defcribere placuit, ut certum fit legentibus inde iudicium. Quæ lacunis hiant vetuftas eluit. Ufitatas quoque tabellionum nænias omifi. Cætera fic habent.

„ In nomine domini Dei & Salvatori „ noftri Jhefu Xpifti. Enricus Secundo „ dei gracia Inperator Abguftus. Anno „ inperii eius Deo propicio ic in Italia anno quarto ; feptimo die mens .... „ indicione tercia. Ecclefie & Canonice „ Sanĉte Marie Patavenfis Ecclefie, que „ eft conftructa in .... vitate Patavi Ego Vito presbytero qui profefo fum ex „ nacionem meam leiem vivere romana, „ offertor & donator ipfius Ecclefie Sanĉte „ Marie prefens prefentibus dixit. Quisquis

„ (&c.) Ideoque ego iam dicto Vito pres-
„ bitero dono & ofero in eadem Canonice
„ Sancte Marie it eſt pecia una de terra
„ aratoria ..... quam abere viſo ſum in-
„ fra comitato Patavenſis & infra fine de
„ civitate Patavi & in loco & fundo Me-
„ zana; & eſt pecia ipſa de terra arato-
„ ria .... uno latere iure ipſius Sancte
„ Marie abente, & de alio latere ingre-
„ ſo........... noſtris conſortes ſabente,
„ & de alio capite via plubica percurren-
„ te (&c.) Hanc enim cartulam oferſionis
„ me painam Johannes notarius tradidit
„ & ſcribere rogavit, in qua ſubter con-
„ firma teſtibusque obtulit at roboran-
„ dam. Actum in Monte Oliveto felici-
„ ter; Signum ††† manibus Bonoomo,
„ & Amedeo, & Bernardo romani teſtes.
„ Signum †† manibus Paulo, & Zorzo
„ teſtes. Ego Johannes notarius ſcriptor
„ uius cartule oferſionis poſtradicta con-
„ plevit. „ Jam conſtat eos Cruceſignatorum reditus ævo tantum duodecimo factos. Hæc autem charta non dubium quin anno ML. reſpondeat. Ea ergo non expectavit ovantes ab oriente milites, ut *Oliveto Monti* nomen imponerent. Hinc antelati ſyſthematis excisa compages. Exemplo hoc reliqua apud nos loca Paleſtinis aucta vocabulis alios aliosque ſibi quam

qui

qui putantur auctores adstruent. Age nunc *Ecclesia S. Crucis de monte Sion*, quæ causa disserendi fuit. At ea ex dictis confecta res. Ajo itaque, ut *Olivetus* apud nostros ea ætate *Mons* erat, haberi potuisse *Montem* quoque *Sion* eique additam *S. Crucis* ædem, quæ Carrariensi Prataliensi atque Ispidensi juncta cœnobiis eos aut Bizantios aut Marabotinos annuam Romæ pensionem, sicut ævo duodecimo, sic & undecimo persolveret. Ac demum juvit huc omnes congessisse pecunias, quarum temporibus iis apud nos rara mentio levisque suspicio est, & tamen aliqua est. Inde Veronensem retractamus ac Venetam; quæ, quoniam loco, frequentia potiores erant.

CAPUT IV.

De nummis Veronensibus ac Venetis ab 1080. *ad* 1128.

NUmos Verona Venetiisque Patavium transtuli. Dehinc anno mill. septuag. nono coævos exhibui. Nunc utrosque jungam, simul eorum velut ætates exequar. Ætas prima est ab anno millesimo octua-

gesimo ad millesimum cent. vigesimum octavum: quo spatio tabulas pecunia Veronense triginta plus habeo, Veneta tres. Omnes e Canonicorum scriniis. Harum prima notatur. *Mill. cent. viges. quarto*. Data *vigo novo* Saccensium finibus. Altera *M.C.XXVI.* Tertia *mill. cent. XX. octavo* scriptae *Patavii*. Moneta Veronensium est anno *millesimo octuagesimo nono*. Actum *infra* (S.Stephani) *monesterio.* Secunda *M.C.XX. quarto. XIIII. dies mad. indicione secunda. In claustro Canonice beate Marie de Padua.* Demum *millesimo cent.vigesimo quinto,mensis Julii die decima, indicione tercia — Patavii in claustro S. Marie*. Prima ex archetypo S. Stephani, altera ex authentico, tertia ex autographo Pratalienfis archivj. Reliquas exerere non est opus. Itaque pecunia Veronensis erat frequentior usui Patavinorum. De pondere sic habe. Primum Venetos ex argento fuisse numos. Innui chartam *M.C.XXVI. X. die octubris indicione quarta*. Nunc addo in ea laudari *solidos quatuor & medium denarii monete Venecie de qualicumque moneta albulorum cucurrerit per hanc patriam*. Legis albulos, intelligis argenteos. His quadrupli Veronenses erant: ex altera quam censui pagina Canonicorum; summa cujus est. Dadolus venetas libras viginti septem fœneratus erat Natigerio.
Hic

Hic contra fecit ei syngrapham quasi massariciam venderet; ut, si Natigerius datam pecuniam cum fœnore solveret, ei Dadolus chartam remitteret. Sin autem, sibi retineret. Fœnus erat denariorum sex in mensem pro singulis libris. Hæc iulio mense. Tum septembri. Dadolus eodem fœnore libras Veronenses quatuor & solidos tres Natigerio dedit, ut is æque redderet aut libras quatuor & solidos tres Veronensium, vel sedecim libras Venetiarum. Nunc ex autographo.

„ Testes Lemizo de Gasarello. Arengerio. Albericus de Maraldo. Johannes „ de Pivota. Merze menuda. M.C.XXIIII. „ quartox die intrante mense Julii. indicione secunda. Fecit Natigerius da vigo novo cartula vendicionis sub dupla „ defensione in manu Dadolo de Pre Litardo nominative de masaricia una de terra iuris suis que iacet in villa vigo novo „ & in eis finibus iusta, que est recta per „ predicto Natigerio cum capulo & pasculo, & cum omni iure a predicta masaricia pertinentibus (&c.). Hec cartula „ vendicionis pignus sit posita per precium libras. XXVII. Veneciarum monete. terminum de hinc ad ano novum „ proxime venientem. Promissionis fecit „ inter se uni alteri, quod si prædicto

„ Na-

„ Natigerius vel ſuos heredes fecit ſana-
„ cionem de ſupraſcripti denarii libre
„ XXVII. Veneciarum cum proficuo per
„ libras in menſem denariorum ſex a Da-
„ dolo, vel a ſuos heredes de hinc a feſta
„ de ano novo proxime veniente vel ad
„ anno expletos, reddere debet Dadolo
„ vel a ſuos heredes iſta cartule raſa & in-
„ ciſa ſub pena duplo. Et ſi predicto Na-
„ tigero vel ſuos heredes non fecit ſana-
„ cionem de ſupraſcripti denarii libras
„ XXVII. Veneciarum cum proficuo per li-
„ bras in menſe denariorum ſex a Dadolo
„ vel a ſuos heredes de hinc ac ſtatutum ter-
„ minum qualiter legitur, deinde in antea
„ iſta cartula vendicionis firma & ſtabile
„ permaneat ſub pena dupli...... abere de-
„ bet launichild capello. Et pacti ſunt
„ quod denarii diſpendibiles ſub eſtimacio-
„ ne boni viri acipere debet quando ſa-
„ nacionem facit. Ego Johannes notarius
„ rogatus ſcripſi. Et poſtea alia vice in
„ media menſe ſeptembris dedit Dadolo
„ libras. IIII. Veronenſes & ſolidos III. a
„ Natigero. de hinc a ſex menſes expletis
„ cum proficuo per libras in menſe de-
„ nariorum ſex: & ipſe Natigerius inve-
„ ſtivit Dadolo de omnibus iuriis ſuis im-
„ mobilibus quam ab... Et ſi in capite de
„ ſex menſes predicto Natigero vel ſuos
„ he-

„ heredes fecit sanacionem de libras IIII.
„ & solidos III. Veronenses, vel sede-
„ cim libras Veneciarum, cum proficuo
„ per libras in mense denarii VI. acci-
„ pere debet Dadolo sine proficua. Sic
„ pacti sunt. „ Exscripsi schedam barbarie scatentem ac tricis, dii boni! quo tædio. Sed hæc horum studiorum infelicitas, quam compensat ex abdito ducta veritas. In ea exigi vides aut libras IIII. & solidos III. Veronenses, aut sedecim libras Veneciarum. Si libris Veronensibus addas solidos tres, erunt quadruplæ Venetis.

Aquilejense monumentum est e tabulario Forijulii, quo Bergomensis Episcopus *argenteos denarios bonos Mediolanenses solum quinque aut de Venetia solum decem* quotannis remittere iussus est. Illud vulgavit pag. 474. Bernardus de Rubeis, annoque nongentesimo septuag. secundo locavit ac dixit autographum. Lege itaque autographorum puto scripsisse notarium non *pro singulis locis & vocabulis*, ut in edito est, sed *per singulis locis*: non *persolvere ei inde debet*, sed *persolvere exinde debet*: non *dari ipsi denarium*, sed *dati ipsi denarium*: non *per juramentum inter se posuerunt*, sed *penam vero inter se posuerunt*: non *ejusdem Ottoni filio & similiter Imperator*,

tor, sed *& item Ottoni filio ejus similiter Imperator:* non *mense Julii in die quintadecima*, sed *indicione quintadecima*: non *Rambaldus Comes suus*, sed *Rambaldus Comes subscripsi*. Quæ quidem & alia virum maioribus inhiantem præterire decuit. Mihi dum minutiora persequor, hæc etiam momento sunt.

Igitur anno nongentesimo septuag. secundo denarii quinque Mediolanenses erant Veneti decem. Rursus anno millesf. cent. vigesimo quarto Veronenses libræ quatuor erant Venetæ sexdecim. Quare, nisi quid ævo mutatum est, ut Mediolanenses nummi dupli Venetis, sic Veronenses dupli Mediolanensibus erant. Hi quippe dupli Venetis, ii fere quadrupli. Princeps ergo Veronensium pondus est, deinde Mediolanensium, denique Venetorum.

Nunc ipsa nnmorum spectanda vis ex archetypis Canonicorum chartis „ millesimo nonogesimo sexto. nono Kal. aprilis, indicione quarta. Constat me Andrea filius quondam Dominico de Elna, qui professu sum ex nacione mea lege vivere romana, accepisse sicuti & in presencia testium accepi a te Alberto clerico filius cuiusdam Johannis de Raimberto inter argentum & alia re valente solidos decem denariorum Ve-

„ ro-

„ ronensium finitum precium sicut inter „ nobis convenit pro pecia una de ter- „ ra aratoria cum vite super se abente, „ quod sunt ordines quinque iuris mei „ quam abere & possidere visu sum in co- „ mitatu Patavino foris civitate Padua, „ in loco qui vocatur Martinsse. coeret „ &c. Actum in monasterio sancte Justi- „ ne „ — Terra bene culta frugumque ferax & ordines quinque vitium solidis decem Veronensibus empta sunt, ac proinde quadraginta ferme Venetis. Anno quoque *millesimo C. sexto*, *secundo die intrante mense septembris*, *indicione quartadecima — quinque ordines de vinea* prostant *in comitatu Patavino* rursus *ad locum qui vocatur martinise*. Vel iidem vel proximi superioribus erant ut ex lectione chartarum patet. Pretium *inter argentum & aliam rem valentem solidos* inde *viginti Veronensis monete* numerant. Actum *in suburbio civitatis Padue*. Veronenses antea denos, hic autem vicenos adhibent in ordines vinearum quinos. Aut hos auctos, aut eos imminutos intelligas. Illud pronius. Anno deinde „ ab incarnacione D. N. J. X. mil- „ lesimo. C. octavo, duodecimo calen- „ das mensis aprilis, indicione quintade- „ cima. Constat me Dominicus filius quon- „ dam Fusco qui professus sum lege vi-

„ ve-

„ vere Langobardorum, accepiſſe ſicuti &
„ in preſencia teſtium accepi ad te Inri-
„ cus, qui dicitur Judex, inter argentum
„ & aliam rem valentem libras quinque &
„ ſolidos ſeptem denarios Veronenſis mo-
„ nete finito precio ſicut inter nobis con-
„ venit, pro omnibus cuntis caſis & re-
„ bus inmobilibus iuris mei, qui ſupra
„ Dominico, de quantum ego abere &
„ poſſidere viſus ſum & mihi pertinet in-
„ fra fine Sacifica & in villa que dici-
„ tur Silba boluni tam infra ipſa villa
„ quamque & deforis & in eis finibus.
„ — Actum in villa Silbaboluni. Signum
„ manus &c. Ego Johannes notarius ſcri-
„ ptor hujus cartule vendicionis poſtra-
„ dita complevi. „

Anno milleſimo C. octavo, die XXI. menſe martio prima fluebat indictio? Cur hæc quintadecima eſt? Alia mihi charta eſt. Anno *Milleſimo C. octavo undecimo die intrante menſis genuarii, indicione quintadecima — Johannes notarius*. Alia quoque *Milleſimo. C. octavo ſeptimo die intrante menſe mad. indicione prima — Johannes notarius*. Omnes eodem Johanne notario ductæ parem ſtylum præferunt. Indictiones autem diſpares ſunt. Nec annus aut communis aut Piſanus aut Florentinus, aut alii; nec indictiones undecumque cæptæ repugnan-

gnantiam tollunt. Ergo chartas pseudigraphas? Ita Germonius. Alii parcius existimant. Hæc autem quam recolo non parvas res versat. Actum *de omnibus* & *cunctis casis & rebus immobilibus intra villam* ac *deforis*. Omnia quæ Dominicus eo loco possidet emptori precio finito cessit. Quanti vero? Quinque libris & solidis septem Veronensibus, hoc est, viginti circiter Venetis. Age nunc domos terras & vineas estima, pretium quo tum constabant expendas, pretium quo nunc constarent inquiras; hinc quæ numorum seu Veronensium seu Venetorum vis apud Patavinos esset ex parte cognosces.

CAPUT V.

De iisdem ab 1128. *ad* 1173. *rursus a* 1173. *ad* 1221.

ALtera pecuniis iis ætas statuitur apud nos ab anno millesimo centesivo vigesimo octavo, ad millesimum centesimum septuagesimum tertium. Quo spatio Veronensis ubique tenet, Veneta nuspiam est. Cur sic refrixerit ignoro, nec coniecturas agam. Cavacio quoque parcam, qui Ve-

Veronensem per hos annos abigit, Venetæ soli dat locum. *Velut*, inquit, *ex tabulis late constat*. Jam longe contrarium constat ex tabulis. Sed auctores hos persequi nihil est. Claudatur hæc ætas monumentorum copia cæteris impar, annorum vertigine par.

Tertia succedit ab anno millesimo centesimo septuagesimo tertio ad milles. ducentesimum vigesimum primum. Tunc moneta Venetorum postliminio rediit, agentibus chartis duabus autentica e Cœnobio S. Augustini, autographa e parthenone S. Petri.

„ Anno domini M.C.LXXIII. indictione „ VI. die II. exeunte marcio. Constat me „ quondam Gumbertum de Aldino accepisse a te Ugolino de Aldegerio, octuaginta quinque libras denariorum Venetorum finito precio—pro pecia una de terra „ aratoria iuris mei que jacet in confinio „ Padue in loco ubi dicitur contra. Coheret — Actum in Padua.

Vides hic octuaginta quinque denariorum Venetorum libras. In altera leges. XX. denariorum Venetorum solidos.

„ Anno M.C.LXXIIII. Indic. VII. die „ XI. exeunte octubri. Aquilina Dei gratia monasterii S. Petri Abbatissa per consensum & voluntatem sororum suarum

inve-

„ investivit Otonellum de tribus petiis de „ terra, quarum una est — dando pro re- „ novatione solidos XX. denatiorum Ve- „ netorum. „

Hinc autem nova pecuniæ Veronensis & Venetæ facies. Aut crevit hæc, aut illa decrevit; aut hæc progrediens ea digrediens ultimo concurrerunt. Id ut ordine peragam, rursus earum scrutabor usum, pondus, ac vim. Quoad usum sic habe. Charta mihi autographa est e tabulario Canonicorum scripta *M.C.LXXXVII. indict. V. die ultimo exeunte octobris*. Ea solvendos refert *denarios VI. Veronensium vel Venetorum concurrentium*. Idque statutnm *Padue*. Rursus ibidem membranæ sunt anno 1192. 1194. 1213. 1221. vel aliis, in quibus eadem est pactio *denariorum Veneterum vel Veronensium melius & plus concurrentium tempore solutionis*. Ex iis probatur anceps utriusque pecuniæ sors, alternante vel consuetudine populi vel sanctione Principis.

Additur anno „ M.C.LXXXXIIII. ind. „ XII. die VI. exeunte septembris — red- „ dendo, *inquit*, annuatim duos denarios „ Veneciarum, vel Verone, vel alterius „ monete sicut currerit tantundem va- „ lentis.

Hic locus in ea urbe novæ pecuniæ fit. Idque cumulatius e chartario Prataliense.

„ M.C.LXXXVIIII. indictione VII. die
„ IIII. exeunte Januario. Reddere autem
„ debet — XXV. libras Veronensium aut
„ Venetorum tempore solutionis melius
„ communiter in Padua currentium, vel
„ alterius currentis monete, que non sit
„ melior predictarum ultra XXIIII. dena-
„ rios per libram. „

Una ex iis monetis erat *Imperialium*, de qua postmodum. Ceteræ silentur. Eæ autem duæ pariter ibant, annumque mill. ducent. vigesim. primum semper æquato pede tenebant. Habe chartam e tabulario Sancti Petri.

„ In nomine Domini Dei eterni. An-
„ no nativitatis eiusdem millesimo ducen-
„ tesimo vigesimo primo, indictione no-
„ na, die sextodecimo marcii — Domina
„ Maria Dei gratia monasterii S. Petri Ab-
„ batissa — ad libellum ad renovandum per
„ unumquemque vigesimum nonum an-
„ num, dando pro qualibet renovatione
„ predicte Abbatisse vel eius succetrici so-
„ lidos quatuor denariorum Venetorum,
„ vel Veronensium plus curencium, ad ne-
„ mus de salicibus plantandum investivit
„ pascalem — Actum in Padua in predicto
„ monasterio. Testes (&c.) Ego Asinellus
„ sacri palatii notarius interfui, & eorum
„ iussu hoc scripsi. „

Is

Is usus apud nos utriusque monetæ. De pondere sic erat ex archetypis Canonicorum.

„ M.CC.III. indictione VI. die III. „ intrante novembris. Padue in episcopali „ camera — promiserunt solvere — VI. li- „ bras denariorum Veneciarum, videlicet „ XL. solidos ad forum S. Justine. & XL. „ ad mercatum S. Prosdocimi. & XL. ad „ forum S. Viti. eâ ratione &c. „

Legimus hic, ut in aliis, & libras & solidos & denarios. Libra constabat solidis, solidi denariis. Ex hac charta libram solidi viginti pendebant. Item e chartario S. Stephani.

„ M.C. octuagesimo septimo indictione „ V. die X. exeunte madio. Debet dare „ tres libras; scilicet XX. solidos per totum „ madium. & XL. solidos ad Kalendas au- „ gusti. Actum in Padua. „

Solidi duodecim nummis erant.

„ Anno a nativitate Domini. millesimo „ centesimo LXXXI. indictione XIIII. die „ tercio exeunte Januario. Cum lis & con- „ troversia esset inter domnum Albertum „ Abbatem S. Marie de Pratalia pro ec- „ clesiis quas habet in Carturio, videlicet „ S. Petri & S. Nicholai; & Archipresbite- „ rum Albertum de Carturio super multis „ capitulis, " inter alia statutum est. „ Et

„ persolvere debent Capelle prenominate „ omni anno predicto Archipresbitero & „ plebi pro obedientia Episcopi tres so„ lidos & dimidium, scilicet. XXI. num„ mum in temporalibus madii. & XXI. in „ temporalibus nativitatis. " ex archivio Pratalia.

Dixi nummos, ut voces archetypi redderem; non enim alios a denariis. Lege chartas duas, alteram,

„ Millesimo centesimo LXXVIII. indi„ ctione XII. XVII. Kalendas Januarii — „ Odolricus filius quondam Rebelloti de„ narios Veronenses libras C. & V. ab Ai„ cardino filio quondam Stephani de Millo „ se accepisse " professus est „ pro manso uno „ de terra — in comitatu Vicentino in villa „ Lugo & in eius finibus. " Alteram „ mil„ lesimo centesimo octuagesimo indicione „ terciadecima, die VI. intrante aprili — „ Cum domina Wilibirc Dei gratia Mo„ nasterii S. Stephani de Padua venerabi„ lis Abbatissa profiteretur se mandasse „ Aicardino de Vicentia filio quondam „ Stephani de Millo ut mansum unum in „ Lugo — emeret — centum & V. libris de „ nummis. „

Eadem utrinque emptio est. Utrobique pretium par. Uno loco qui denarii vocantur, alio nummi sunt. Hoc eos unum at-

que

que idem fuiſſe probat. Id & Ducangius in Gloſſario. Pariter ii *menutorum* vocabulo ſtabant, ex archivo Canonicorum. *milleſimo ducenteſimo, octavo decimo; indictione ſexta, die quinto intrante madio — Dedit denarios decem & octo Venetorum menutorum, quia conſueverat ſolvere dictos denarios*. Muratorius ad chartam 958. quæ refert *argentum denarios bonos libras ſexaginta habentes ducenti quadraginta denarii libra*, dubitavit num tunc libram conſtituerent,, aut decem ſolidi qui e denariis „ XXIIII. ſinguli conſtabant, aut ex ſo„ lidis viginti quorum ſinguli denarios XII. „ æquabant. „ Diſſertat. XXVIII. Tom. II. Momenta chartarum, quæ dedimus, alteri ſententiæ pondus addunt, priorem elevant.

Supereſt ipſa nummorum vis. Vidi terræ campos qui valerent libras Veronenſes duas, & qui valerent quinque Venetas libras; item qui libris octo conſtarent, qui novem, ſexdecim, viginti, vigintiquinque. Chartas ad annos 1174. 1175. 1185. 1187. 1190. 1207. de tabulariis Canonicorum, S. Stephani, S. Agathæ, S. Juſtinæ legitimas habeo; plurimas ſileo. Sed ex autographis apud Canonicos. Anno *Mill. C. nonag ſecundo. indictione X. die II. intrante octubre*. Speronella multiplex opum

ac maritorum femina testamentum fecit. *Reliquit libras L. denariorum pro mille misſis cantandis*. hoc primum.

„ Mill. C. nonageſimo II. indictione X. „ die octavo exeunte aprili — Dominus „ Gous inveſtivit Pasqualem de Malfato de Savonaria de XV. campis de terra cum decima iacentibus in confinio Savonarie. “ Debuit autem „ dictus Pasquale de Malfato prefato domino Goho „ pro predicto feudo retinere equum unum „ bonum & utilem valentem usque ad precium XXV. librarum, cum bona ſella „ & reatu bono. „

Rurſus anno „ Mill.C. nonageſimo nono „ indictione ſecunda, die primo novembris Padue — Gerardus Dei gratia Epiſcopus — inveſtivit Henrighetum — de „ molendino uno poſito in Tercola — “ Debuit autem Henrigetus — „ tenere annuatim mazale. I. domino Epiſcopo. & „ pro paſtura illius — de predicto ſurgo „ quinque modia, & IIII. ſtaria. & pro „ empcione unius temporalis debet tenere „ in ſe XVI. ſolidos quos ſolitus erat ſolvere pro afficto dicti molendini, & X. „ ſolidos quos Johannes de Alexio ſolvere „ tenetur. „

Anno præterea „ M.CC.XI. indictione „ XIIII. die VIIII. intrante aprilis. Wera

„ ra de Maria Rubea de Abano confessus
„ fuit se emisse & tradidisse vacam unam
„ cum uno manzo & unam vitulam pro
„ XIII. libris, & solidis V. denariorum
„ Venetorum ab Otolino del Peta de Ser-
„ medaula. Unde ipse wera promisit ei-
„ dem Otonelo XIII. libras, & solidos
„ V. denariorum Venetorum.

Quo pariter anno *Mill. ducentesimo undecimo, indictione XIIII. die XII. exeunte decembris — Dominus Ato de Pagano Potestas Padue — penam pro vite & arbore fructifera incisa vel extirpata solidos XX. constituit*. Hæc ea ætate rerum pretia numorumque vis. Cantandæ Missæ stipendium solidus unus est; arborem vitemque frugiferam viginti solidis æstimant; equum militarem XXV. libris, bovem tauro vituloque sociam XIII. libris & quinque solidis, aprum solidis viginti sex emunt. Nec incuriosum est quod,

Anno domini mill. cent. LXXXVIII. indictione sexta, die XIII. intrante novembris, erat certamen *inter dominum Ubertinum Padue Canonicum — & Richeldam de Bajamonte matrem Rainerii Rubei super hoc, quod jam dictus Ubertinus petebat ab ea VI. libras IIII. solidis minus, quod dicebat ipsam quemdam fregisse libellum: petebat etiam X. solidos pro pasto vindemie quem ipsa noluit dare sibi ....*

a servientibus sicuti debebat, (&c.) Quid hic autem Vindemiæ pastus? Id quoque notandum est. *Anno Domini M.CC. quinto indictione octava. die VIIII. exeunte Januario* pariter *actum contra Bavosum & Pome fratres* & alios, ut ipsi *tempore vindemiarum procurare deberent scutiferos & equitaturas Paduanorum Canonicorum, quando Canonicis Padue dant pastum vindemie:* firmatumque, ut *qui debent dare pastum vindemie duobus dominis, dent etiam pastum vindemie duobus scutiferis suis & quattuor equis; & qui debent dare pastum vindemie uni domino, dent etiam pastum vindemie uni suo scutifero & duobus equis*. Anno deinde *M.CC.VIII. indictione XI. die penultimo januarii* occasione alterius querelæ contra *Petrum de Galzegnano*, definitum est quid esset ea procuratio exhibenda famulitio Canonicorum; nempe ut darent *fenum & annonam equis Canonicorum & eorum servientum, quando sunt in Galzegnano in vindemia & pasto vindemie, quando dant ipsis Canonicis & servientibus pastum vindemie*. Tunc ergo vindemie pastus erat convivium tempore vindemiæ paratum Canonicis. Hos autem sui comites ac scutiferi stipabant; iis etiam extruendæ dapes. Aderat equorum cohors; & his annonam fœnumque præstabant. Charta quam tractamus, post vocem *sibi*, quæ Canonicum

ar-

arguit, exhibet hiatum; mox aliud vocabulum *servientibus*. Ergo famuli plures erant; atque adeo ex altera quoque charta, Domini plures. His autem suisque scutiferis & omnium equis dandum solemne prandium quanti valebat? Decem solidis. Quæ dixi communia sunt utrique monetæ. Nam

„ Anno Domini M.C.LXXVIIII. in-
„ dicione XII. die XIIII. exeunte octu-
„ bris. In presencia testium quorum no-
„ mina dicentur inferius. Presbiter Al-
„ drevandus Sancti Bartholomei, Henri-
„ getus de Corozana, Saketus & Ugoli-
„ nus de Berengarda masarii Sancti Bar-
„ tholomei pro hedificatione ipsius Eccle-
„ sie, & per parabolam domini Gerardi
„ Dei gratia Paduani Episcopi, & per
„ parabolam tocius vicinitatis, ut ipsi di-
„ cebant, investiverunt dominum Balcum
„ Paduanum Canonicum de pecia una de
„ terra que iacet in cultura Sancte Ma-
„ rie de Terradura. cui coeret ab uno
„ latere Octo Judex, ab alio Wido pla-
„ nus, ab uno capite via publica. ab alio
„ —Et hoc fecerunt ipsi pro XXV. so-
„ lidis denariorum Veronensium vel Ve-
„ netorum quos ipsi fuerunt confessi se
„ accepisse ab eo. Testes interfuerunt Ro-
„ bertus serviens presbyteri Allexii. Pe-

„ trus

„ trus bonus filius Vicentine. Actum in „ Padua in camera predicti domini Albi. „ (Nam qui supra Balcus, is erat Blancus in aliis passim laudatus autographis; hic autem dicitur Albus eodem sensu). „ Ego „ magister Albertinus sacri palatii notarius „ interfui & eorum jussu scripsi. " Notanda sunt. *Hoc fecerunt pro XXV. solidis denariorum Veronensium, vel Venetorum quos ipsi fuerunt confessi se accepisse.* Solidos Veronenses, ac Venetos pariter habent, ut utrinque mistos eademque prorsus incude calentes: ut ex iis omnibus eorum constet par usus, idem pondus, æqua vis.

CAPUT VI.

De Pluribus Pecuniis Seculo XIII. Patavium accitis.

POst hæc auctæ mihi documentorum strues; addita sequioris æræ tabularia: simul editi Scriptores horum secutorumque temporum memorabilia ferunt. Ibi pecunia Veronensis ad summum decies, Veneta semper est: alias aliæ nostrorum tabulæ produnt. De quibus aliqua quæ Doctis superaverunt adnoto.

Pri-

Primum memorabitur a me *Statutorum* codex, quem præfert e suis tabulariis commune Patavinorum. Membranaceus est magnique precii magnæque molis, & habet quadringentos & quadraginta circiter annos. Hinc exscribebam populi Patavini decretum, quo *monetis Venetis grossis* & grossis *Veronensibus* ac *Tridentinis* anno *millesimo ducentesimo septuagesimo quarto* dant locum. Post etiam *denariis parvis* utique *Veronensibus* ac *Venetis*. Quibus exceptis *omnes aliæ monetæ forbanniantur*, inquiunt, *de Padua & Paduano districtu*. Pariter addunt; *Et denarii Veneti grossi accipiantur & expendantur pro denariis viginti octo parvis pro uno, secundum quod expenduntur Venetiis*. Ipsum vero decretum nos hoc passim capite distrahet. Nam si, dum Venetos & Veronenses ac Tridentinos admittunt, alios facessere iubent, hos ergo pariter habuere numos, in quos hoc anno statuerent. Utique habuerant, ex eodem codice lib. III. rubric. XIV. *Potestate domino Laurentio Teopolo. millesimo ducentesimo sexagesimo quinto. Statuimus quod aurifices & quilibet alii non debeant laborare aurum quod sit deterius auro de Tarinis, & argentum quod sit deterius argento de sterlinis*. Ergo Tarinos ergo & sterlinos habuerant. Et quidem tarenos ex auro sterlinos ex argento novimus

ex

ex aliis memoriis apud Muratorium, & Cangium. Vide *statutum mss. aurificum Parisiensium* quod ex Cangio habes. *Nul orseure ne peut ouvrer a Paris d' argent, que il ne soit aussi bons, comme esterlins, ou meillieurs.* Eadem apud Patavinos erat de sterlinis exceptio. Rursus ante decretum hoc nummos habebant & *imperialium*, de quibus anno MCLXXVIII. die XV. iunii mentio est *apud villam quæ vocatur Solecino. Sub pena*, inquiunt nostri, *centum librarum imperialium*. Charta prostat inter *antiquitat. Estenses*. Et melius ex libello Rodolfini de concadalbero qui res Elicæ de Baone curabat anno M.C.XC. Quæ lacunis hiant ætate putrent. Autographa vero chartula est e Canonicorum scriniis. *Ego Rodolfinus de concadalbaro — dedi decem libras pro una pelle pro domina mea Elica — Similiter ipsamet dedi a .... tres soldos imperialium .... similiter ..... imperialium in subtellaribus sue camerarie. & similiter in alia vice dedi ipsamet VIII. imperialium ..... alia parte dedi Banzolino V. solidos Venetorum — uno pelicione domine mee Elice VII. libras & XV.... imperialium.* Quater imperialium repetita solutio pecuniam vulgo tritam præfert. Alexander autem PP. quartus an. MCCLVI. *Fratribus ordinis minorum Paduanis* id annuit, ut *de usuris rapinis & aliis — usque ad* *du-*

ducentas libras imperialium recipere valerent. *Dat. Anagnie III. Kal. augusti; pontificatus anno secundo*. Quod quidem ex archetypo est. ipsum totumque chartarium habui ex cœnobio quod est ad oraculum D. Antonii. Imperiales erant fere sextupli Venetis h. e. imperiales quingentæ quinquag. reddebant duo mille libras & octingentas & octuag. septem Venetas, ex archetypo Canonicorum.
,, Millesimo ducentesimo vicesimo secun-
,, do indictione decima die undecimo ex-
,, eunte februario. Padue in episcopali ca-
,, mera. Domnus Albertus prior de mon-
,, te Montissilicis confessus fuit se accepis-
,, se a domino Jordano dei gratia Paduano
,, episcopo duo millia & octingentas &
,, octuaginta septem libras & dimidiam
,, denariorum venetorum in denariis Ve-
,, netis parvis & crassis, tracta ratione pro
,, quingentis & quinquaginta libris impe-
,, rialibus. ,, Hæc ante decretum quod erat anno MCCLXXIV. Quid postea? Patavinos haud dicto stetisse comperio. Nam lib. I. rubric. III. quæ pariter e volumine *statutorum* est, non eo quidem vetustiore, sed novo, quod anno MCCCCXX. conditum, quod membranaceum, quod etiam publicis inest cancellis, hæc adnotant. *Potestate domno Guidone de Robertis M.CC.LXXVI. Quilibet de consilio teneatur* &c.

&c. *Et qui contrafecerit ſolvat pro banno pro qualibet vice unum aquilinum.* Ita S. C. biennio reſciſſum eſt. At quid aquilini? dictos ab aquilæ ſigno facile coniicies. Erant viginti bagatinis *milleſ. ducent. nonageſimo ſecundo indictione quinta die quinto menſis augusti — duodecim libras & octo ſolidos aquilinorum argenti. viginti bagatinos pro uno computatis. & quadraginta libras tres ſolidos & decem denariorum bagatinorum.* Bagatini ſcilicet alii ex parvis alii erant ex groſſis, & *milleſimo ducenteſimo nonageſimo tercio indictione ſexta die XXIII. ianuarii Padue*; memorant *decem milia quinquaginta ſex, quatuor ſolidos, & quinque denarios bagatinorum parvorum.* Sed aquilini licet argentei tamen anno MCCXCI. ſextupli quartoque plus erant imperialibus ipſis, quos vidimus antea pene ſextuplos Venetis. *Sex imperialibus & quarto pro aquilino quolibet computatis*, ita ex ſyngrapha quæ primigenia eſt apud Canonicos, ut aliæ quoque tres. Hanc damus ex integro.

„ milleſ. ducenteſimo nonageſimo primo
„ indict. quarta, die XV. menſis octubris.
„ Gaddinus Sclate de Florencia de Pulicum, & Rimbertinorum, & Juſtus Forenſis de Piſtorio de Clarentum ſocietatibus procuratores & nuncii ſpeciales a
„ venerabile patre domino Bernardo dei

„ gra-

„ gratia Paduano episcopo executore & ge-
„ nerali collectore decime pro negotio regni
„ Sicilie concesse in Lombardie partibus "
acceperunt „ mille septingentas quadraginta
„ quinque libras, decem & septem solidos
„ & medium denariorum imperialium Me-
„ diolanensium ; centum quadraginta sex
„ florenos auri boni & recti ponderis, tri-
„ ginta duas libras tres solidos & octo de-
„ narios Turonensium grossorum argenti,
„ triginta duas libras tresdecim solidos &
„ quinque denarios Venetorum grossorum
„ argenti, & triginta novem libras decem
„ solidos quatuor denarios & medium aqui-
„ linorum grossorum argenti, sex imperia-
„ libus & quarto pro aquilino quolibet
„ computatis, & quingentas libras ianuino-
„ rum de pecunia per dictum dominum epi-
„ scopum recepta in predictis partibus oc-
„ casione decime predicte. Actum Janue
„ in claustro S. Marie de vineis. „ Tres
adhuc subolescunt numorum species flore-
ni, Turonenses, ac ianuini, præter aqui-
linos, imperiales, ac Venetos. Habebant
etiam quos vocabant *rogatos*. & *millesf. duc. nonagesimo quarto, indict. septima die secundo mense januario. Franchenus* &c. recepit *ab episcopo Bernardo sexdecim libras & tres solidos venetorum grossorum boni argenti, & viginti rogatos parvos de pecunia per eun-*
dem

dem dominum episcopum collecta. Actum in Padua. Pariter in eo tabulario. Præterea vidi numos Astenses, item Ducatos, & alios hoc ævo Patavinorum manibus actos. Ut inde colligas, nihil illud valuisse decretum, quo pecuniis his omnibus anno MCCLXXIV. renunciatum est.

Eam modo decreti formam retento. Venetos grossos, Veronenses, Tridentinos amant. Parvos etiam, sed Veronenses ac Venetos. De Tridentinis silent. Hos ergo materia deteriores arguas, quos proinde reiicerent. aut aliis de causis. Aiunt de Venetis grossis, ut *expendantur pro denariis viginti octo parvis pro uno, secundum quod expenduntur Venetiis.* Ergo quid est quod Dandulus anno MCXCIII. laudat *argenteam monetam vulgariter dictam grossi Veneziani vel matapanj valoris viginti sex parvulorum?* Tom. XII. rer. Italic. pag. 316. Vel notarii, vel mendum scriptoris est, vel mutatum monetæ pondus aut æstimatio: idque vero similius est. Adde chartulam ex hoc Olivetanorum cœnobio utique autographam velut & alias antea appellatas anno *millesi. ducent. sexag. quinto indict. octava die primo aprilis. Belengarda filia olim Zamboni di Florenza, qui fuit de turrigla* recepit *a dompno Paduano priore quondam de Venda & modo*

do S. Benedicti libras tres denariorum Venetorum grossorum a XXVII. & libras tres & solidos sexdecim denariorum Veronensium grossorum a viginti, & solidos duodecim denariorum grossorum a vigintiquinque, & libras viginti denariorum Venetorum parvorum. Et in alia parte solidos novem denariorum grossorum.....decim quos &c. *Actum fuit hoc in Padua in auditu ante canipam S. Benedicti*. Quo loco si legas aut Venetorum grossos a XXVII. parvulis, aut Veronensium grossos a viginti parvulis, aut grossos alios a vigintiquinque parvulis, hæc duo habes. Primum est grossorum varias fuisse species & modos. Alterum est Venetos grossos ævo sic mutatos, ut anno MCXCIII. viginti sex parvos, MCCLXV. viginti septem, MCCLXXIIII. viginti octo valerent. At nec hæc liquent, & infra monumentum est, unde vel ante MCCXXXVI. grossis his octo ac viginti parvulos adstruas. Deinde aliter apud principem, aliter apud privatos extimari poterant; ut in iis fieri solet. Certum est eos anno MCCXC. ac deinceps communi calculo tenuisse denarios triginta duos. *MCCLXXXX. primo indictione quarta die vigesimo primo mense januarii Padue. Pro libris ducentis & quinquaginta denariorum parvorum in denariis Venetis grossis computa-*

tis ad valorem denariorum triginta duorum parvorum pro quolibet grosso. Quod authenticum e cœnobio D. Antonii.

Millesimo ducentesimo nonagesimo septimo indict. decima die nono intrante mense februario. Precio librarum duorum milium & centum denariorum parvorum in denariis Venetiis grossis computatis ad valorem denariorum triginta duorum pro quolibet grosso. Quod autographum ex eodem chartario. *Millesimo trecentesimo sexto indictione quarta die vigesimo septimo mentis augusti. Padue. Libras mille & septuaginta quinque denariorum Venetorum parvorum in denariis Venetis grossis pleni & completi de bono & puro argento, pro quolibet grosso bene valente denarios triginta duos parvorum*. Quod authenticum ex codice Marchionis Ubertini Papafavæ. *Millesimo trecent. decimo octavo indictione prima die septimo augusti Padue. Pro solidis quadraginta duobus denariorum Venecialium grossorum completorum de bono argento valentium denarios tregin ta duos Venecialium parvorum pro unoquoque grosso*. Quod archetypum e parthenone S. Petri. Præter has, omnes hoc ævo chartæ quas vidi quas etiam teneo, Venetos grossos eodem precio semper exhibent.

Huic loco reservavi decretum quod erat apud Patavinos ante MCCXXXVI. Extat in

in antiquiore libro *Statutorum* rubr. XIV. quæ titulum præfert *ſacramentum caniporum*. Caniparii ſe canevarii nomen a canipa ſeu caneva ductum eſt; quæ vox Muratorium incitavit adverſus Cangium. Cangii verba ſunt hæc in gloſſario *Feudum cameræ vel canevæ aut cavenæ dicitur* &c. velut hæc unum promiſcue ſint. At Muratorius Antiquit. diſſertat. XI. Tom. I. pag. 638. *Ducangius*, inquit, *feudum canevæ idem fuiſſe cenſet atque feudum cameræ. Cur hæc ille ſcripſerit nondum intelligere potui*. Dixerim ego, noluit. Hæc enim Ducangius ad vocem *canipa* conſtituerat. Primo canipæ nomine cellam venire vinariam: ſecundo publicos etiam theſauros. Eaque duo legitimis rationibus aſſerit. Deinde vocabulo *feudum* conſequens erat ut hæc duo rurſus adſtrueret. primum ſic habet *feudum cameræ vel canevæ dicitur cum aliquid annuum ex camera* vaſſallo *ſolvitur*. Alterum ſic habet, *feudum canevæ dicitur cum vaſſallo ex collario domini præbetur annona* ſcilicet *nomine feudi*; quæ pariter aptis exemplis explicat. Hæc itaque clara ſunt, nec ullam Cangio conflare poſſunt invidiam. Mihi præterea feudum Canipæ ius eſt adminiſtrandi Canipam; ius inquam, quo quis ordine feudali vel cellæ vinariæ præeſt, vel domini

curat ærarium. Nam publicas eas functiones in feudum dari notum est mihi vel ex domesticis; ut ex archetypo Canonicorum. *Millesimo ducentesimo quartodecimo indictione secunda die quintodecimo intrante junio. Jordanus* Patavinorum pontifex *investivit Hengelerium de racione sui feudi*. Feudum erat *ambaxarie; quia debebat facere ambaxarias Paduam episcopatus per plebem Saci & ejus judicatum*. Rursus *investivit Ugonem de racione sui feudi*. Feudum erat *comandarie. ita quod debet facere comandariam Paduani episcopatus per Saccum & Paduam & Paduanam*. Pariter *investivit Martinum de racione sui feudi*. Feudum erat, *quod debet colligere affictus Paduani episcopatus in plebe, qui solvuntur festo S. Martini*. Feudum hoc proximum est feudo canipæ quod ipsi delineare pergimus. Hæc itaque & alia talia vassalli curabant ex vi beneficiorum, quæ sub dominis hæreditaria vice tenebant. Erat Mita Canonicorum beneficiarius anno MCXCIIII. quod ex eorundem constat autographis. Hæc autem inde testes iactabant. *Scio quod sedimen Mitte est feudum hereditarium domus. Et adhuc non sunt duo anni quod Canonici Padue eum placitavit de dicto sedimine dicentes, quod erat feudum coquine. Et Mitta respondit dicens, quod dimidiam*

par-

partem coquine debebat eis facere , & non plus. Et obtinuit Mitta; quod medietas servicii coquine per tempora per istud feudum , & aliud quod a Canonica habet, debet facere. Testis alius addiderat. *Quod vidit patrem Mitte esse coquum Canonicorum; & dicebatur quod dictum sedimen cum alia terra erat suum feudum coquine.* Feudum coquinæ sic esset Ducangio, nempe *cum vassallo ex coquina domini pararentur dapes* nomine *feudi*. Nobis est ius in officium coquinæ, quod oritur ex iure fruendi *sedimine* prædioque, quod habet conditionem seu ministerium coquinæ. Sic erat ærarii feudum feudumque cellarii, seu canipæ feudum, quod iis idem est; nempe ius in servicium canipæ nexum beneficio. Ex. gr. mihi ope Vitaliani mei de Donatis autographum est, *millesimo ducentesimo octuagessimo octavo indictione prima die quinto intrante decembri*. Quo *Canonici ad carzeres*, & communia *Gazi* & *Vigizoli* consenserunt in *dominos Canamellem Ferrariensem decretorum doctorem, Petrum iudicem domini Belli de Est, Antonium filium domini Nasinbene de Canale caniparium potentissimi viri domini Obizionis marchionis Estensis in Este, tamquam in arbitros*. Antonius iste caniparius Athestinæ canipæ præesse poterat aut ad salarium, quod aiebant, aut ad feudum.

Si præerat ad feudum, vides illud famulitium feudumque canipæ, de quo quæritur. At si canipæ præerat ad salarium, quod est non perpetuo iure tum servicii tum beneficii, sed temporariis hinc officio, inde stipendio; tunc ne cessabat quidem feudi vocabulum. Sic erant statuta Mutinensium lib. I. *Potestas recipiet pro suo feudo & salario sex mensium MCC. libras.* apud Muratorium Dissertat. XLVI. Nam de nostris afferre non est opus. Et Cangius ad *feudum annuum* redigit plures officiorum pensiones, easque feudi vocabulo traductas probat. Ergo canipæ feudum pariter hic habes, h. e. salarium ac mercedem iis debitam qui canipam curabant. Atque ita feudum canipæ vel hoc nomine pertinet ad ius in administrationem curamque canipæ. Curam hanc canipæ *Canipariam* vocabant, ut ex allato Statutorum libro rubricaque XIV. *Teneantur caniparii solvere salaria officialibus preconibus & capitibus centenariorum & aliis qui fuerint in officio, secundum quod eis in statuto concessum est tempore sue caniparie.* Sed quæ tandem canipa hæc? Utique cella condendis vinariis, & arca recipiendis pecuniis. At non satis. Erat aliarum quoque rerum congeries. Habe sacramentum canipariorum, quod est in eodem Statuto-

rum

rum libro pariter *ante millesimum ducentesimum trigesimum sextum*. *Juro. Quod bona fide salvabo & custodiam pignora pecuniam blavam & alia bona que mihi pro communi Padue consignata fuerint*. Eoque præterea loco *statutum* est *ante* MCCXXXVI. quo prohibitus est caniparius alteri recludere *vinum blavam pannum equos vel aliqua alia mercimonia sive res*. Ergo fere omnes urbis opes, & ultra quam creditur, erant apud caniparios, & hæc omnia condebantur in canipis. Aio canipas. Erant quippe duæ; quod ex hac etiam *rubrica* sic probo. *Potestate domino Giberto de Gente millesimo ducentesimo sexag. tercio. Denarii omnes qui recipiuntur occasione tolloneorum seu datiorum debeant solvi tantum ad unam de canipis communis. & condepnationes & affictus stationum & cetere solutiones & receptiones fiant ad aliam canipam. Securitates vero fieri possunt ad utramque canipam*. Sic obiter executi sumus & de canipis & de canipariis, hoc est, aggressi nummarias res, etiam custodes nummorum custodiasque descripsimus. Ipsum modo decretum recolo, quod his occasionem dederat. Sic habet. *Statutum vetus conditum ante millesimum ducentesimum trigesimum sextum. Canipari teneantur & debeant pro communi & occasione communis*

ſolutiones recipere & facere tantum in denariis Venetis groſſis cum decem & octo denariis parvis pro libra. excepto quando numerus ſeu quantitas in groſſis compleri non poterit, quod tunc liceat eis dare & complere in parvis uſque ad vigintiſeptem denarios parvos. Is tum quoque cultus apud nos Venetis numis & maxime groſſis.

Age nunc parvos, quos & denarios & numos & menutos eodem vocabulo ferri vidimus, adde pizolos, & bagatinos. Eos Muſſatus aſſes haud ſemel vocat. Hi numero duodecim valere ſolidum pergebant anno quoque *milleſimo ducenteſimo octuageſimo nono indictione ſecunda die undecimo exeunte iunio Padue. Debeat ſolvere libras quingentas denariorum Venetorum parvorum in tribus pagis, ſcilicet libras centum & ſexaginta ſex & ſolidos tresdecim & denarios quatuor denariorum Venetorum parvorum pro qualibet paga ſeu termino*. membrana eſt ex optimo codice marchionis Ubertini de Papafabis. Erantque ex argento vel anno *milleſimo trecenteſimo trigeſimo indict. XIII. die Veneris XXVI. mentis ianuarii Padue. Pro pretio librarum trium millium & centum denariorum Venetorum parvorum de bono argento quos* &c. ex chartula eiuſdem codicis. Anno quidem *milleſimo ducenteſimo nonageſimo primo. die XV. octobris.*

aqui-

aquilinorum quatuor & medium vidisti *denarios*. Ergo in iis ad medium denarium deducta res erat, hoc est ad quartam & vicesimam solidi sectionem. Pariter & imperialium; loco scilicet eodem, *quinque libras decem & septem solidos, & medium denarium imperialium*. Clarius etiam *millesimo ducentesimo nonagesimo secundo indictione quinta. Quingentas septuaginta novem libras, decem & novem solidos unum denarium & medium Imperialium Mediolanensium*. Muratorius hos nummos ab *imperiali Ticinensi* moneta vocat imperiales. Ex hoc autem loco causa nominis alia est: ab imperiali quidem moneta, sed Mediolanensi. Lege statuta Pistoriensium quæ Muratorius ex Benvogliento dedit Antiquitat. Differtat. L. tom. IV. pag. 538. §. 22. *Statuimus* &c. *Si autem ferrarius fecerit ferrum non de suo ferro, tunc accipiat pro factura & ferratura unum denarium & dimidium & non plus*. Ergo hæc medii denarii divisio non tantum in idea, sed & in manibus agentium erat. Apud Venetos adhuc secabantur in partes quatuor ex Dandulo ad annum forte MCCLXVII. tom. XII. rer. Italicar. pag. 372. *Civitas*, inquit, *rivoaltina quæ mediatione canalis hactenus divisa fuerat, nunc ex lignei pontis constructione unita est, & appellatus est pons ille*

de

de moneta ; quia prius quam factus esset, transeuntes monetam unam vocatam Quartarolus valoris quartæ partis unius denarii Veneti nautis exsolvebant. At ii quidem denarii fuerint ex grossis : ut proinde mirum non esset, eos in quatuor aut etiam quinas distrahi partes, ut capit. XII. palam est. Sed ea imperialium maxime gradatio in *libras* & *solidos*, & *denarium* ac deinde *medium* denarii, nonnullam mihi parvorum quoque suspicionem ingerit. Eaque multo magis invalescet ex monumentis quæ reservamus XI. capite. Nunc satis. Hactenus eos nummos expendi quos Patavina Civitas ex aliis hauserat. Momenta quæ Seculo decimo, vel sequente, quæque duodecimo posui, notabiliora sunt, quoniam vix alia præter hæc suppetunt, unde res eas ornes. Ævo decimo tertio multa collegi, plura dimisi lapsus in ea proxime tempora, quæ numos a Patavinis ipsis conditos dabant. Ratio quippe monebat, alienis sepositis domestica persequi.

CA-

CAPUT VII.

De numis Patavinæ monetæ. De falsariis.

„ POteſtate domino Jacopino Rubeo mil-
„ leſimo ducenteſimo ſeptuageſimo
„ quarto. Nulla moneta expendi debeat
„ in civitate Padue exceptis monetis Ve-
„ netis groſſis, Veronenſibus, Paduanis,
„ & Tridentinis groſſis; & exceptis de-
„ nariis parvis Venetis, Paduanis & Ve-
„ ronenſibus, qui expendi poſſint ut eſt
„ hactenus conſuetum. & omnes alie mo-
„ nete predictis exceptis forbanniantur de
„ Padua & Paduano diſtrictu: & exqui-
„ ratur ſacramento a gaſtaldionibus fra-
„ taliarum, campſoribus, & mercatori-
„ bus, quod non accipiant alias monetas
„ preter predictas niſi pro argento rupto.
„ Et denarii Venecialium groſſi, acci-
„ piantur & expendantur pro denariis vi-
„ ginti octo parvis pro uno, ſecundum
„ quod expenduntur Veneciis: & non cur-
„ rant cum aliquo alio lazo. Et hoc ven-
„ dicet ſibi locum & obſervetur a paſca
„ maiori in antea: & uſque ad dictum ter-
„ minum quilibet habens de dictis banni-
„ tis monetis poſſit expendere & de eis
„ exire. A dicto vero termino in antea ſi
„ quis

„ quis dederit de ipsis monetis contra for-
„ mam predictam, solvat pro banno libras
„ decem denariorum parvorum. Et quili-
„ bet possit accusare, & ei credatur cum
„ duobus testibus bone fame & oppinio-
„ nis: & accusator habeat medietatem
„ banni. Et accipiantur securitates a cam-
„ pssoribus de predictis servandis: & illi
„ de frataliis iurare debeant observare pre-
„ dicta ut dictum est „. Hoc erat populi Patavini decretum, quod exacto iam capite versabam. Non illud ex integro dedi; ne, dum peregrinos adorno, cogerer urbanos quoque numos ingerere; quorum curiositas animum aliis intentum distraheret. Ergo Patavini suas hoc anno locoque monetas habent, parvas & grossas: parvas Veronensibus ac Venetis pares, Tridentinis dispares; has quippe reiiciunt: grossas Veronensibus ac Tridentinis similes, dissimiles Venetis; has quippe distinguunt. Addunt eas omnes ordine sic valituras, *ut hactenus* institutum est. His ergo pecuniis aliquas ætates adsignant. Et certe diu valuisse Venetam diu Veronensem probavimus. Hoc autem de Tridentina non liquet. De Patavina videndum est.

„ Anno millesimo ducentesimo septua-
„ gesimo tertio indict. prima die X. exeun-
„ te majo. In Ecclesia S. Pauli de Monte-
„ si-

„ silice Bonifacius Clericus " Ecclesiæ suæ nomine pepigit cum popularibus suis „ solidos XXVIIII. denariorum parvulorum „ de Padua: " quod ex archetypo Monsilicanæ plebis est. „ Anno millesimo ducentesimo septuagesimo primo indictione quartadecima die quartodecimo intrante novembri. In Este. Primerius sartor de Este pro libris octuaginta denariorum Paduanorum parvorum vendidit " quidquid iurium „ habebat in „ uno casamento super pratum mercati in „ Este. " Quod est ex autographo matronarum S. Stephani. Rursus eodem „ millesimo ducentesimo septuagesimo primo „ indict. quartadecima die sabati nono intrante madio. Padue in communi palacio. Cum ad instanciam creditorum bona Lanzaroti quondam Frugerii de ponte corvo forent cridata ad vendendum tribus vicibus in diebus lune in platea communis & in capite scalarum, & totidem vicibus ante domum habitacionis supradicti Lanzaroti, secundum formam statuti communis Padue pro libris quinquaginta quatuor denariorum Padue: quas dominus Marsilius filius olim domini Partinipei iudicis stipulatione promissit " &c. quæ sunt ex autographo cœnobii ad D. Antonium. Probant hæc nu-

numos Patavinæ monetæ iam patriis mœnibus & agris effusos, iam rebus æque publicis ac privatis adhibitos, iam sacris ac profanis hominibus obvios ante Decretum quod extitit anno MCCLXXIV. Post ipsum vero decretum sic erat „ millesimo ducentesimo septuagesimo sexto indict. IIII.
„ die VIII. exeunte novembri. Padue in
„ hora S. Urbani — Manelda uxor Alber-
„ tini &c. fuerunt confessi se emisse & ac-
„ cepisse mediam peciam optimi panni ver-
„ gati santellarii pro precio librarum trium
„ solidorum sex & dimidio denariorum
„ Padue parvorum a domino Philippo. "
Quod autographum est ex Canonicorum scriniis. „ Et millesimo ducentesimo septua-
„ gesimo octavo indict. sexta die nono in-
„ trante februario sub porticu venditri-
„ cis " in Montesilice. „ Justina quondam
„ Martini Capucii de Montesilice pro li-
„ bris centum denariorum parvorum de
„ Padua vendidit unam peciam sclavarum
„ vinearum circa medium campum posi-
„ tam in monte Richo ubi dicitur rivus
„ Freolfus. " Id ex authentico S. Francisci quod est apud Montemsilicem. Denique „ millesimo ducent. nonages. septi-
„ mo indict. decima die ultimo exeunte
„ ianuario in Montesilice. dominus Lan-
„ zarotus quondam domini Lambertini de

„ Mon-

„ Montesilice recepit a Bortholameo dicto „ Ximaio quondam Guidonis de Carlaxa- „ re de Montesilice partem sibi contingen- „ ti de uno debito librarum quinque & de- „ nariorum duodecim denariorum Padue, „ quos denarios dare tenebatur eidem " Lanzaroto. Quod ex autographo est. Id autem erui ex eodem tabulario. Chartas iis similes, quas habeo, reliquas omitto; quod nec lucem prioribus afferant, & idem legenti describentique fastidium creent. Malo quædam de falsis numis ac falsariis adiungere, quorum tractatio huic tempori locoque apta est. Ex iis enim, ut externarum, ita monetæ quoque nostræ decus attentari mos erat. Hinc vel *ante millesimum ducentesimum trigesimum sextum* sic iurabant Patavini prætoris officiales. *Juro. Falsa pensa vel falsa moneta aut falsa mensura non utar, nec uti faciam. Et, si sciero aliquem falsa moneta vel falsa pensa uti vel uti velle prohibebo bona fide; & potestati vel suo judici aut aliis ejus nuncio, quam cicius potero, manifestabo & dicam. Et juro. Omnem monetam falsam, & specialiter denarios parvos, que ad manus meas pervenerit, bona fide & sine fraude destruam & destrui faciam.* Id ex antiquiore Statutorum codice lib. I. rubrica X. pag. 23. Quæ quidem ad falsas monetas pertinent;

alte-

altera vero charta pertinet ad monetarios; eaque est ex autographo Canonicorum. „ millesimo ducentesimo sexagesimo primo „ indict. quarta die nono exeunte majo. „ Padue. Jacobus de Carturio Canonicus „ Paduanus appellavit & dixit in hunc mo- „ dum. Dicit & proponit & excipit Ja- „ cob. de Carturio. Quod littere que di- „ cuntur impetrate ad vos, domine Epi- „ scope Paduane, nomine Leonardi primi- „ cerii Castellani contra ipsum Jacobum „ super canonicatu & prebenda olim Petri „ de Abbatissa Canonici Paduani, sunt „ obtente scienter per dolum. Preterea di- „ cit & excipit contra predictum Leonar- „ dum, qui est multis criminibus irretitus, „ & noviter fabricavit falsam monetam. „ & propter fabricationem false monete „ fugit de Veneciis; & per Ducem & com- „ mune Venetiarum est bannitus & positus „ in banno. Propter hoc tam de falsa mo- „ neta, quam de homicidiis ab ipso perpe- „ tratis Veneciis & alibi publice est infa- „ matus. „ Et in ipso quem dixi vetustio- re Statutorum codice scilicet ad calcem pag. 282. rursus antiquo stylo nempe Seculi XIII. legere est *pacta conditiones & ordinamenta inter commune Padue & commune Tarvisii*. quo loco sic eæ civitates utrinque conveniunt. *Item si aliquis commiserit ho-*

homicidium sive predam furtum vel prodicionem civitatis, seu castri, burgorum; vel falsitatem monete in civitate Tarvisii vel districtu ejus, & venerit in civitate Padue vel districtu ejus; potestas Padue ad requisitionem potestatis & communis Tarvisii ipsum malefactorem debeat facere detineri, si in civitate Padue vel districtu poterit inveniri; & ad civitatem Tarvisii sub fida custodia transmitti. Contra Tarvisini reponunt. *Item si aliquis commiserit homicidium* &c. *vel falsitatem monete — potestas Tarvisii malefactorem debeat facere detineri; & ad civitatem Padue transmitti*. Actum id *viris nobb. domino Jacobino Rubeo potestate Padue, & domino Matheo de Corigia potestate Tarvisii*, velut est in ipso titulo pactorum. Nobis authentica duo sunt, in quibus ex æquo prætores hos ire videas; alterum e chartario S. Stephani. *millesimo ducentesimo sexagesimo sexto indictione nona die duodecimo intrante decembri. Ego Aleardus existens in officio communis Padue in secundis quatuor mensibus regiminis nob. viri domini Jacopini Rubei de Parma potestatis Padue*. Alterum est ex publicis Tarvisinorum membranis anno *millesimo ducentesimo sexagesimo sexto indict. nona die sabbati decimo tertio intrante novembri. presente viro nobili domino Matheo de Corigia potestate Tarvisii*. Plura

præter hæc nobis urbis utriusque testimonia sunt, unde geminis viris alias epochas des. Sed nullibi tam bene cohærent. Alia pariter ostentationi serviunt, & negotium implicant. Non sic amamus eruditos haberi. Tarvisinorum chartas in promptu fecerunt viri Comites Henricus, & Victor e Scotis ambo fratres, ambo genere doctrina virtute nobiles. Henricus in hoc opere rursus audiet; Victor in aliis: utrique devotum ex merito sensum perpetuo deferam.

Tertium modo Statutorum volumen adtexo, quod est chartaceum quod in bibliotheca S.Franc. *Potestate domino Uberto de Cancellariis M.III.XVI. Si aliquis monetam falsam fabricaverit vel expendiderit aut receperit vel tenuerit in Padua vel Paduano districtu, condemnetur*. Iteratæ leges crebra monetariorum flagitia indicant. Quid ex alio statutorum codice? quem capite superiore diximus exaratum MCCCCXX. Sic habes lib. III. rubric. XVI. *millesimo trecentesimo vigesimo nono de mense septembris. Nulla falsa moneta fabricari vel expendi debeat in Padua vel Paduano districtu. Et quicumque fabricari fecerit vel fabricaverit aut scienter ad civitatem Padue vel districtum Padue attulerit vel expendiderit vel expendi fecerit, & qui ejus mandato expendiderit falsam monetam,*

netam, ultimo supplicio mortis per incendium puniatur; vel aliter etiam pecuniariter pro qualitate criminis, & persone. Quod est ad falsarios. Quoad falsos numos hæc adnotant. *Omnes caniparii, massarii, collectores daciarum & daciorum communis, campsores, aurifices, & mercatores pannorum, & mutuatores ad thabulam jurare teneantur primo mense cujuslibet regiminis incidere per medium in duas partes omnem monetam falsam que ad eorum manus sive presenciam quocumque modo pervenerit, & cuiuscumque fuerit*. Additum & de numis utiq; legitimis at minime receptis. *Nulla moneta etiam bona & vera, que non sit & usualis bene expendibilis, expendatur vel detur aut recipiatur in Padua vel Paduano districtu pro aliqua re, salvo quod vendi possit pro metallo rupto, sub pena librarum decem parvorum cuilibet contrafacienti*. Quæ sic reipublicæ intererant, ut *omnes gastaldiones fratalearum & homines de frataleis primo mense cujuslibet regiminis* tenerentur *jurare observare predicta*. Quod *si quis ignoranter falsam monetam vel aliter non bonum expendiderit, si fuerit de fratalea campsorum & aurificum vel de mutuatoribus predictis, condempnetur in quadruplum de bona moneta; & de ignorantia sit in determinatione domini Potestatis, & etiam de bonitate monete cum consilio peritorum circa bonitatem monete*. Demum eo

decreto cautum est, ut *si quis moneta sbolzonaverit abraderit turiserit vel tonsaverit vel aliter deterioraverit, condempnetur in lib. XXV. pro quolibet & qualibet vice & plus vel minus pecuniariter vel corporaliter pro qualitate criminis, & persone in arbitrio Domini, & domini Potestatis*. Adeo erat rei monetariæ summa religio. Ne rideas ad verbum *sbolzonaverit*. Hæc ævi loquacitas. In alio codice Statutorum pariter eiusdem temporis ac tabularii alia est lectio. *Qui monetam sbolcionaverit abraserit tonsaverit vel aliter deterioraverit*: eaque melior est. Et adhuc *sbolzonare* nummos aiunt, quos in dorsum malleo tundunt antequam cudant. Sed eos ita post typum quatere nefas. Ergo numi vel in faciem, vel in gyrum devastari possunt. Hoc modo *sbolzonari*, altero dicuntur abradi. Tertio possunt & in orbem cedi, quod est tonsari; *stronzare* iam dicunt, haud minus horrido vocabulo. De quo sic in eodem codice libr. III. rubric. XXXIX. *Potestate domino Marco Dandulo, & Capitaneo domino Laurenc. Bragadeno MCCCCXX. Persona aliqua tenere non debeat aliquam monetam falsam aut tonsatam vel staronciatam, etiam si esset de bona & usuali moneta, nisi in duas ad minus partes incisa sit*. &c. moxque additum. *Si vero essent ducati vel floreni vel alia mo-*

neta

neta de auro que esset falsa aut tonsata vel staronciata vel ad aquam vel aliter malitiose deteriorata, tunc & hoc casu incidantur. Ad aquam scilicet fortem corrumpi moneta potest. Alia petas ex monetariis. In utroque codice decretum verbis iis clauditur. *Et milites domini potestatis saltem omni mense de predictis inquirere teneantur*. Eos initio vocavimus officiales; eosque iam iuratos vidimus in has leges ante MCCXXXVI. Quid est autem quod Mussatus libr. XIV. *de gestis Henrici* memorans factum, quo Patavinæ cohortes Veronensium mœnibus effusæ sunt anno MCCCXIII. sic fere differit?

„ Cumque ad suburbanum, ubi S. Michaelis basilica erat, permeassent, fixis aciebus ante Veronæ conspectum, Vinciguerram S. Bonifacii Comitem cum stipendiariorum cohorte ad portas urbis currere permisere --- Penetralia civitatis plena timoris erant, vixque Federicus della Scala qui Potestatis vices pro Cane consanguineo gerebat, ad portas claudendas instante metu suffecit. His qui citra Aticem amnem, qui urbem intersecat, ultra pontem diffugientibus thesauros charosque penates — vehentibus ad salutemq; trahentibus... At Paduanorum

„ Potestas, dum hora declinantis solis regressum appeteret, nec *&c.* signum receptui dari jussit.. Et qui prælia efflagitabat Vinciguerra Comes cum Paduanorum juvenum certamini insistenti... in revocatus est ... VIII. Kal. Julias anni Domini XIII. CCC, milleni. Tunc ... Paduanæ acies .. gemina dumtaxat arce dimissa, quæ in apicibus montium Suavii & Ilasii eminebat, igni populationique consumpsere — diruptaque ac exusta altissima Canis Grandis palatia, quæ in Monte aureo, Calderio Suavio, & Ilasio erant". Post idipsum recolens Epistola XVII. verbis iis usus est

Ad vesper vergente die divellimur inde
In medio pugnæ atque inhonoram linquimus urbem
Per lapidum jactus & adempto jure MONETAE.
Fundimur in reliquos agros & ditia regna —
Sternitur hic pulcher mons aureus altaque Grandis
Aula Canis ; nostro succumbit Ilasius igni,
Uritur & magni ditissima villa Suavj.

Si

Si verbis instas id obtines, ut eo die Patavini facultatem cudendæ pecuniæ Veronensibus ademerint. Quod nescio qui fieri posset. Tamen hoc dissimulari non debuit.

Æreum hic nummulum dabo ex Arigonii cimelio, simul e scriniolo meo. Hinc PADUA litteræ sunt, inde CIVITAS. Apud Muratorium quoque primus in indice Patavinorum est. Ei vero stante Republica cusus habetur. Item mihi. Qua autem Republica? Nempe quæ fuit ab anno MCCLVI. quo pulsus est Ezelinus, ad annum MCCCXVIII. quo sunt inducti Carrarienses. Et ipsa nummi species annos ejus æræ postremos indicat. Alios præterea quatuor eidem Reipublicæ Muratorius asserit. Id perperam. Quartus enim nihil nisi P. litteram præfert, quæ si Patavium, cur non & Parmam, Perusiam, Pisaurum, Placentiam, vel alias urbes? Ego ipsum penes Arigonium vidi, nec quidquam inde certum habui. De tertio & quarto alios. Nunc de secundo.

CAPUT VIII.

De numo PADUA REGIA CIVITAS.

Secundus ex argento Nummus est. Hinc *aquila* tenet, inde *crux*; adde *clypeolum* fascia trajectum: titulus est PADUA REGIA CIVITAS. Hæc nummi descriptio, cuique facilis; eadem foret explicatio, si provinciam hanc haberemus integram. Sed qui hæc antea volverunt, omnia commentis & anachronismis infuscant. Hinc altius intendenda res, ut præjudicia subsidant. Nam vulgo fabulæ quam veritas credibiliores sunt. Hunc itaque nummum primus edidit apud nos *Auiæ Zabarellæ* scriptor anno MDCLXX. Fecit hoc autem rudibus admodum typis, & qui non archetypi formam sed tractatoris inscitiam probarent. Eos tamen & Ursatus in suam transtulit *Historiam* quæ prodiit anno MDCLXXVIII. Scriptor uterque nummum non tam edidit, quam prodidit. Editionem vero malam peior interpretatio secuta est. Uterque nummum sub Episcopo Bernardo constituunt. Hunc autem sub geminis Henricis Patre qui cessit, Filio qui cepit anno MLVI. sera res. At causas tantæ vetustatis has habent.

Pri-

Primam quod Bernardus ille pontifex e Maltraversis erat. Alteram, quod ipse clypeum sic zona diremptum ferebat. Tertiam quod ab Henrico monetæ ius hauserat. Hæc illi. Verba singulorum non addo, ne nimium nugas eas palpem. Mitto quoque de reliquis eorum vitiis ambagibus antilogiis ac nævis; ne, quæ nihil valent, etiam refellendo concelebrem. Quod caput est urgeo, nummumque Bernardo Pontifici detraho. Causæ mihi sunt eædem tres, quas isti contra prætendunt, nempe Diploma, Clypeus, ac Maltraversi nomen. Ad primum. Diploma datum MXLIX. sic habet. Ait Henricus Rex. *In una superficiae denariorum nostri nominis & imaginis impressionem, in altera vero ejusdem Civitatis figuram imprimi jussimus*. Ex. gr. Nummi Bergomenses hoc modo sunt. Ab una parte vultum Cæsaris habent, ac FEDERICUS IMPERATOR. ab alia typum civitatis, ac PERGAMUM. Muratorius eos affert. Ita si noster a Bernardo est, habet Henrici nomen ac faciem, præterea civitatis effigiem. Sic enim ab Henrico præscriptum est. At ipse nihil ex iis. Ergo a Bernardo non est. omnia ex ipso diplomate constant. Age de clypeo. Clypeum fasciola sectum, qualis in nummo est, dicunt esse Maltraversium.

fium. Non abnuo. Zambonus Andreæ de Favafuſchis hæc de Maltraverſis habuit Anno MCCCXXX. *Signa ferebant videlicet ſcutum, in cujus plano aureo mediabat ex transverſo binda viridis*. Eum Codicem ex ſua bibliotheca Facciolatus indulſerat; unde manuſcriptos & alios.

At clypeos hos, ut ajunt, gentilitios ætate Bernardi quærere puerilis inſcitiæ eſt. Ea quippe familiarum ſtemmata vel arma vel inſignia quæcumque voces, tantum poſt Cruceſignatorum motus invaleſcere cæperunt, hoc eſt poſt annum Chriſti M. C. Quod inter eruditos iam conſtat. Imo notandum eſt viros ſacros etiam ſerius aliis hujusmodi familiæ ſymbolis uſos. Cauſa patet, quod hæc iis commendarat occaſio bellorum, quæ minus alteros urgebant. Hinc Mabillonius. De re diplomat. lib. II. cap. XV. num. II. *Quod*, inquit, *attinet ad ſcuta gentilitia Epiſcoporum, nullum vidimus qui ea adhibuerit antiquiorem Thoma Belvacenſi qui in litteris pro Compendienſi monaſterio datis, anno MCCLXXXIX. in contraſigillo inſignia ſua exhibet*. Hanc vero conſuetudinem vix ante quadraginta annos invectam putat. *Sub medium*, inquit, *ſeculum XIII. Epiſcopi more Nobilium inſignia ſua contraſigillis apponere cæperunt in recta ſuam ipſorum effi-*

effigiem retinuere. Nobis idipsum patet ex nostris. Habeo quippe sigillum. GERARDI DEI GRAC. Patavini præsulis anno *Millesimo centesimo septuagesimo primo, indic. quarta die quinta intrante mense quod est nominatum iunii*. Sigillum quoque IORDANI DEI GRACIA PADUANI EPISCOPI. *millesimo ducentesimo vigesimo indictione octava die quarto exeunte aprili*. Rursus & S. JACOBI DEI GRA PADUANI EPI. *millesimo ducentesimo trigesimo tercio. indictione sexta. die veneris sexto decimo decembris*. Hæc infixa Canonicorum chartis. Adde e S. Stephani chartario S. IOHIS DI GRA EPI PADUANI, quod est anno „ millesimo ducentesimo quinquagesimo sexto indict. quartadecima. die septimo exeunte novembri “. Nihil in iis præter Episcopi stantis effigiem. Ita Episcopi. Quid eorum Vicarii? E Monsilicano S. Francisci tabulario habes „ Domini Guilielmi Visiani clerici Vicarii venerabilis patris Domini Bernardi Dei & Apostolica gratia Episcopi Paduani unam litteram sigillatam sigillo dicti domini Guilielmi.“ Praefert „ ymaginem Virginis Marie cum filio suo in brachio“. Charta est, millesimo duc. octuagesimo nono indictione

„ ne secunda die septimo intrante au-
„ gusto. " Hoc vero sigillum reipsa pendet ex charta S. Stephani data „ millesimo
„ duc. octuagesimo octavo indictione pri-
„ ma, die sabbati quarto septembris; "
in eo autem littere sunt S. VICARII EPI PADUAI. At sigillum prorsus idem Patavini quoque Canonici tenebant,
„ Millesimo ducentesimo. XXVIIII. in-
„ dictione secunda, mensis martii die XI. "
Quo „ Jacobus de Corado Archipresbiter
„ & totum Capitulum ecclesie Paduane
„ procurationem fecerunt sigillatam quo-
„ dam sigillo cuius circumscriptio talis erat
„ Sigillum Canonice Paduane. In quo et-
„ iam erat insculpta imaginem genetricis
„ Dei Marie retinens Filium in brachiis. „
Extat in codice tabularii S. Justinæ. Non ergo aut Episcopus, aut Episcopi Vicarius, aut Canonici Patavinæ sedis aliquid ex familia sua in publicum adhuc invexerant. At ex membranaceo, cuius initium est. *Liber Alberti de Sancta Sofia* &c.
„ millesimo ducentesimo nonagesimo VI.
„ indictione nona. die XX. intrante apri-
„ li. Padue in monasterio S. Antonii con-
„ fessoris—Ibique dominus Petrus quon-
„ dam domini Petri de Guitardo de con-
„ trata pontis salaroti — presentavit re-
ve-

„ verendo in Christo patri domino Henrico Dei & Appostolica gratia Episcopo „ Clugiensi infrascriptas litteras ex parte „ discreti viri domini Johannis boni Cu„ stodis & Vicarii Capituli Paduani Epi„ scopali sede vacante, que litere erant „ aperte sigilate rubea cera, in quo sigilo „ erat sculpitus quidam bos cum quadam „ arbore supra literis dicentibus, que erant „ in dicto sigilo, S. Johis boni de Bovis. „ Cum capite dictarum litterarum erat „ quedam balota in qua erat quedam aqui„ la sculpita. Quarum literarum tenor ta„ lis est. Venerabili in Christo Patri do„ mino H. Dei & appostolica gratia Epi„ scopo Clugiensi Joh. bonus Custos & Vi„ carius Capituli Paduani Episcopali sede „ vacante reverenciam „ &c. Littere *Dimissoriales* erant, h. e. publicæ atque ex officio. Datæ *Padue in Episcopatu die XX. aprilis none indictionis*. Hæc ex archivo Papafavii mei de quo passim in sequentibus agendum est. Ex iis omnibus habes quo tempore Patavini Præsules insignia familiæ suis sensim monumentis induxerint: ac Mabillonium ex integro tenes. At nostri iam sentiunt ex eo stemmate quod in nummo est ætatem Bernardi, quam sub Henrico fingebant, procul abscedere. Sin & num-

nummum ex Patavini Pontificis officina volunt, eum in annos ævi XIII. postremos reiicere debent. At iis adimemus hanc curam. Nunc restat de cognomine Maltraversio. Si nostros audis, ea Familiæ sors. Alberto comiti Patavino filii erant Engulfus, & Maltraversus. Ab Engulfo continuata comitum soboles; a Maltraverso Maltraversi cæperunt. Iidem sic signa mutarunt. Alberto cessit antiquum familiæ scutum fasciis ad perpendiculum rubeis albisque sex. Maltraversus aliud a fratre scutum voluit colore croceum fascia bifidum, quæ viridis erat, ab orizonte veniens. Hæc anno M. Venit autem filius a Maltraverso Bernardus anno MXLIX. Patavinorum Pontifex; venit & Albericus abnepos anno MCLIII. militum Dux. Huic filii duo Guizolus & Albertus erant. A Guizolo Lucii Comites, ab Alberto Comites de Montebello fluxerunt. Sic illi. Quot verba tot stultitias. Audi ex charta quam Vincentiæ apud S. Petrum habui.
„ Dum in Dei nomine in Civitate Vicen-
„ cia in domo episcopio sancte Marie per
„ data licencia domnus Litekerio episcopus
„ in iudicio resideret domnus Hubertus
„ Comes istius comitatu Vicentino " Hæc quidem autographa est, scripta „ millesi-
„ mo sexagesimo sesto octavo die mense

„ no-

„ november indicione quinta. " Pariter autographa eſt altera e S. Felicis archivo. „ Milleſimo ſeptuageſimo ſeſto, quinto „ Kalendas aprilius, indicione quintadeci- „ ma. Conſtat me Ugición comes comita- „ tus Vicentino & filii quondam Uberto „ itemque comite abitator in loco & fun- „ do que vocatur Muntebello, qui profe- „ ſo ſum ex nacione mea lege vivere Lan- „ gobardorum, accepiſe ſicuti & in pre- „ ſencia teſtium manifeſto ſum qui accepit „ ad te Uberti clerico ſancte ſedis Vicen- „ tine ecclefie germano meo, & eſt abita- „ tor in ſupraſcripto loco Muntebello. " Nunc adde ſyngrapham ex Lyronenſe chartario apud Bacchinium lib. IV. pag. 164. In ea eſt „ Ubertus comes qui Maltraver- „ ſus vocor de Montebello filius quondam „ Uberti comitis: " anno MCVII. Sequitur ex archetypo majoris eccleſie Montisſilicis anno „ milleſimo centeſimo vie- „ ſimo ſecundo, duodecimo Kalendas au- „ guſti indictione quintadecima — Mal- „ traverſus Vicentinus comes filius quon- „ dam Widonis comitis, qui profeſſus ſum „ ex nacione mea lege vivere Longobar- „ dorum ". Maltraverſus anno quoque „ milleſimo. C. triceſimo ſexto VI. Kalen- „ das februarii indictione XIIII. " ſtabat ex autographis apud Canonicos. At ex iisdem

ceſ-

cesserat anno „ MCXXX. octavo. III. Kal.
„ iunii. indictione prima. die dominico, “
quo laudantur ii tres „ Guido, & Girar-
„ dus, atque Albericus filii quondam Mal-
„ traversi comitis. “ Ei præter hos Ubertus etiam filius extitit ex Prataliense chirographo. „ Ubertus clericus iam Male-
„ transversi filius anno Millesimo. C. L.
„ quarto. IIII. Kal. feb. indict. secunda. “
Qui mox *Padue Canonicus* audiit ex eorumdem Canonicorum tabulis anno Millesi. C. XC. III. signandis. Ibi Petrus testis ait.
„ Jam sunt XXXV. anni parum plus vel
„ minus, & vidi Ubertum de Maltraver-
„ sis Padue canonicum habitare in came-
„ ra —“. Reliqua mitto. Tantum id noto. Rolandinus initio operis hæc habet.
„ Contingit autem tempore hoc in parti-
„ bus Paduanis nominatim in villa de A-
„ bano esse nobilem quemdam virum no-
„ mine Manfredum Riccum qui erat al-
„ tus & potens —. Hic filiam habuit uni-
„ cam nomine Cæciliam. Quo defuncto“
&c. Manfredus anno M.C.LX.VI. vivebat adhuc ex membrana Pratalienfis asceterii.
„ Millesimo centesimo LX. sexto, die no-
„ no octubris, indictione XIIII. constat
„ me Mainfredum Apani accepisse a te
„ domno Martino — Actum in Apano in
„ domo domini Manfredi feliciter“. Idemque

que decesserat " ex autographo Canonicorum „ MC.LXVIII. indict. prima, XIIII. „ die exeunte madio ". Quo lis erat „ de „ feodo quod olim fuit Manfredi de Abbano ". Pergit Rolandinus, eam, quæ fuerat Manfredi conjux, nupsisse „ cuidam „ Nobili unde postea prodiit proles de „ Maltraversis in Padua ". Facile est has nuptias in annum ferri M.CLXX. Nunc singula relegam. Fuit ergo domus olim de Montebello quæ Vincentinos comites dabat. Hubertus anno MLXVI. genti dux. Huic MLXXVI. filii duo Ubertus & Ugicion. MCVII. fertur ex eadem familia Wido. Filius huic Ubertus. Hic autem se Maltraversum notat eodem M.C.VII. Deinde Maltraversus apud omnes est. Eius etiam filii modo Maltraversi, modo de Maltraversis: item nepotes. Unus ex iis Vincentia Patavium migrat anno MCLXX. Vide quot errorum moles uno velut ictu concidant, & quo vere statu Maltraversium stemma sit. Ergo qui nummum derivant a Maltraversis, eum volunt vel ab iis qui Vincentiam, vel ab iis qui Patavium tenebant. Si primum, seculo saltem duodecimo cogendi sunt: si secundum, decimotertio. Sic ex diplomate Cæsaris, ex clypeo numismatis, ex cognomine Maltraversi nummum revocamus ab ævo Bernardi.

CAPUT IX.

De eodem.

UT epocham huic aptem, tria noto: Primum ſic eſt. Nummus ipſe præfert annos ultimos ævi XIII. primosque XIIII. Formæ, lineamenta, colores ipſi, characteres, & omnia ſpirant eam temporis indolem. Nec eruditis inexplorata res erit; etſi melius hæc ſentias, quam probes. At certum eſt nummos qui vetuſtiores hoc ſunt, eſſe rudioris operæ; qui recentiores, eſſe majoris induſtriæ. Scilicet is aquilæ typus in vetuſtioribus impolitior eſt; ea litterarum ſpecies in recentioribus elaboratior eſt. Elaboratas ajo litteras, hoc eſt, corruptas; additis ad eas lineis & radicibus intortis, unde ſecuta eſt veteris ortographiæ clades, cui Gotico, cui Longobardo characteri nomen eſt. Ea primum codices tetigit; inde lapides: in numis ac ſigillis hoc ordine graſſata eſt. Ab anno MCCXL.circiter ad MCCCXXX. flexit aliquantum litteras, & calami quidem ductus at breviores egit: inde licentius uſa calamiſtris, ipſas aliquando formas dum ornabat ſuſtulit. Et quidem nec initio hujus ævi deerant corruptionis arti-

artifices, imo jam ſaxis omnibus ac membranis inſederant. Hinc & in numo primo C. verterunt in D: T. mutarunt in M. Sed hoc inter initium finemque ſeculi differt, quod quæ primum leviora fuerant, inde tolerabilia vix eſſe ceperunt. Quis e. gr. viceſimum ſextum numum ſine tædio legat ? quis nonodecimum, atque in ea tabula reliquos ? inde duodecimum ac decimum tertium ? Quis in area noni crederet I. ? I. rurſus in octavo eſt. I. pariter in ſeptimo. Sunt hæc ludibria ſcalptorum non litteræ. Cæpit hæc inverecundia medio circiter ævo. Nec ſilendum de Muratorio. Datis in Diſſertat. XXXV. *de Sigillis* utique ſigilla duo, nempe S. AZONIS DEI ET APLICA GRA ANCHONE ET ESTENSIS MARCHIONIS. Et S. ALBERTI MARCHIONIS ESTENSIS VICARII CIVITATIS FERRARIE PRO SCA ROMANA ECCLESIA AC MUTINE D. GENERALIS. Alberti ſigillum ſtatuit anno MCCCXC. quod bene habet. Azonis autem vel MCCVIII. vel MCCLX. vel MCCCVIII. quibus Azones eo titulo tres erant. Mihi nulla ex iis epochis placet, multoque minus priores duæ. Tertia non itidem. Quod in utroque ſigillo fere ſimilis eſt labor,

 ar-

artificisque modus ac litterarum species. At certa dissimilitudo est operum quæ MCCC. circiter anno facta sunt, & quæ circiter anno MCCCC. Quod in primis hoc novæ sculpturæ vitium veluti nascens, in alteris adultum est. Ajo de sigilli ac numis. Præter eos tres Azo est quartus ex authentico quoque Papafaviorum *millesimo trecentesimo nonagesimo, indictione decima tertia, die veneris ultimo mensis decembris — in villa Merlarie — cujus proprium est Azonis Marchionis Estensis vel magnifici domini Alberti Marchionis Estensis*. Huic potius Azoni sigillum censeas, & alteri, velut opificio est, ævo quoque par habeas. Hæc egeram; Botius autem meus municeps attulit sigillum, quod in agris Monsilicanis effoderat. Erat opere excavato seu diaglyptico, velut hæc fere monumenta sunt. Aream linea secuerat in duas partes; alteram circinus, alteram semiglobuli plures implebant. Erat inscriptio S. ALBERTI IUD. DE MANTELLA. Quæ quidem litteræ adeo erant similes iis quas in hoc numo vides, ut eandem seu manum, seu scholam referrent. Ego principiis meis hærens inspecto, statim sigillo chronologiam dedi, qualem numo dederam; nempe vel exitum seculi XIII. vel sequentis initium. Res ætate Alberti iudicis æstimanda erat. In eam

ergo

ergo quæſivi meaque adverſaria excuſſi. Ceperam ab anno MCCCXXX. recurrens usquequo trahebat ea me characterum ſpecies. Anno tandem MCCLXXIII. hanc offendi notulam. Ea e Stephanenſibus autographis eſt. *Ego Baſilius — exemplavi juſſu domini Alberti iudicis a Mantella exiſtens in officio communis Padue in ſecundis quatuor menſibus poteſtarie domini Michaelis de Auro de Venecia Padue poteſtatis milleſimo ducenteſimo ſeptuageſimo tercio indicione prima, die quartodecimo exeunte Januario*, quod eſt, octavodecimo. Tunc vidi conjecturas meas in hiſtoriam verti. Jam certa eſt Alberti iudicis ætas; ætas quoque certa ſigilli eſt. Ex iis autem certa pariter ætas eſt nummi: quod eadem utrinque rationum momenta ſunt. Eum ego nec urgeam ante MCCL. nec poſt MCCCXL. Alterum quod noto ſic eſt. Scutum zona ſic ab orizonte traiectum Ducibus Auſtriacis eſt ſymbolum. Patet id quidem ſpectantibus inſignia gentis auguſtæ, quæ paſſim ſunt. Charta vero eſt *milleſimo treceteſimo ſexageſimo quinto indictione tertia* menſe decembri, quæ laudat *quasdam litteras pergamenas in Theutonico ſcriptas illuſtrium principum Rudolphi Alberti & Leopoldi ducum Auſtriæ Germanorum ſuis veris ſigillis* inſtructas. Hæc autem diu ſigilla

versat: sic de secundo memorat. *Octo* constabat hemicyclis. In primo *galeam crista Austrie* ferebat, *& clypeum dicti Ducatus*. In altero *clypeum Ducatus Karinthie in cujus una media parte tres leones: & alia pars medium clypeum Austrie Ducatus ostentabat. In tertio Ducatus Carnolie, qui aquilam super alas* &c. *Quarto comitatus Ferretis. Duorum piscium imagines* habebat. *Quinto dicto clypeo Austrie occupato. Sextus semicirculus clypeum comitatus Habspurgk, qui leonis effigiem quasi ad cursum dispositi* reddebat. *Septimus comitatus Tyrolis, quem aquila quasi volans occupabat. Octavus clypeum Ducatus Styrie, qui Pantheram* præferebat. Hanc edidit chartam. Bernardus Pez Tom. V. Thesaur. Parte III. Quæ sequitur anecdota est ex chartario Perzini; qualem, velut & alias, obtulit Simon de Bartholomæis. Ea est privilegium Leopoldi Ducis Austriæ. *Datum in castro Tyrolis die jovis ante Sanctum Thomam*. MCCCLXXVI. Sic ex Teutonico latine reddas. Et abest Indictio, quod ex populari Germanorum consuetudine est. Hæret autem chartæ sigillum, cui litteræ circum LEOPOLDUS DEI GRATIA DUX AUSTRI. ET H.... nempe HARINtie. Quid in area? Quinque sunt clypei; quorum qui princeps eam nummi zonulam fert. Secundus habet

bet leonem. Tertius ad perpendiculum bifidus hinc leunculos tres, hinc eandem rursus exhibet zonam. Quartus aquilam dat, & quintus aquilam. Nunc, si monumentum monumento conferas, habes & eos Carnoliæ Tyrolis Habspurgi Charinthiæ clypeos, &, quem modo quærimus, Austriæ. Sic numo clypeum Austriæ concilias, & clypeo Austriæ seculum hoc, quo trahemus ipsum denique numum. Sed nondum finis. In Aula Zabarellæ, atque in Historia Ursati numus idem tres habet facies, mediam quæ crucem præfert; alteram quæ scutum, quale dedi, fasciolam trahens; tertiam quæ scutum liliis auctum sex. Putabam scriptoribus iis obvios fuisse geminos numos eo quidem clypeo distinctos, cetera similes. Ita de utroque quærebam. Quinque ad manus erant ex Vicodarzere Pivato Bosio Patavii, Arigonio Venetiis, Scoto Tervisii; sextus e penu meo: septimus a Muratorio vulgatur ex Dominico de Conradis; octavus e Papafavio scilicet Alexandro, nonus iterum e scriniolo meo, decimus e museo Lazara. Museum vero Lazara notatur in Aula quoque Zabarella. (pag. 113.) „ cernitur, *inquit*, clypeolus cum „ uno tantum traversio prout comites „ Marsorum gerunt, & aliæ familiæ no-

 „ bi-

„ biles diversarum civitatum. Harum autem unam argenteam ipse servo in meo „ museo, & est ista; & in museo Lazareo aliæ inveniuntur „. Ergo museum quoque Lazareum tentavi. Sed hoc iamdiu desiit. Ex eo tamen habui quasdam laminas æreis numorum typis insculptas ac velut editioni paratas. In iis & omnes fere Patavinos, & hunc quem maxime volebam. Sed & in hoc & aliis omnibus uno tantum *traversio* clypeus est. Lilia nullibi sunt. Quid putarem? Falsone ab iis invectum stemma cum liliis? At nec apud Zabarellam nec apud Ursatum locus indicatus est unde numus iste prodierit. Et aliunde vix dici potest quas ii tricas infarciant, fabulas nectant, ineptias ingerant. Octavus autem numus e Veronensibus apud Muratorium præfert in area scutum hoc Austriæ, quod est aquila bicipite clausum; de quo Muratorius idem, *Nisi*, inquit, *percussus hic numus fuerit postquam Maximilianus I. Augustus secundum Cameracensis fœderis pacta Veronensi civitate potitus fuit*, *eruditis Veronensibus illius interpretationem commendo*. Ego hoc onere Veronenses levabo. Ipse numus apud Arigonium est. Subter humeros episcopi S. Zenonis habet hanc epocham 1516. Sic ille Dux Austriæ revera Maximilianus est,

qui

qui Verona ceſſit anno MDXVII. die XV. januarii; ex Guitiardino. Par eiusdem numi typus Arigonii dono meus eſt, ut alii plures.

Tertium quod noto ſic eſt. Auſtriaci Duces Patavium tenebant anno MCCCXIX. Facti ſeries apud Cortuſios. Tom. XII. rer. Italicar. pag. 818. *Dominus Jacobus de Carraria* Patavinorum princeps *auxilio comitis Goritiæ* Scaligeros inhiantes urbi ſubmovere ſtuduerat. Is *a Comite* reſponſum ſic habuit. *Quod eum habere poterat defenſorem, ſi Paduam eidem conſignabat recipienti nomine Ducis Auſtriæ*. Nec ea Jacobo aut Patavinis ingrata res. Ergo legatus ab iis *Aleardus de Baſiliis, qui dedit dominium Padue comiti de Goritia recipienti nomine Ducis Auſtriæ MCCCXIX. IV. novembris*. Adi Muſſatum quoque lib. IX. de Geſt. Italicorum. Nunc id advertam. Quos huiuſce numi laudabam typos ab Arigonio, Vicodarzere, Pivato, Boſio, Lazara, Muratorio, Scoto, ſcrinioque meo, licet eandem teneant faciem, non eundem referre malleum. Qui proſtat in his tabulis e Vicodarzere eſt: eumque meus æquat. Huic ad clypeolum duo tanquam trifolia vides; apud Muratorium ſtellulas duas: apud Scotum ſtat hinc *o*, ſtat inde velut roſa foliis ſex: eaque pariter in Papafavio, pari-

pariter in altero meo. Quid apud Bosium? plus etiam discriminis est. Si quæris, unde sic differant; obvia responsio est, typos hos iterum ac tertio quartumque repetitos. Si rursus instas, unde repetiti sic fuerint; id quoque videndum. Certe MCCCXIX. comes Goritiæ Patavio præerat; id constitit. Inde MCCCXX. Valsius excepit Goritium, velut ex iisdem Cortusiis est. *Et sic die V. Januarii in pleno arrengo dominus de Valse nomine Ducis Austriæ recepit civitatis dominium*.

Cæsaris ille quidem Federici nomine partes
Fidus agens Patavum sumpsit pro fœdere sceptrum.

Mussatus eodem libro. Rursum MCCCXXI. Dux Charinthiæ successit Valsio, pariter ex Cortusiis. *Dux Karinthiæ ductus precibus Paduanorum a Duce Austriæ Paduæ factus fuit Vicarius generalis*. Id autem *die sabbati V. septembris*. Ergo tres Federicus huic urbi Præfectos instituit, primo Goritium, deinde Valsium, tertio Charinthium. Charinthius etiam *Vicecapitaneos* habuit ac *Subvicarios* suos Conradum de Ovestagn, Hengelmarium de Villandres, Ulricum de Donesdorf, Ulricum de Faninberch apud Mus-

satum

ſatum lib. XII. apud Cortuſios, & alios. Hinc ergo typi multiplices, & ea nummorum ſic iteratorum ſeries. Non quod hæc alias non poſſet habere cauſas. At nihil tam veriſimile eſt, quam Præſides eos ac Legatos, ut primum procederent, hos ordine percuſſiſſe numos; aut ſuis quosque cæptis auſpicia quærentes, aut populum aucupantes, aut *maxime Domino*, quod Muſſatus ait, *principali Federico* devotos. Huius initia recolens Muſſatus idem lib. IX. ſic ad Patavinos ſuos

> — — *Veniunt*, inquit, *in bella Suevi*,
> *Totaque præſidiis armatur Stiria veſtris*.
> *Urbs hæc Imperii dicetur REGIA magni*,
> *Et ſecura ſuos ſervabit libera fines*.

Age. Patavium hic *Urbs Regia*, quæ in numo *Regia Civitas*. Id etiam indicare fuit; ne noſtrates eo titulo præcipites irent, & annos æternos inveherent. Vide totum quantus eſt librum Muſſati XII. de G. Italicorum. Sic ſtetit Patavina res usquequo *Marſilius*, ex lib. IV. Cortuſior. cap. III. *iuſſit conſilium Paduæ congregari, in quo omnibus alacriter annuentibus eidem datum fuit dominium Civitatis MCCCXXVIII. die III.*

ſe-

septembris. Ea die *Griffus frater Hengelmarii Paduæ Potestas cum Theotonicis depositis armis claves Civitatis domino Marsilio resignavit*. Ipse receptas ab Austriacis ad Scaligeros transtulit. Tribus iis adnotatis epocham numi diu quæsitam hactenus inexploratam denique tenes, annum nempe MCCCXIX. usque MCCCXXVIII. sub Austriaco Duce Federico Rege Romanorum Tertio.

CAPUT X.

Insignia Carrariensium.

EST apud Papafavios inclyta spectaculo gaza Carrariensium gemmæ tabulæ membranæ toreumata codices lapides, & aurum argentumque signatum atque æs. Hæc Albertinus ex ea gente vir ita servabat, ut pro merito coleret; ita colebat, ut ad eruditionem nemini subduceret. Hoc ei ex indole nobilitatis, alterum ex acri iudicio fuit. Nam de virtute ejus qua semper domesticam gloriam tutatus est, dissimulandum puto. Is autem ea in me prorsus effudit; bibliotheca museo tabulario tamquam meis cessit; omnes conatus meos æque ac suos habuit: nunquam mihi patientia consilio re defuit. Hæc & alia molien-

lientem sustulit mors. Et ipse velut e cœlo tactus inhorrui. Spero viri progeniem patriis, ut bonis, ita responsuram meritis. Namque parentum maxime talium benefacta æmulari solemnior hæreditas est.

In primis ille codicem dederat membranaceum, chartis auro minioque decoris annos vetustum ferme trecentos. Ipse nummorum qui deinde sunt Carrariensium veluti clavis. Ibi quippe Carrariensium stemmata sunt, eorum qui tenuere Patavium, Jacobi Marsilii Ubertini Marsilieti Jacobi Jacobini Francisci Francisci. Stemmata vocavi; codex eos appellat *conos*. Ita enim præfert

Versus conorum Patavi sunt hic Dominorum
Quos genuit clara soboles Carraria rara.

Conos ait; intelligit autem galeas & insignia galearum, quæ viris Carrariensibus usui fuerant. Ea quidem persequuntur & Gatari Pater ac Filius a Muratorio vulgati. sed quæ sunt apud eos paucis indicata verbis, hic & manu tenes & oculis probas. Tamen & hunc & eos jungam, quo sit amplior ipsis auctoritas, utrinque commodata fide. Sic autem adhibeo Gataros. Andream ex editis fero, Galeatium e ma-

e manuſcripto chartaceo quem mihi deſcribendum ceſſit Alexander Papafava ſedis Patavinæ Canonicus. Initio ſic habet. *In Chriſti nomine amen. Anno ab incharnat. D.N.I.C. M.CCCC.LXVI. adi XXV. de giugno. Ego Marchus Holiverio quondam magnifici domini Baldaſaris nobilli & cives Venetiarum explevi & ſchripſi hunc librum gratia Dei ad chontemplationem meam. amen.* Hanc vetuſtatem, credo, codices a Muratorio conſulti non ferunt. Deinde placet ea mihi qualis hic eſt Galeatii Patavinitas. Ipſa vere Gatarum exhibet. Hunc qui ſic mutarunt, ut in editis eſt, pro ingenuo hiſtorico adulteratum dederunt. Tertio tam ſæpe noſter aut ſupplet editos aut purgat, ut inde nova Gatari ſenioris editio parari poſſet, additis quidem aliis & hinc & aliunde monumentis. Hinc ergo ſtemmata Carrarienſium.

Prima ex eo codice Jacobi galea eſt. Habet in vertice binos currus velut ſtantes: aureæ litteræ ſunt ad oras I. atque A. quæ IAcobum reddunt. Inde verſus

En Jacobi inſigne Patavi qui ſceptra benigne
Carrigerum primus geſſit non laudibus imus.
Sponte ſemel ceſſit ſceptris, mox inde relectus

Voce

Voce fuit populi rursumque ad rostra revectus.

Nunc ex Gataro. *Portava costui per cimiero uno elmo coverto de una binda bianca piena di cari rosi. Et in pie de lelmo doi cari rosi. Et ne la targa un caro.* Princeps MCCCXVIII. die XXIV. Julii. Cessit MCCCXIX. IV. novembris. apud Cortusios.

Altera ordine Principum galea est Marsilii. Stat in ea Pardus, adstant M. atque A. adsunt versiculi

Carrigera lectus Patavi de stirpe secundus
Grandis se crista texit Marsilius ista &c.

Sequitur ex Gataro. *Costui portò per cimiero una testa con tuto el peto de uno lionpardo. — In targa bianca un caro roso.* Princeps MCCCXXX. VII. die III. augusti; cessit MCCCXXXVIII. die X. martii. Vide Cortusios. Tertia est Ubertini. Maurum præfert alis aureis & cornibus aureis. item litteras U. ac B. versus autem.

Ternus Ubertinus Patavorum carriger Heros
Cornigerum gessit Maurum trudendo severos.

Hinc

Hinc ex Gataro. *El cimiero de costui fo una testa, el peto de uno Saracino. Et la testa del Saracino gera [cornuta di due corna d'oro]. Ne la targa bianca uno caro roso*. Quæ clausa sunt ansulis in manusc. desunt. Princeps MCCCXXXVIII. die X. martii: cessit MCCCXLV. die XXVI. martii, pariter ex Cortusiis.

Quarta Marsilieti. Leonem sustinet, ac notas habet M. atque AR, hosque versiculos

Quartus Herus Patavus Papafavus Marsilietus
Carriger ista conis portavit signa Leonis &c.

Ex Gataro quoque. *Portava el dito Segnor mess. Marsilio Papafava da Charara una stella nel petto de un lione azuro per cimiero, semenato tuto de peluzo doro. Et per lo simele seguiva tuta la banda de lelmo. Et ne la targa soa bianca portova una croxe vermeja. Et ne le do parte de quela gera doi cari rosi. & ne li altri doi leoni azuri ranpanti*. Princeps MCCCXLV. die XXVII. martii. desiit MCCCXLV. die VI. maj. Consule Cortusios.

Quinta est galea Jacobi II. Serpentem gerit arrecto collo, cristatum, rictu patulo, linguis trisulcis, medium I. atque A. litteris.

ris. Ea apud Gatarum deest; ubi tamen hi versus & codici nostro communes

Qui tenuit gratum Patavi quintus dominatum
Crine tulit cristam Jacobus Dux plaustrifer istam.

Vide quam hic melius quam in editis fluant. Optabat Muratorius in Præfatione ad Gataros Tom. XVII. rer. Italicarum singulis horum conorum versiculis adhiberi medicas manus. Id ex parte facio, alia reservo. Versus hi probant apud Gatarum ne galeæ quidem seu coni defuisse mentionem. Sed eam librarii non viderint. Ceperat Jacobus anno MCCCXLV. die VII. mai; desiit MCCCL. mense decembri. Lege Cortusios.

Sexta est Jacobini. Cristatus & ipsa draco est. Hinc ad cervicem quatuor anguiculi pullulant additis I. atque A. versibus etiam

Sextus in euganea lectus Dux plaustrifer istis
Se Jacobinus erat solitus componere cristis.

Et Gatarus. *Costui portò per zimiero una*

 testa

testa con el colo de una serpa; & per la schiena del colo de quella comenzando su la testa & gera quatro teste de serpe pizole — ne la targa gera un caro roso nel campo bianco. Princeps MCCCL. die XXII. decembris; abiit MCCCLV. die XVIII. Julii. semper ex Cortusiis.

Septima Francisci galea Maurum pariter habet, ut Ubertini, cornibus atque alis aureis, septemque litteras FFFFFFF demum versus

Heros septenus Franciscus marte gerebat
Carriger hunc conum Patavi dum sceptra tenebat.

Adhuc ex Gataro. *ordenò el Segniore a tuta la fantaria da pie — sota doi penoni. Nel primo — era el zimiero del Sarazino in ne lo chanpo verde. Soto quelo là targa bianca con uno caro roso* — mense mad. MCCCLXXIII. Princeps MCCCLV. die XVIII. Julii; cessit MCCCLXXXVIII. mense Junio. Vide Gataros.

Octava Francisci junioris est. Ipsa quoque portat alatum cornutumque Maurum. Addas huic F. atque F. Ex Andrea quoque Gataro die 15. augusti MCCCCIV. Francisci vexillum est. *Pennone tutto verde col cimie-*

cimiere del Saracino, e la targa del carrò. Tom. XVII. rer. Italicar. pag. 897. Princeps MCCCLXXXVIII. menſe Junio; deſiit MCCCCV. At nulli verſus ad hunc conum. Credo quia nulli poſt Franciſcum ex ea domo Principes, a quibus Elogium. Charta mihi ex eodem Papafavio autentica eſt *milleſimo quadringenteſimo tertio indict. undecima die iovis undecimo menſis octobris. Padue in palatiis habitationum infraſcripti magnifici & excelſi Domini in anticamera a Cimeriis prope cameram Lucretie preſentibus* &c. Ex ea ſic habeo, fuiſſe *Cimmerios* hos aut galeas ſive conos de quibus res eſt, in aula Carrarienſium loco quemque ſuo poſitos; unde nomen atque Inſignia omnium ex ea ſtirpe Patavii Principum facile conſtarent. In eos intendere potuerat qui Codicem noſtrum ſcripſit ac pinxit; aut ei certe Gatarus uterque non defuit. Hi vero iamdiu Carrarienſibus aſſueti ſemper hæc in oculis habebant. Alia ſimul habere poterant. Ita Carrarienſium galeæ ſunt.

Adde nunc clypeos. Currum ſemper habent. Eaque iam probata res. Id paſſim hoc capite Gatari ſuadent. In Codice quoque Papafavio ſingulæ galeæ ſingulos habent clypeos ita poſitos ut in vigeſimo primo nummo ſimul & in quarto vides, ubi ſupra Maurus, infra Currus

 eſt.

est. Ibi vero clypei semper albi purpureo plaustro. Quam Gatari quoque speciem delinearant; ac vetustior iis Jambonus Andreæ de Favafuschis illud *scutum in cuius plano albo pingitur currus non stallatus cum temone* prætenderat. Ergo Carrarienses insignia duo prætulerunt, alterum in galeis, alterum in clypeis. Quod in iis personæ, quod in his familiæ. Quo titulo gemina quoque sigilla iactarunt, unum galeæ par, alterum clypeo. Primum Francisci II. sigillum sic erat ex authentico S. Stephani
„ millesimo trecentesimo octuagesimo octavo indictione undecima. die iovis prima mensis octobris. Padue in palaciis
„ habitationum infrascripti magnifici Domini in Camera a quadris &c. Magnifi-
„ cus & potens dominus dominus Franci-
„ scus iunior de Carraria civitatis & distri-
„ ctus Padue &c. mandavit confici publicum
„ documentum sui pendentis sigilli ad sculpturam Saraceni cum simplici littera F.
„ ab utroque latere munimine roborandum". Hoc erat sigillum galeæ par; utrinque Ætiops. Id personæ. Sequitur ex autentico S. Petri. „ Millesimo quadring.
„ secundo indictione decima. die sabbati
„ septimo mensis Julii. In camara Lucrecie — Idem excelsus Dominus mandavit
„ publicum confici documentum sui penden-

„ dentis sigilli magni ad sculpturam Plaustri
„ cum duplici littera F a lateribus in mar-
„ gine munimine roborandum". Hoc alterum erat sigillum simile clypeo. Currus utrobique est. Id familiæ. Francisci vero primi primum dabo sigillum ex authentico S. Petri „ Decreto ill. principis magnifi-
„ cique & excelsi domini Francisci se-
„ nioris de Carraria civitatis Padue pro
„ sacro Romano Imperio Vicarii gene-
„ ralis sigillato sigillo ipsius magnifici do-
„ mini magno cere albe & rubee ad ci-
„ merium Saraceni cum litteris circum
„ circa dicentibus vel que sic legeban-
„ tur, Munerat hoc signo Franciscus Car-
„ riger omnes, pendente ad cordulam se-
„ ricis rubei, scripto in millesimo trecen-
„ tesimo septuagesimo sexto indictione
„ quartadecima die iovis vigesima nona
„ mensis maj". Saracenum galea gerebat, eundem sigillo notabat. Hoc iterum personæ. Sigillum secundum sic erat ex autographo Bradiolorum. „ Millesimo trecen-
„ tesimo octuagesimo tertio indictione sex-
„ ta. die mercurii quintadecima mensis
„ aprilis. Padue in palaciis *&c.* magnifi-
„ cus & potens Dominus dominus Fran-
„ ciscus de Carraria heroum domus ipsius
„ Carrariensis civitatis & districtus Padue
„ septimus Dominus & Capitaneus genera-

„ lis — mandavit — confici publicum do„ cumentum sui pendentis sigilli magni ad „ sculpturam plaustri cum F. simplici lit„ tera ab utroque latere munimine roboran„ dum „. Pendet e membrana sigillum purpurco plaustro; circum reliquis fractis ea sunt M...... HOC S..... FRANCISCUS CHARIGER.... Ea ex superiore suppleas. Ergo currum clypeo, currumque sigillo dabat. Rursus id familiæ. Nunc ultra provehor ut sigilla cuique Carrariensi propria constituam Jacobino velut hydram; Jacobo II. serpentem; Marsilieto leonem; Ubertino maurum; Marsilio pardum; Jacobo I. geminos currus. Hæc singulorum; præterea plaustrum quod esset omnium: velut in utroque Francisco sigillum galeæ sigillum scuto par erat. Excipe de Marsilieto, cui clypeus erat non uno sed duplici curru ac leone gemino. Cuique simile proinde sigillum tribuere decet. Placuit hæc & de sigillis addere. Primum quod inde firmatur ipsa tractatio de galeis. Secundo quia sigillorum facies eadem plerumque nummorum est; unde Gatarus anno MCCCLXXII. die XXX. novembris eos maxime laudat Ungaricos decem *X. ducati d' oro*. quoniam *bollati del proprio sigillo del Re*. Tom. XVII. pag. 115. Ex quo principio magnos habent progressus & qui de sigillis

gillis & qui de numis instituunt, alteris iuvantibus alteros, & contra. Nobis certum est sigilla Carrariensium quæ desunt suppleri nummis, & nummos sigillis.

CAPUT XI.

De nummis Marsilii Ubertini Jacobini Francisci senioris.

SIgna Carrariensium dedi. Ex iis & nummos æstima. Quos habui singulos in tabulas intuli tres. Eas ad calcem vides. Aliquos ex iis & Muratorius exhibuit, iique numero 7. 9. 13. 15. 17. 19. sunt apud nos. At nescio quo casu fere in singulis aliter a vero seu legit seu credidit. Ego hinc ei litem non amplius intento, ne tali viro crebrius allatrem. Sed ea certe tractatio non paucos habet nævos. Hunc autem in iis vulgandis modum tenui. Usus sum Petro Monacho æris incidendi solertia iam probato, de quo litteratorum gens accepit ex eo quoque libro *Novelle della Repub. delle lettere* MDCC. XXX. VIII. 21. Junii. Ad eum attuli plures cujusque numi typos, ut quod in uno deerat, peteretur ex aliis. Harum quippe rerum curiosi norunt ægre dari

barbaricos nummos, qui fervent primas artificum manus; maxime quorum fœculenta materies ætatem non fert. Ita pluribus ex formis unam cujusque typi faciem expressimus, eaque in æs translata est. Pluresautem vel ex uno Papafavii muſeo duci poterant. Adde ex domeſtico; adde ex alio Papafaviorum ſcilicet Alexandri ac fratrum; dehinc ex Pivato Buſenellio Boſio Patavii; rurſus ex Arigonio Zeno Gradenigo Venetiis; item ex aliis atque alibi. Quæ monui quo pateat, & mihi quæ cura fuerit, ut hæc ex integro conſtarent; & quæ legentibus eſſe debeat, ut eadem editis ineditisque componant. Hinc ad nummum numero tertium, qui primus e Carrarienſibus eſt. In area ſerpens, habet ad collum litteras M. atque AR. ecce nodum. Si Papafavio codici ſtes, hæ MARſilietum reddunt. Sed ei ſymbolum non erat ſerpens. Ergo Marſilium. Sed nec ei ſerpens. Hæc unde concilies? De numo ne quæras: authenticus eſt. At dubitandumne de geminis iis galeis? Ad leonem Marſilieti verſiculus eſt

Carriger iſta conis portavit ſigna leonis.

Inſcriptio ſignumque conveniunt. Ad pardum Marſilii titulus eſt

Grandis ſe criſta texit Marſilius iſta:

No-

Nomen ab re difcors. Crifta quippe non de feris, fed de ferpentibus eft. Hi verfus autem licet inepti proprietatem fervant in defcribendis quos aiunt conis. Ergo fueritne Marfilio ferpens, ut nummus habet, ut verfus indicat? Sed ei demere pardum contra fidem tot, quos infpexi codicum, vix audeam. Et tamen quidquid præter hoc reponas, trahit negotium, non conficit. Tertium vero Marfilium Gatari Cortufiique dant, eumque Francifco feniori fratrem. Dant & quartum Gatari, nempe iuniori Francifco filium. Sed nec iis quidquam eft cur certo nummum hunc deputes. Marfilio magno *datum fuit dominium civitatis* anno MCCCXXVIII. die III. feptembris, ut eft apud Cortufios. At hoc in fpeciem. Tunc enim vere Patavium cefferat ad Scaligeros occultis utrorumque confiliis. Et *dominus Canis* utique novus Patavinorum princeps urbem hanc *die X. feptembris ingreffus eft* ex iisdem Cortufiis, ac Muffato. Quia tamen intererat pauculos eos dies putari Marfilium revera principem, potuit aliis principatus indiciis addere monetam; potuitque tunc habere caffidem non pardum, fed ferpentem qui transferretur in numos. Hæc pono non ut quid ftatuam, fed ne quid fileam. Quod certum. Nummus eidem Marfilio coævus eft. Id

præ-

præstare possum. Quartus est Ubertini cornuto atque alato Mauro. Cornuti causam Gatarus exprimit vitiatam a Scaligeris Ubertino conjugem. De qua pariter in *Fragmentis* apud Muratorium Tom. III. *Antiquitat.* pag. 287. Sub eo principe si non conditum certe renovatum est statutum, quale quidem exhibet statutorum codex e bibliotheca Sancti Francisci pagin. 312. M.III.XXXIX.

„Statutum conditum MCCCXXXVIIII.
„ Statuimus & ordinamus quod pro quolibet pondere marchi, quod, sicut esse
„ deberet, non reperietur ad punctum;
„ quod evenit sepe propter operationem
„ marchorum, hic modus & forma servetur. Videlicet quod si pondus medii quarterii uncie erit quarta pars unius denarii parvi minus in pondere, vel si pondus uncie integre erit unus denarius parvus minus in pondere, vel si pondus duarum unciarum erit unus denarius & medius parvus minus in pondere, vel si pondus quatuor unciarum erit duo denarii parvi minus in pondere, vel si pondus octo unciarum erit tres denarii parvi minus in pondere quam ad punctum deberet esse; tunc & quolibet istorum casuum ille vel illi cui vel quibus reperta fuerint dicta pondera minus, ut

„ ut dictum est, condemnetur in soldis „ viginti parvorum pro quolibet, & qualibet vice; vel minus secundum qualitatem facti & persone arbitrio domini Potestatis „ & cetera. Notanda gradatio ponderum: magis autem *quarta pars unius denarii parvi*; de cuius usu dictum cap. VI. dicendum infra. De pondere marchi recurret mentio cap. XV. Nummi quintus & sextus a Jacobino sunt. Ibi serpens additis serpentulis. hoc Jacobini symbolum. Septimi formas habui duas ferme pares; at non easdem. Ex iis hanc vulgavi. Sedentem præfert episcopum; dextraque gestat urbem, sinistra lituum. proxima P litterula est. In altero quem minime vulgo, stellula est. in ambitu S. PROSDOCIMUS. ex alia parte CIVIT' PAD' Stat in area crux. Huic ad inferos angulos duo currus; ad superos I. A. Vidimus ex iis litteris in codice Papafavio signari IAcobos tres. Et mihi currus hi duo sic stantes diu de Iacobo I. suaserunt; cuius galeam duo currus urgebant. At in re dubia timui ne mihi blandirer, ut aut nummo plures annos, aut monetam pluribus inde principibus darem. Quare ultimum ex iis vocavi; non tamen alios amovi. Sit ergo nummus iste Jacobini. De quo suspicionem fecit & I. littera, quam si iungas I. litte-

litteræ numi sequentis, eundem in alterutra sentis artificem. Quæ causa est, cur ipsum quoque nummum huic principi credam. Sed cur octavus idem nummus est Jacobini? Dicam. Primo quidem ex eo indicari & Jacobum I. & Jacobum II. & Jacobum III. Deinde, mihi placere III. ex coniectura rursus alia. Inspice sequentes nummos tres. Hi pares alteri sunt, ac tantum distant, quod in his est F. Hæc certe Franciscum dat. Hic autem Jacobino proximus imperio, quin ex Cortusiis etiam consors, licet *sub* eius *custodia*. Leg. lib. X. cap. V. & lib. XI. cap. IX. Gatari consentiunt. Ut ergo pares imperio, sic pares haberi possunt iis nummorum typis. Eaque ratio est ut ex ea F. Franciscum non secundum sed primum legam. Diximus etiam cap. VIII. nimios I. litteræ cincinnos olere non initium seculi quo Jacobus I. sed medium, quo reliqui duo. Sic dum meliora succurrant, hi quinque nummi positas tenebunt sedes. Tres ultimos adhuc enarro. Qui primus, eorum maximus; alter huic medius; huic tertius. Quid si denarium in primo, medium in secundo, quartam denarii partem in ultimo supputes? hæc rursus ex coniecturis. At mihi singula manibus oculisque volventi probabiles sunt. Ergo nongenti sexaginta numi, qualis undeci-

decimus est, libram vel parvulorum vel æreorum facerent. Nummi quatuor 8. 9. 10. 11. a Papafavio absunt. Octavi typos duos obtulit Arigonius, alterum cessit. Nono, decimo, atque undecimo dedit utendum Com. Franciscus de campo S. Petri. Nec silendum decimi typum haberi argenteum quoque apud Arigonium. Præterea nonus & apud Monsilicanos istos est; nec meminisse iuvabat.

Est in duodecimo ac decimo tertio FRANCISCUS D. CARARIA, seu FRANCISSCHUS D. CARARIA SEPTIMUS DUX PADUE. Franciscum I. certo teneas. Hic *heros septenus* est e Codice Papafavio. Et chartam vidimus antea *millesf. trecentesf. octuagesim. tercio. indict. sexta, die lune decimo nono decembris*. Ex qua *Franciscus* idem *de Carraria Heroum domus ipsius Carrariensis civitatis & districtus Padue septimus dominus & capitaneus generalis* est. Utriusque nummi faciem par implet imago. Quæ passim credita sphinx. Ea vir Ætiops, item Saracenus, item Maurus. Hunc I. Francisci conum galeamque novimus ex Papafavio, ex Gataris, atque ex *decreto* principis eiusdem Francisci senioris anno *mill. trec. septuag. sexto indictione quartadec. die iovis vigesf. nona mensis maj*; addito *sigillo ad cimerium Saraceni*,

quod

quod ſuperiore capite vidimus. Eæ litteræ quæ Mauris adiacent, FF. ſunt, non A.A. vel RR. ut noſtri putant. Horum nummorum typi fere ſunt ærei. Sed & plumbeus apud Papafavium eſt. Argenteum quoque Muratorius indicat ex Valeſio. Eum propterea groſſum Patavinum dicas, unde neſcio quid ex autographo Prataljenſis archivj *mill. trec. ſexag. nono ind. ſeptima. die lune quinto menſis febr. Padue — dando pro qualibet renovatione groſſos duodecim in moneta uſuali Paduana, & non aliud*. Adi nummum qui 22. in tabulis. In eo Saracenum pariter habes, ac circum ſeptenas F. At & ſenior Franciſcus ex codice Papafavio conum Saraceni ſeptem litteris F. ornat. Ei nummum propterea deputes. Alios eodem fere typo præ manibus habeo, quos aut quatuor F. aut etiam ſex obtinent. Eos ipſi Franciſco cenſeas. Addas iis ex occaſione nummum quoque 21. qui Maurum duabus F. medium tenet. Huic autem ferme pares, etſi non prorſus iidem ſex alii ſunt, ubi duæ ſimiliter F. unicus ubi ſunt RR. Hos omnes ab eodem principe ducas. Eſt quidem Saracenus & in ſecundi Franciſci cono. Sed cauſa ſenioris hic potior eſt. Ac demum volui nummos omnes eodem ſymbolo factos in unum cogere. Nunc id reſtat.

ſtat. Nummum quartum Saraceno pariter ac alii notatum dedimus Ubertino. Cauſa fuit, quod & is ex Papafavio *cornigerum* gerebat *Maurum*. Sed nondum reddita ratio, cur Franciſcum legeremus in iis, in hoc Ubertinum. Modo ſic habe. Unus hic fere ex auricalco eſt, alii ex ære: nullas hic F. habet, alii ſemper habent: hic ornatum, velut eas in ambitu palmas, a ceteris alienum præfert: item currus alio prorſus opere eſt: denique alii & ſibi ſimiles invicem ſunt, & ſimul omnes ab hoc differunt. Ea nos inter hunc atque alios diſtinguere monebant. Huc & 18. nummum traho. Quem rurſus e moneta primi Franciſci quam ſecundi malim. Cauſa cur malim pariter ex inſignibus eſt. Inſignia Patavinorum primo regnante ſic erant anno MCCCLXXXVII. menſe martio *Bandiera del comun de Padoa, zoè la croxe vermeia, & nelli quatro campi bianchi gera uno caro roſo e una croxe roſa.* Gatarus apud nos, & in editis pag. 579. Sed regnante ſecundo, Patavinorum vexilla ſic erant anno MCCCCIV. menſe auguſto. *La gran bandiera del popolo ch' è la croce roſſa in campo bianco, e per ciaſcun quarto l' arma del carro.* Gatarus Tom. XVII. pag. 897. Conſule nummum res acta eſt. Eum, velut omnes alios a Papafa-

DOZIMUS. *e valeva soldi doi l'uno*. Mox adiicit, confectis integro mense nummis, a Principe iussum die XIIII. *de setenbre, chel fose fata una chrida sul palazo, & fu tute quatro le schale, che li soldi Veniziani no se spendese piu che per diexe dinari luno*. Idque actum. Diu sudavi hic dum laudatos a Gataro nummos editis comparo. Nec, puto, profeci. Certus error est in die seu XVI. seu XIV. septembris. Et tamen omnes a me consulti codices eo recidunt. Et in aliis ex integro concordant. Eos apud Papafavium legi numero quinos aut etiam plures. Et apud Marchion. pariter e Papafabis, apud Comit. de Leonissa; denique geminos apud Guill. de campo S. Petri: præter hunc nostrum qui reliquis antiquior est; ac vulgatos. Et in Additamentis ad chronicon Cortusiorum Tom. XII. rer. Italicar. pag. 985. ad annum hunc MCCCLXXVIII. *dì X. del mese di settembre el gran Conte — venne a Pava con V. cento homeni d'arme; e menò con se tre carrette cargade de piastre d'arzento*. Vides quot varient in hoc uno frustulo. Sed non ei fidendum præ Gataro.

CAPUT XII.

De Ducatis.

TRes ait numos anno MCCCLXXVIII. cusos ; argenteos duos , aureum . Vide, si non ii tres uno continentur autographo quod est Marci de Guarnerinis; hoc autem in publicis tabulariis. *Die martis XXVIIII. octobris* 1398. *Padue. Baldus de Bonafariis* accepit *in ducatis auri carrarinis argenti & carraresiis libras octuaginta* denariorum. Damus in tabulis & nos aureum num. 14. cujus a Papafavio typos tres, alium a Comit. Ant. de Capite vaccæ. Sed hic obstant duo . Primum quod a Gataro laudatus habuit *Protector Padue;* noster habet *civitas Padua.* Deinde quod ille medio ducatui par erat ; noster integro ducatui sive *zecchino* par est; idque trutina probat . Utraque difficultas eludi potest. Quoad primam. Semper in hisce nummis est *civitas Padua* velut in primo secundo septimo nonodecimo vigesimo atque aliis. Ergo sic haberi potuit in nummo qui laudatur a Gataro . Sed hic, inlato nomine *Sancti Prosdocimi*, statim posuerit *protector Padue*, consuetudine quadam qua *Sanctus Prosdocimus protector Pa-*

due

due in ore Patavinorum eſt. Sic mutari potuit inſcriptio. Quoad ſecundam. Fieri potuit ut quo tempore cudebantur alii medio ducatui pares, cuderentur & iſti numero pauciores modulo maiores; idque velut ad pompam decusque monetæ. Quibus poſitis ipſe numus in annum hunc 1378. ferri poteſt. Adde ex authentico Bradiolorum *mill. trec. octuageſ. ſeptimo inditione decima die mercurii penultimo menſis ianuarii Padue. Pro precio ducatorum quinquaginta boni auri & iuſti ponderis, & librarum trecentarum & vigintiquinque monete argentee Paduane*. Si, ut *argentea*, ſic *aurea* quoque *Paduana* eſt, habemus hic monetæ Patavinæ ducatus, hoc eſt, nummum hunc quartumdecimum. Melius etiam ex codice Marci de Guarnerinis MCCCLXXXVII. *ind. X. die ſabbati XXVI. ianuarii Padue. Precio librarum mille parvorum quos recepit — medietatem in ducatis auri boni & iuſti ponderis, & medietatem in carrarinis argenti*. Quod certum, Patavini vel anno MCCCLXXVIII. numos aureos excuderant. Id factum libertate temporum, qua ſibi principes ac populi fas eſſe putabant, ut aurum quoque ſuis ipſi monetis inveherent. Exculptam inde pecuniam alii alio titulo nuncupabant. Extremis autem barbariæ ſeculis invexere florenos, adhibuere

H 2 du-

ducatos. Florenos a lilio Florentinorum, ducatos ab Duce Venetiarum. Non quod hæ tantum monetæ numos huiusmodi facerent; sed hæc erat appellatio frequens, & ad populi genium. Benvenutus etiam de Imola in commentariis suis ad Dantem vulgatus a Muratorio Tom. I. antiquitat. pag. 1134. dum probare vult omnem esse pecuniam signo peculiari notandam, præfert harum tantummodo civitatum monetas; *sicut*, inquit, *Baptista sculpitur in floreno Florentinorum, & Sanctus Marcus in ducatu Venetorum*. Quæ reliquis fama præstabant, eas maxime celebrat. Aliorum vero locorum florenos, item ducatus ii memoravere, qui de utrisque commenti sunt; aliosque narrare poterant. Habes apud Muratorium quoque Tom. II. pag. 762. *florenum sive ducatum* notis his additis R. DI. G. P. AVRA. De quo *quis*, inquit Muratorius, *hic princeps? Suspicor tamen pertinere posse ad aliquem ex principibus Arausionensibus. Nam Arausio seculis barbaricis appellata fuit civitas Aurasica nunc indigenis Aurange, & Gallis Oranges*. Adde & *Orengia* seu gallica pronunciatione mavis *Orangiam*. De cuius aut ducatis aut florenis hæc apud nos extant ex allato codice Marci de Guarnerinis. *Notum sit quod*

ego

ego Amedeus de Cheynay miles tradidi Francisco de Curte quandam corrigiam doratam argenti, & certam summam cutellarum & cuparum argenti, quas mutuavi a Petro Gerlex. tesaurario domini Comitis Sabaudie — Item tradidi sibi quatuor viginti (scilicet octuaginta) *francos auri. Item quinquaginta florenos boni auri de Orengia*. Nunc florenos AVRAngiæ certo tenes: & ille prænotatus R. littera Princeps, unus e Raymundis est Aurasicæ quondam dominatis, ut idem Muratorius adnotat. Ac floreni nomen inaudiit anno primum MCCLII. quod Ricordanus habet; *mense novembri*, quod Villanius adstruit; eratque precio *viginti solidis;* octo ex iis unciam auri dabant. Tom. VIII. ac XIII. rer. Italicar. valuitque apud Venetos anno MCCLXXXIII. circiter octodecim grossos, ex documento quod Carlius exhibet in exercitatione sua de numis Aquileiensium, Tom. XXV. Caloierianæ collectionis. Ita enim habet. *Tempore serenissimi ducis D. Johannis Dandulo MCCLXXXIII. die ultima octobris capta fuit pars, quod debeat laborari moneta auri comunis videlicet 67. pro marcha auri; tam bona & fina per aurum vel melior, ut florenus; accipiendo aurum pro illo pretio quod possit dari moneta per decem & octo grossos*. Hæc auspicia Venetæ monetæ cui iam

 duca-

ducato nunc zecchino nomen est. Ex eo documento compertum est etiam Venetos ducatos æstimari grossos octodecim; grossos inquam Venetos quibus ab anno MCCXC. ad MCCC.XVIII. duos adstruximus ac triginta denarios. At eodem MCCXC. nonnihil auctum erat floreni precium, scilicet septem denariis, ac fortasse plus ex autographo Canonicorum *mill. ducent. nonag. indictione tercia die sabati quarto intrante februario Padue — Rainucius accepit a* Bernardo præsule Patavino *trecentos florenos auri computato unoquoque floreno grossis decem & octo Venetis & denariis septem parvorum*. Ex quo ducatus etiam Veneti precium æstimes aliquanto scilicet plus iisdem florenis.

Inde si ferimur in hæc tempora quæ Patavinis etiam florenis aut ducatis accommoda sunt, erit evidens anno MCCCLXXXVIII. sic & florenos & ducatus æstimari solitos, ut in assignandis rerum preciis æquo censerentur exagio. Constat ex Chronico Placentino quod Muratorius edidit Italicor. Tom. XVI. pag. 579. & Tom. II. antiquitat. pag. 318. *Nunc*, inquit Chronici auctor, h. e. MCCCLXXXVIII. *fiunt per homines & dominas Placentiæ sumptuosissimæ expensæ in victu & vestitu — Qui drappi* de-

de grana vel de veluto vel de auro vel de aurato vel de serico constant pro uno Cabano vel barilloto vel pellarda a florenis XXV. auri usque in florenos sive ducatos LX. auri. Notat id etiam Victorius; at non sine stomacho. *Florenus*, inquit, *quandoque ducatus & scutum similiter nuncupatur*. *Inscite, ut assolet. Etenim pondus alterius ab altero valde discrepat*. Apud Muratorium Tomo II. antiquit. pag. 694. Certe discrepabat apud Aquileienses. Id enim colligitur ex diariis Ambrosii de Turre Canonici Aquileiensis & Antonii Patriarchæ ab ærario; de quibus apud Carlium pag. 125. 127. 132. 141. Nam de florenis hæc habet anno forte MCCCXCIX. *Recepit florenos viginti unum in ratione LXIII. denariorum pro quolibet*. Hæc autem de ducatis. *Recepit*, inquit, *ducatos quinquaginta in ratione LXIIII. denariorum pro quolibet*. Uno denario floreni distabant a ducatis. At aquileiense denario. Quod etiam adnotes. Aquileiensium quippe denarii non iidem Patavinis. Habe ex Fontanino de *Masnatis* eas litterulas, quas *Nobili viro domino Johanni de Rabatta honorabili capitaneo Goritiæ* inscripsit *Zenobius monetarius*. *Noveritis*, inquit, *dominum meum dominum Antonium Patriarcham Aquileiensem modo noviter mutasse monetam videlicet singulum*

 dena-

denarium pro quattuordecim parvulis, *&* *solidum pro duodecim parvulis. Datum Utini. 14. aprilis indict. 7.*, quod est anno MCCCLXXXXIX. Nam toto eo seculo Patriarcharum numos habuisse quattuordecim parvulos audiebam recitante Bernardo de Rubeis. Ipse novum opus in has Aquileiensium monetas apparat. Et hoc erat in eruditorum votis. Nam paucos eo criterio doctrinaque scriptores habemus Itali. Nunc Aquileios iunge Patavinis, erit evidens hic etiam distare florenos a ducatis. Est in publicis scriniis autographum *Zilii de Calvis* anno *millesimo trec. octuagesimo octavo. indict. undecima. die dominico vigesimoquinto mensis octobris Padue in Cancellaria Magnifici — Turchettus dixit sibi bene solutum a magistro Jacobo de ducatis nonaginta auri & sold. LX. parvorum in quibus tenebatur eidem* Turchetto *pro parte unius debiti, seu deposito; in quo magister Victor* &c. *erant obligati in libris sexcentis sexaginta duabus soldis decem parvorum, quas in ducatis auri eidem restituere tenebantur ad rationem librarum trium soldorum tresdecim pro quoque ducato, prout in instrumento depositi super inde confecto millesimo trecentesimo octuagesimo septimo die veneris XIIII. mensis iunii plenius continetur*. Hic ducatus apud nos exhibet solidos

dos ſeptuaginta tres. Et florenus Aquileiæ dederat denarios ſexaginta tres. Ii ſolidi reddebant parvulos octingentos ſeptuaginta ſex; hi denarii conficiebant parvulos octingentos ſeptuaginta duos. Ergo florenus a ducato ſex diſtabat parvulis. h. e. maior erat ducato parvulis ſex. Sed calculus hic mirum quas habeat ſalebras. Nam nec certum eſt Aquileienſium parvulos idem fuiſſe Patavinis. Deinde certum eſt anno MCCCLXXXXIX. Patavinorum ducatos alio fuiſſe precio, quam tribus & ſeptuaginta ſolidis. Ex uno codice Marci de Guarnerinis aperta res erit. pag. 88. „ Die lune primo iulii „ 1398. Recepi per manus Florii de Brethenorio ſocii mei de maſſaria ſeu theſauraria Lodoici a paghis & Riprandini a caligis ducatos duos auri in auro in ratione librarum IIII. ſolidor. X. pro quoque, & ſolidos decem in carrareſiis pro ſolutione paghe mee januarii proxime preteriti". Deinde pag. 137. „ Die martis XIIII. octobris 1399. indict. „ VII. Padue in curtivo curie magnifici „ Domini Padue. Pro precio ducatorum „ tercentorum auri quod precium & quos „ ducatos &c. Et dixerunt valere dictos „ ducatos in ratione librar. IIII. ſolidor. „ X. parvorum pro quoque ducato". Tum pag.

pagin. 168. „ MCCCC. indict. VIII. die „ martis VI. iulii. Hic ad bancum can- „ cellarie. Precio librarum centum & qua- „ draginta parvorum quos vir nob. Johan- „ nes Henricus quondam Palamidexii de „ Vitalianis habuit in ducatis auri in au- „ ro in ratione lib. IIII. sol. VIII. pro „ quoque ducato, & libras III. sol. XII. „ parvorum in moneta ". Sequitur ordine temporum „ Die sabbati primo ianua- „ rii MCCCC. primo ind. nona Padue. „ nobiles viri *&c.* confessi fuerunt accepis- „ se in dotem ducatos ducentos septuagin- „ ta auri in auro boni & iusti ponderis in „ ratione librar. IIII. solidor. X. pro quo- „ que ducato ". Mox pag. 185. „ Die do- „ minico primo mai indict. nona. Padue „ in camera stipendiarie magnifici domi- „ ni. Jacobus Lanarius accepit in deposi- „ to & salvamento ducatos sexaginta no- „ vem auri in auro boni & iusti ponderis „ in ratione librarum quatuor solid. XII. „ pro quoque ducato „. Sic ergo pretia ducatuum apud nos erant, unde nihil ad Aquileiensium calculos. Alia deinde ducatuum comparatio nobis est ad *marchesanos* solidos. Exhibet *marchisanos* & Cangius ad vocem *marcha*, pariter ad vocem *marchisani*; sed alii erant a nostris. Hi cudebantur apud Ferrariam in moneta Marchio-

chionum ; de quibus ex autographo ad D. Antonium. „ Mill. trec. nonagef. quinto „ indiƈt. tertia. Venetiis. Guillelmus de „ caſtro Barco fecit ſuum procuratorem „ ad exigendum a Jacobo de Padua libras „ ſeptuaginta quatuor & ſolidos quinque „ marchiaſorum monete Ferrarienſis “. Ergo Patavini ſic exigebant ducatos ſuos ad marchiſanos numos ex publicis ſcriniis „ milleſ. trecenteſimo nonageſ. quarto in- „ diƈt. ſecunda die lune vigeſimo nono „ menſis iunii. Padue in palatiis “. Principes Atheſtini debebant Carrarienſi „ ſum- „ mam ducatorum viginti trium millium „ quadringentorum triginta oƈto auri & „ ſoldorum viginti ſex marcheſanorum “. Solverunt autem „ ducatos quatuor mil- „ lia ſexcentos oƈtuaginta ſeptem auri & „ ſoldos viginti ſeptem marcheſanos & „ denarios oƈto & quintos duos unius „ denarii ad rationem ſolidorum triginta „ ſeptem cum dimidio marcheſanorum „ pro ducato “. Faƈtum id aiunt „ pro „ quinta parte totius ſupraſcripte ſumme „ ducatorum viginti trium millium qua- „ dringentorum triginta oƈto auri & ſo- „ lidorum viginti ſex marcheſanorum „. Vidiſti *quintos duos unius denarii*. Quos ſi non mente ſed manu traƈtabant, habes alias libræ denariorum ſeƈtiones mil-

le.

le ducentas. Nam dictionis series eos ex parvulis esse docet. Sed modo nos tenet observatio *solidorum triginta septem cum dimidio marchesanorum pro ducato*. Cum tamen non liqueat de vero marchisanorum precio, nec ipsa ducatorum cum iis comparatio quidquam est. At eos rursus cum aliis conferre possumus ex tabulario castri de Alto quod est in Tridentinis montibus apud Telvum sub episcopatu Feltriæ . *mill. tricent. LXXXXVII. indicione quinta die veneris XXI. mensis septembris. Ego presbiter Henselmus gratis mutuavi Antonio dicto del Catelag de Telvo VII. ducatus auri scilicet V. ducatos in auro, & reliquos duos in moneta scilicet XXXVIIII. grossos pro singulo ducato*. Ducatus ergo tricenis erat ac novem grossis. At horum quoque grossorum supputatio abdita est. Ac proinde nihil ex iis ad ipsos ducatos. Ea quidem notula est ex autographis Henselmi libellis. Eos autem totumque chartarium, præterea bibliothecæ codices, aliasque benevolentiæ dedit notas Eva Rosa *Baronissa vidua de Bussa nata Comitissa de Wicka domina castri Alti montisque Lilii atque Haidem &c.* præter hos aliis auctior ingenii morumque titulis. Hæc porro nos ex ineditis hæc ex finitimis in exemplum deduximus, ut certum sit huiusmodi ducatuum supputatio-

nes

nes esse penitus incertas. Alia petas ex aliis. Id tamen attendens, quot monetæ sunt fere tot esse nummorum leges. Extrema Carrariensium re marcha quæ dicitur auri valebat octo ducatos: ut ex Polentono notabam „ millesimo quatricentesimo quinto indict. terciadec. die martis vigesimo mensis octobris Padue in aula excelsi domini Padue infrascripti ad officium factorie sue. Pro satisfactione & solutione dictarum quinquaginta & dimidie marcarum in ratione ducatorum octo auri pro quaque marca dedit „ & cetera; quæ scilicet e Xichonis autographo deprompta sunt.

CAPUT XIII.

De carraresiis, carrarinis, aliis.

SIcco Polentonus haud vulgare nomen in litteris. Et ipse laudatores habet domi Scardeonium, Portenarium, Thomasinum, Pignorium, Ursatum, Papadopolum; foris Vossium, Morhofium, Rehinardum, lexicographos Lipsienses, alios; adde Muratorium. Præterea Kappius homo Germanus apud Lipsiam professor eloquen-

quentiæ ſcripſit anno MDCCXXXIII. diſſertationem. *De Xiccone Polentono Cancellario Patavino hiſtoriæ litterariæ in Italia inſtauratore* grandibus utique titulis. In eam contulit & eorum curas qui de Siccone præſcripſerant, & addidit multa de ſuo: daturus & alia, ſi propius arcanas Patavinorum memorias inviſeret. ex. gr. Kappius ortum Sicconis & domicilium ſic enarrabat. Ortum pag. 8. verbis iis *anno* MCCCCV. *Xicco inſtrumentum notarius confecit; quem titulum cum vix ante duodevicefimum aut viceſimum annum obtinuerit, neceſſe eſt ut eius nativitas in ſeculum XIIII. vergens inciderit.* domicilium iis quoque verbis: *Habitavit Patavii apud pontem molinum, quam domum olim Albertinus Muſſatus poſſederat, lege* &c. Sed nobis ea duo ſic conſtant ex ipſo Sicconis autographo quod eſt in publicis tabulariis hoc modo.

„ Primus liber magnus autenticus in „ quo ego Xicho natus Ser Bartholamei „ dicti Polentoni de Riciis de Levico ci- „ vis habitans Padue publicus imperiali „ auctoritate notarius deſcripſi & de ver- „ bo ad verbum in authentica & plena „ forma regiſtravi & manu mea ſcripſi „ contractus pacta conventiones ſeu in- „ ſtrumenta, de quibus fui & ſum rogatus „ per partes milleſimis indictionibus locis

„ &

„ & testibus in eis late contentis & declaratis inchoando in millesimo trecentesimo nonagesimo sexto indictione quarta „

Stat hoc loco signum Sicconis eiusdem notarii; mox eadem manu „ MCCCXCVI. „ habitavi cum patre meo Padue in castro „ in contrata serafinesche in centenario S. „ Egidii, & quarterio turrisellarum; quo „ anno rogatus primum confeci instru„ mentum. MCCCXCVII. die primo se„ ptembris recessi de contrata serafinesce „ & ivi habitare in contrata Sancti Pros„ docimi centenario & quarterio Domi. „ MCCCLXXXXVIII. die primo septem„ bris recessi de contrata S. Prosdocimi & „ ivi habitare in contrata burgi novi Pa„ triarchatus. MCCCC. die lune V. aprilis „ recessi de dicta contrata, & ivi habitare „ in contrata Capeelorum centenario ruthe„ ne, quarterio turricellarum. MCCCCI. „ die XVI. martii recessi de dicta contra„ ta, & ivi habitare in contrata S. Petri „ centenario & quarterio domi. MCCCCI. „ die vigesimo octavo septembris, recessi „ de dicta contrata, & ivi habitare in con„ trata Concariole centenario & quarte„ rio domi. MCCCCIV. die septima octo„ bris recessi de dicta contrata & ivi ha„ bitare in contrata S. Firmi, centenario „ eiusdem & quarterio pontis molendinorum.

„ rum. MCCCCVI. die VI. octobris re-
„ cessi de dicta contrata ; & ivi habitare
„ in quarterio pontis molendinorum , in
„ centenario & contrata S. Leonardi „.

Hic ea tandem Sicconis ædes unde apud Kappium. Plura de Polentono non addam, de quo vel isthæc nimia iam fuerint. At inspecto viri Chirographo , stylus in ea sponte delapsus est , dum miror hæc intacta nostris , qui passim de Polentono scripturiunt. Eum scilicet aulæ Patavinæ cancellarium prædicant. Ergo facile erat eius ex ipso palatio scripta reposcere. Sed ista non amant. Incerta temporum , falsa nominum, stribiligines ambages & apochryphorum quisquilias hæc in deliciis habent. His auspiciis hucusque tentata est apud nos ea historiæ pars, quæ est de litteratis ac litteris. Age iam de numis . Post aureos quos vocat medios ducatos, ait Gatarus eo pariter anno percussos argenteos, id est Carraresios & Carrarinos. Addit Carraresios ab una parte prætulisse currum cum litteris *Franciscus de Chararia* , ab alia Sanctum Danielem ; valuisse solidos quatuor. At in nostris quoque tabulis numero decimoquinto numus est iisdem litteris ac signis . Eritne carraresius ? Huic duplo minor est ille numero decimo septimo, cui currus ab una facie

facie cum nota *Francisci de Cararia*; D. Prosdocimus ab alia, cum titulo *S. Prosdocimus*. Hoc typo Gatarus ait fuisse carrarinos. Ergone carrarinus & hic apud nos, idemque solidos valebat duos? At in tabulis etiam numero sextodecimo numus habet currum ac *Francisci de Carraria*, divumque Danielem ac *Sanctus Daniel*. Hic & decimo septimo fere par est, & plus duplo minor est decimo quinto. Hiccine potius e carraresiis a Gataro notatis? Nam duplo minor huic est ille numero nonodecimo, cui currus ac *Francisci de Carraria*; cui crux ac *CIvitas Padua*. Non hic quidem, sed alius forte præter hunc erat eodem pondere, qui typum titulumque ferret *S. Prosdocimi* qualem Gatarus adnotat; ut hic carrarinus, alius esset numero sextodeçimo carraresius; hic quatuor, ille solidis binis. Adde quod septimi decimi typus alicubi varius est. Noster hic litterulam *p* tenet ad episcopi levam, tenet ad currum *F.* atque *I.* Sed alius ad dexteram *p*, ad currum geminas *F.F.* Ad præsulem rursus in alio, *z* dexteram urget, F. atque I. currum; in alio, *z* levam, currumque F. atque F. In alio stat ad antistitem *N.* atque *I.* Stat in alio *B. Z.* nec idem pondus omnium est a maximo ad minimum plus *granis* duobus distant. Qui minimus est omni-

no sextodecimo par; & ipse *caratis* est quatuor. Ergo quis hoc mense quis alio constitit? Auget dubium libellus apud Papafavium. *Recepi pagas meas mensis ianuarii proxime præteriti de millesf. trecent. octuagesf. octavo indict. undecima die vigesimo februarii presentis de massaria domini Bonifacii Fantelli in quatrinis. Recepi pagam meam mensis februarii proxime preteriti pro soldis duo carraresium, quam non potui expendere nisi pro soldo uno, secundum formam cride eius facte in Kalendis martii presentis. Recepi pagam meam mensis iunii presentis de massaria Andree de Bazaleriis per manus dicti Bettini in quatrinis & carraresiis*. Hic quatrinos distinguit a carraresiis. At hi quoque solidis erant quatuor. Et carraresios uno solido dicit expensos. Id vero difficilius adhuc, nisi mendum sit in apographo. Non est autem vel ex trutina vel aliis ex calculis emergendi spes. Mutatio monetarum, quæ tunc quoque solemnis erat, omnem supputandi rationem fugit. Expende Cangium in voce *marca*, rursus in voce *moneta*, certus eris has res nullo iudicio, tantum libidine principum actas. In his autem coniectationibus argenteos hos aureosque numos Francisco Seniori tantum probabiliter adstruas. Et hoc satis est. At in decimonono coniecturæ nos ipsæ deficiunt;

& in

& in vigesimo. Eum sumpsimus ex Muratorio, dehinc ex æreis apud Lazaram laminis. Adde nunc ex libello, quem noscere licet, dum operæ librariæ locum prorsus hunc tenent. Editum credas ante quinquaginta plus annos; habetque Sigillorum Numorum Numismatum medii, quæ vocant, ævi plus centum ac viginti species. Scatet autem Patavinis numis omnium fere modorum, quos heic vides. Et, si licet, eos Mediolanensium typis, quos Muratorius adhibuit, admodum præferas. At nos minime nostrorum pœnitet. Operis exemplar Apostolo Zeno perlatum recens. Ipse mihi reservabat humanitate quidem sua, quæ Viri famæ atque eruditioni par est. Nec de numo vigesimo tertio quidquam constat. Putetur ex iis de quibus apud Gatarum pag.891.MCCCCIV. 23. iunii. *Questi sono mille ducati tutti d'oro, i quali io bramo piuttosto spendere, che voi vilmente un bezzo del vostro doniate a costoro*. Quod enim *un bezzo* nobis, huic fere æquum est. Adde quartum ac vicesimum. Pars una currus est, altera scutum quod ævo putruit. Eum, quod e plumbo est, alii sigillum putabant. Sed ibi nulla tubuli signa quem Chordulæ traiicerent. Alii formam cudendis inde numis. Sed & hoc anceps. Quod si fuit sigillum, fuit

I 2 etiam

etiam forma numorum. Hinc iam cap. X. dictum est. Denique de vigesimo quinto. Pars una currus est, altera lilium. Quæ ratio lilium prætenderit, id quoque latet. Plura quidem huc congesseram, sed nihil supra coniecturas. Eas deinde resecare placuit. Alium præterea vidi penes Alexandrum fratresque Papafabas, sed plumbeum, sed exactis iam tabulis: in quibus proinde locum non habet. Nec tanti est, nec ei tabulis opus est. Habet discum prorsus eundem quinto, caretque quolibet ornatu. Tantum una pars effert currum vigesimo tertio similem; temone recurvo, sed qualis in duodecimo est. Altera pars exhibet N. specie qualis in quintodecimo est ad lævam martyris; at spatio totam occupat aream. Si ex littera N. Nicolaum de Carraria cogitas, ipse MCCCXXVI. *die II. iulii societatem fecit cum domino Cane contra Paduam*, inquiunt Cortusii lib. III. cap. 12. facinorosorum vero coegit exercitum, tenuitque plus quatuordecim menses. Eo spatio monetam licet illegitimam facere potuit, ut de suo numos ederet. At hic ex plumbo est. Ita quidem tumultuario eius imperio congruens. Adde curvum plaustri temonem, de quo Vergerius in *Nicolao* pag. 141. rer. Italicarum Tom. XVI. *primus hic curvo temone pingi cur-*

currum inter arma iussit, *cum civili bello a suis maxime gentilibus dissidens infesta patriæ arma inferebat*; *unde signa discerni Carrariensium possent*. Si nec satis ista sunt, non insto; nam nec mihi satisfaciunt. Quod si nummum hunc Nicolai crederem, pluris haberem; quippe qui Carrariensium reliquos anteverteret.

Addam quoque quod erit integrum cuilibet opinari. Francisco seniori filius extitit ex contubernio nomine Comes. Hic ille Comes de Carraria cujus egregie factis Italia omnis insonuit. ipse supererat exitio Carrariensium, stetitque vel anno MCCCCXX. De quo Cribellius in *vita Sfortiæ* Tom. XIX. rer. Italicar. pag. 707. *Per eam*, inquit, *hyemem Comes Carrariensis sub spem ducendi in biberna militis sui ad oppidum Esculum in Picenis*, *quod ipsius juris erat*, *intra paucos dies febri correptus vita deseritur*. *At initio insequentis anni qui fuit primus supra mille quadringentos & viginti* &c. Constat Asculum urbem Comitis imperio subditam. Quid si is illic monetam iure principatus instituit? Nam suos & Asculum numos habuit; horumque nonnullos apud Muratorium tenes. Mitto quippe diplomata Cęsarum Conradi MXXXVII. Henrici MLVI. Lotharii MCXXXVII. Fe-

derici MCLXXXV. quibus Asculano præsuli *cudere monetam* fas erat. Ea recitat Andreantonellus Hist. Asculanæ pag. 237. ac reliquis. At nostris habemus in tabulis eos numos 23. 24. 25. numero positos, in quibus insigne Carrariensium currus est, at nomen ac titulus abest. Alios eodem signo proferet ætas aut nota principis, aut litterarum subsidio vacuos. Hinc si quis hos horumve similes ex Asculana Carrigerorum moneta velit; id & facile asseras, & facile neges, & alterutrum difficile probes. Ipse Comes de Carraria filios habuit duos Obitium, atque Arditionem. Sic enim Gatarus anno MCCCCV. mense aprili. *Francesco* Patavinorum princeps *mandò i suoi figliuoli a Fiorenza*. Nomen iis *Ubertino* ac *Marsilio*. Sequuntur *Obizo* & *Ardizone figliuoli di mess. Conte da Carrara fratello naturale del Signore*. Autographam Opitionis epistolam habui dum viveret a Papafavio. Fert adhuc currum quo sigillo obsignata fuerat. Extra sic habet.

„ Magnificis & excelsis dominis Guber-
„ natoribus communis & Capitaneo popu-
„ li Civitatis Senarum honorabilibus pa-
„ tribus carissimis &c. „

Series intra sic erat.

„ Magnifici & potentes domini honora-
„ tissimi patres carissimi. recepimus ve-
„ stras

„ ſtras graciofiſſimas litteras, ymo ſatis & „ non modice, e quibus vere colegimus, „ ut ad veſtri communis magnifici com- „ placentiam, quemdam Jacobum Nannis „ de Sartiano vobis ſubditum, pro quibus- „ dam exceſſibus apud pretorium noſtrum „ nexum, a ſuis eidem debite infligendis „ penis ex toto liberum redderemus. Et li- „ cet ſui crimina & deffectus penas exi- „ gant corporales, ſicut noſtre huius civi- „ tatis ſancitum legibus aperte comperi- „ mus. Attamen nos leta mente & animo „ liberali, eundem reum ad complacen- „ ciam antedictam proprie reddimus li- „ bertati; eumque fecimus liberum a car- „ ceribus: ab eodem legalibus ſedatis pe- „ nis & amotis. Et ad mayora ſubdito- „ rum veſtrorum circa favores & gratias „ liberalles leto affectu veſtra magnifica „ dominatio indubie promptos reperiet. „ Datum Eſculi die VII. aprelis. IIII. in- „ dictionis. Obizo de Carraria Eſculi &c.„ Patri filius in principatu ſucceſſerat, annoque MCCCCXXVI. velut indictio eſt, adhuc Eſculo in urbe clavum tenebat. Hoc quidem capite videor unus ex iis, qui quod in *Catilinar.* Criſpus ait, *omnibus modis pecuniam trahunt vexant*. Sed hæc argumenti ſeries. Alia, quæ hic reſtant, explicatiora ſunt. Ad primum certe Fran-

cilium spectat hoc e grammatophylacio castri de Alto „ millesimo tricentessimo octuagessimo primo indict. quarta; die sabati XXIIII. mensis augusti. In villa Tranceni ", quæ Teluo subest. „ Ibique nobilis „ vir dominus Franciscus quondam nob. „ viri domini Guillielmi de castro Alto „ investivit Ser Ancium de Roncegno de „ una sua pecia terre posita in regula Telui. solvendo dictus Ser Ancius in festo „ S. Michaelis triginta duos solidos denariorum parvorum monete Paduane nomine fictus perpetui ". Quod autographum est. ut hoc etiam „ millesimo trecentessimo LXXXIIII. indictione VII. „ die Veneris XII. mensis februarii. In „ Teluo. Ibique Antonius (&c.) vendidit „ unam suam peciam terre prative. iacet in „ regula Telui, in ipsa fundamentum unius „ felogni constructum in loco cui dicitur „ ad Ceium — pro precio & foro decem „ & octo librarum denariorum parvorum „ Paduane monete. Quod precium " &c. Hæc indicio sunt Patavinorum nummos in Valsuganam quoque transductos; forte cum Carrarienses iis insedere locis, unde post paulo cesserunt. Johannes Galeaz Mediolanensium princeps anno MCCCLXXXVIII. mense novembri Carrarienses submovit, ipse Patavium tenuit, ho-

honorem monetæ Patavinæ servavit ex authentico Bradiolorum *millesimo trecentesimo octuagesimo nono. indictione duodecima, die iovis ultimo mensis septembris. Padue in communi palacio — Pro precio librarum sexaginta parvorum bone & usualis monete Paduane quod* &c. Patavina .. es annum septemque menses eo Domino steti..

CAPUT XIIII.

De loco Præfectisque monetæ. De numismate Francisci II.

SEd antea dicendum erat de loco monetæ. Nam plures adhuc Patavii feruntur ædes, in quibus olim pecunia fieret. Princeps earum notio est e tabulario Papafaviorum „ MCC octuagesimo nono. „ indict.secunda. die XI. exeunte iunio. Pa„ due in contrata S. Martini in domo in„ frascriptorum dominorum Petri comitis, „ Albertini, Marsilii, ac Bonifacii filio„ rum quondam domini Jacobini dicti Pa„ pafave " &c. Papafavii fratres bona sua dividunt. In partem Marsilii cessit. „ In „ primis una domus de muro. iacet in Pa„ dua in contrata S. Martini, que dicitur

„ do-

„ domus monete. cui coheret ab uno ca-
„ pite & uno latere via communis. ab uno
„ capite dominus Anthonius de capite va-
„ ce ". Hæc e membranaceo codice, cui titulus est „ Liber Alberti notarii " pag. 47. Codex ipse primigenius est. Adde rursus ibidem: „ M.II. nonagesimo V. indi-
„ ctione VIII. die XVI. intrante madio.
„ Padue in contrata S. Martini — Domi-
„ nus Marsilius prefato domino Petro co-
„ miti — vendidit, ipsumque iure proprii
„ investivit de uno sedimine cum domo
„ murata, cupis cohoperta superhediffica-
„ ta, que domus appellatur domus mone-
„ te. iacet in Padua in contrata S. Marti-
„ ni. cui coheret ab uno capite versus
„ mane dominus Anthonius de capite va-
„ ce." Verba si spectes, ea non erat domus monetæ, sed vocabatur; hoc est, opificio in aliam translato, nomen adhuc tenebat. „ Eodem " vero „ die dictus do-
„ minus Petrus — possessionem apprehen-
„ didit unius sediminis cum domo murata
„ cupis cohoperta que dicitur domus mo-
„ nete. iacet in contrata S. Martini ".
Pariter habet titulum, licet non rem. Quod maxime constat ex ipso Codice pag. 48. „ M.II. nonagesimo septimo indicione
„ X. die penultimo setenbris. Padue in
„ contrata S. Martini in domo que dicitur
„ do-

„ domus monete, que est domini Viviani „ de Castro novo “. Ea ergo iam in usus inquilinorum cesserat. Ex alio autem Codice qui pariter autographus est æque membranaceus atque in eodem tabulario, factus anno „ milesimo trecentessimo sexagessimo quarto indictione secunda die „ lune octavo mense novembris “ hęc habet. „ Infrascripta sunt caxamenta ultrascripti „ domini Albertini in contrata S. Martini “. Reliquis missis hæc scribo. „ Item „ una domus in predicta contrata, in qua „ habitabat Campagna, & nunc habitat „ dictus dominus Albertinus. Coheret ab „ una parte via communis a duabus domi„ nus Albertinus: & ab una parte mastelarias S. Canziani; ab alia Joh. mona„ rius. Blaxinus Lanarius de Florentia „ tenet unam domum ad affictum in pre„ dicta contracta a dicto domino Alberti„ no. Coheret ab una parte Fruxerinus „ de Capite vace, a duabus partibus di„ ctus Dominus, ab allia parte via com„ munis. Blaxius predictus tenet unam „ alliam domum in dicta contrata a dicto „ domino Albertino. Coheret ab una par„ te dominus Fruzerinus antedictus, ab „ allia parte mastelarii S. Canciani, ab al„ lia via communis, ab allia dictus domi„ nus Albertinus „. Hic eædem sunt domus,

mus, iidemque confines; at monetæ nulla mentio, forte quod longa desuetudine ministerii nomen ipsum recesserat. Sed ex archetypis eiusdem chartarii tabulis anno „ millesimo quadringentesimo quinto, in- „ dictione tertiadecima, die vigesimo se- „ ptimo mensis novembris " institutum est „ inventarium de bonis " Papafabarum. Notantur „ in primis duo palatia cuppata mu- „ rata & sollerata cum curtilli & putheo „ posita in civitate Padue in contrata S. „ Martini iuxta hos confines, videlicet „ iuxta vias publicas, iuxta domum a ze- „ cha, & iuxta mastellarios „. En iterum monetaria domus, at nova phrasi. Prius habebas domum quæ dicitur domus monetæ, nunc domum a moneta, vel a zecha, quod idem est. Huc fortasse postremi Carrariensium principes opificium, seu, quod aiebant, *artem* revocaverant. Age rursus ex authenticis eiusdem Papafavii *millesimo trecentesimo nonagesimo quarto, indictione secunda, die mercurii septimo mensis octubris Padue*. memoratur *una domus de muro solariata & de cupis coboperta nunc dicta domus a moneta, & olim domus rubea, cum curte orto & putheo posita Padue in contrata S. Margarite. Cui coheret a duabus partibus via publica, ab uno latere magister Carolus aurifex de Janua, & a parte posteriori*

riori heredes Brocardi campsoris. Erat ergo domus altera Patavii dicta domus a moneta, quæ quondam vocaretur & domus rubea. Ex iis verbis duo colligas. Id primum est. Ea domus hoc anno jam desierat ab opificio monetæ, quoniam non scribitur esse monetæ domus, sed tantum vocari. Præterea iam *Collegio Scolarium* destinata fuerat, ut in ipsis est tabulis. Alterum sic est. Ea quidem domus habuerat officinam monetæ, sed paucis annis, quoniam servabat adhuc primævum nomen, hoc est, rubeæ. Confines huic erant hæredes Brocardi campsoris. Ipse *contratam Falaroti* tenebat *millesimo trecentesimo sexagesimo nono indictione septima die lune quinto mensis februarii. Padue in contrata fallaroti in domo habitacionis Brochardi campsoris filii Ser Petri boni de Plebe facci*. Pariter eius hæredes *millesimo trecent. nonagessimo tercio indicione prima die sabati quartodecimo mensis junii. Padue in contrata fallaroti in domo heredum quondam Brocardi campssoris*. Ex Pratalienfibus autographis. Ex iis hanc a moneta domum sive rubeam locamus ubi contratæ seu regiones duæ Fallaroti sanctæque Margaritæ cohibant. Proximas namque probat membranaceus apud Fatiolatum codex, in quo describitur ævo quartodecimo Patavina civitas. Inter alia *porte quin-*
de-

decim minores hoc ordine ſunt. *Porta S. Leonardi. porta B. Petri. porta Tadorum. porta B. Thome*, &c. *Porta S. Stephani. Porta Fallaroti. Porta braidi* — Vides ut Fallaroti regio ad S. Margaritam decurreret. Ex archetypis etiam geminis apud cœnobium D. Antonii, quorum eſt unum *millesimo trecenteſimo ſexageſſimo ſexto indiction quarta die dominico ultimo menſis mai Padue. preſentibus* — *Brocardo campſore filio Ser Petri boni Scoſcati de plebe de contrata Falaroti de Padua*, Alterum eſt eodem *milleſimo* &c. *preſentibus* — *Brocardo campſore filio ſer Petri boni Scoſtati de contrata Braidi ſive Falaroti de Padua*, vides quo loco ſtatuenda ſit ædes Brocardi. Nam quæ quondam contrata Braidi, nunc S. Bernardini eſt. Hæc notiora noſtris. Idem Brocardus anno MCCCLXXVIII. menſe ſeptembris monetæ magiſter erat, ut XI. capite dictum eſt. Ipſe rubeam domum viciniæ gratia monetam fecerit. Inde locum tenemus, in quo ſub ſeniore Franciſco publica Patavinorum moneta conſtitit. Anno deinde MCCCLXXXVII. magiſter erat monetæ Bonromæus de Bonromæis ex Gataro pag. 786. & 615. Ipſe alio fortaſſe monetam dovexerit: unde rubeæ domui ſublata re' titulus hæſerit. Anno quoque MCCCXCVI. Petrus ab oleo ma-

gi-

gifter eft ex Papafaviis „ millef. trecentefimo nonagefimo fexto, indict. quarta, „ die fabbati vigefimo quarto iunii. Cum „ per Rolandum a Curtivo campforem, & „ Manfredum eius fratrem Confilio magnifici domini noftri expofita fuerit querela, quod Petrus ab oleo magifter Ceche debeat eis certam pecunie quantitatem & argenti, quam in cecha predicta ipfe Petrus deberet habere, & quod ipfe Petrus quantitatem ipfam pecunie & argenti in ipfa cecha non habet: cumque fuerit ipfum Confilium informatum fic effe, ut dicebant dicti fratres. Idcirco dictum Confilium in quo fuerunt dominus Johannes de Porcellinis, dominus Guilielmus de Curtarodulo, dominus Baldus, dominus Daniel de Rido, dominus Simon de Noenta, Paganus de Capitevace, & Guilielmus de Hungarellis factores deliberaverunt & preceperunt dicto Petro ab oleo prefenti, quatenus usque ad decem dies proxime futuros debeat fecuritatem idoneam preftitiffe eisdem Rolando & Manfredo fratribus, de folvendo & dando fibi omne id & quicquid conftiterit ipfum Petrum fibi teneri occafione dicte Ceche in terminis quibus tenetur. Ego — notarius &c. „
Eo magiftro moneta rurfus in alias ædes

con-

concesserit. Anno demum MCCCXCVIII. Johannes ab argento de Bononia magister extitit monetæ, velut ex tabulis apud Papafavium, scilicet Ubertinum, quæ proximum Caput erunt. Ex iis hæc modo ponam *Millesimo trecentesimo nonagesimo octavo. indictione sexta, die mercurii quinto Junii Padue — Item quod dictus magister Johannes habere debeat, & quod supradicti factores dare teneantur usque ad dictum terminum duorum annorum unam domum habilem & sufficientem pro laborando & faciendo artem predictam (Cechę) pro qua dictus magister Johannes nullum affictum nec solutionem solvere teneatur*. Ex iis omnibus habes ædem monetæ non fixam loco, sed aut Principis aut opificum voluntate mutabilem. Ego nullum vidi præfectum sive magistrum post Johannem. Qui certe monetam curare debuit annos saltem duos, *incipiendo die prima augusti*. Quare si is postremus est, opus nummarium fortasse revexerit in antiquas ædes, hoc est Papafabarum, de quibus extremo dictum est MCCCCV.

Ultimus ordine Principum Franciscus erat Francisci filius. Exculptos ab eo nummos certum est ex editis edendisque chartis. Eos autem vix indices. Et eorum nonnullos qui supra positi sunt maxime Fran-

Francifci nomine vix ei detraham. Sed in vigefimo fexto qui poftremus eft, haud dubiam Junioris epocham tenes. Hic quidem nullo pretio eft fi fpurius eft; multo autem, fi legitimus eft. Non enim nummus, ut reliqui, fed numisma eft ex iis quas *medaglie* vocant. Hæc quippe diftinguunt; nummum commercio populorum, numisma decori Principum. Porro fic creditum eft, ut numismata hæc ævo tantum quintodecimo cæperint; hoc autem quartodecimo eft. Ego nihil hinc præceps egi. Typos eius habui plures unum domi, geminos e Papafavio, penes Arigonium Gradenigum Zenum fingulos, utique æreos; argenteum rurfus ab Arigonio, cavum poftica, vacuum; quod ei cudendo deerat matrix: incufum vocant; utique non ex ea parte cufum. Tamen ipfe, velut & reliqui, fufus eft. Eos autem hoc eft quisque fuum ac fuos fœtibus accenfebamus ingenuis. Et ipfe Zenus in hoc velut pertinax. Adii quoque Mapheium litteris ac dono numismatis. Ipfe in ambiguo eft. Refcripfit alia Venetiis edita iam numismata Carrarienfium, quæ fequioris ævi credita funt: ita hoc videri. *Ne fu già ftampato in Venezia un gran foglio, ma non fi credono del tempo loro, bensì fatte nel fuffeguente: così probabilmente farà quefta.* Jam vides ut ni-

K hil

hil a me dissimulatum sit. Nunc quo se quisque velit suffragio teneat. Mihi certe magna est huius auctoritas. Eorum vero quæ vulgata sunt ab Josepho scilicet Smith archetypa vidi iactavique pluries, omnia enim apud Papafavios; & alia similis ingenii. Nec ea multum nos tenent. Alterum mihi nunc indicat libellus ex eodem Zeno laudatus etiam Capit. XIII. Sphæra quidem in antica est, & inscriptio FRANCISCI DE CARARIA. Dei Patris imaginem postica fert; litteras autem REX REGUM ET DOMINUS DOMINAMTIUM. Sic autem hæc sic alia typis iis expressa sunt, ut certam vetusti numismatis ideam ingerant. At causa difficili laboramus: adeoque nihil audendum sine ipsis archetypis. Archetypum tamen aliud numisma præter hæc innotuerat nobis adnitente Scoto per litteras. Habet Epigraphem stylo, *che chiamano*, ait ipse, *gotico*. FRANCISCUS CARRIGERUS HEROS PATAVUS. Ibique *testa d' uomo barbato, d' età assai avanzata, coperta d' una specie di capuccio, non molto diverso da quello dei frati Capuccini*. Sic ad faciem. Sic ad posticam est HAC ALMA IN URBE MODERANTUR IMPERIUM. *Il carro* &c. Pergit. *Il pezzo è della grandezza d' uno de' nostri ducati. Il metallo*

tallo è bello, la testa è ben fatta, non infelici le lettere; ma con tutto questo ho le mie grandi dubbietà: e'l Signor Abate Arigoni pure ne dubita. Tuttavia non si può condannarlo. Dein & videndum misit usque Venetias. Inspectu, fateor, aucta dubitatio. Ibi vix erat mihi quidpiam ex eo seculo. Nam litteræ non tam erant, quam affectabant videri goticæ. Adde mixtas his & romuleas; id enim præter ævi consuetudinem est. Quid de viro sene rugoso barbato simoque naso qui spectabatur in numo? Nasus ille Francisco nempe seniori non convenit. Nam de ipso numus censetur. Et Carrariensium vultus habes in ædicula Baptisterii quæ proxima est episcopio; sic enim putant: habes in codice Papafavio quem diximus annorum ferme trecentum. Barba quoque vix habet locum apud nos in monumentis aut picturarum aut signorum quæ per eos annos expressa sunt ex archetypis. Et quidem nec Marsilii facies insculpta mausoleo, quod est apud Carrariam ad Divi Stephani; nec simulacrum Jacobi, nec Ubertini quæ Patavii sunt ad divi Augustini, barbam præferunt: eaque & Carrariensia certo sunt, & coæva sunt, & integra sunt. mitto de reliquis. Ipsa quoque numi species æconomia genius, omnia demum mihi fraus erant. Hæc causa

eſt, ipſum ne veris Carrarienſium numis adiungam. Scotus autem ne damnaretur obſtitit. Hæc iterum cauſa eſt, ipſum ne falſis Carrarienſium toreumatis addam. Sed hoc num. 26. noſtrum procul ab omnibus iis. Alius color, alia materies, aliud opus. Eæque per orbem litteræ ſic ævo ſuo conſonant, ut reliquæ quorumcumque nummorum, de quibus in iis paſſim tabulis. Nam quæ vulgantur a Smith omnia Romanas habent notas. Id quidem inter iſthæc diſterminat, & noſtro vetuſtatis adſtruit fidem. Franciſcus hic collo nudus atque humeris, & in lævum nexo fibula pallio: capilli breves auribus cedunt: ipſe decora facie, validis membris. At hæc Gataro concinunt. Ipſe Franciſcum dat *non molto grande, ma di ſtatura comune, groſſo e ben formato*, pag. 940. Nec repugnat ornatus ille veſtium. Quid enim Senior apud Gatarum MCCCLXXXVI. menſe Junio? *Si riveſtì d'un panno d'oro con un mantello affibbiato ſopra la ſpalla longo ſino alli piedi, abito proprio Ceſariale;* qualis in nummo penitus eſt. Hæc autem inſcriptio eſt. 1390. *die 19. iunii recuperavit Paduam &c.* Pariter hæc tempori congruunt, velut apud Gatarum eſt; & apud Muratorium Tom. IIII. Antiquitat. Italicar. pag. 1165. ex Patavino chronico ad annum

annum 1390. *Hoc anno & die XIX. iunii dominus Franciſcus iunior de Carraria viriliter recuperavit Paduam cum toto Paduano diſtrictu excepto Baſſiano*. Concinit *ſpecimen Hiſtoriæ Sozomeni* Tom. XVI. rer. Italicar. pag. 1143. D. *dominus Franciſcus* &c. *die XIX. dicti menſis receptus fuit Padue in dominum*. Mordebat me potius is artifex & elegantior ætate ſua res. At alia pariter eius ævi feruntur opera, quæ ſimiles manus æquamque produnt induſtriam. Lege vel ipſum Mapheium Veron. Illuſtr. part. III. cap. VI. Ait autem ipſe laudatis ad me litteris, adhuc ſibi nullum numisma viſum quod huic ſeculo fidas. *Del 1300. non ne ho veduto ancora, che con ſicurezza ſi poſſa giudicare di eſſo*. Noſtrum vero hoc & adeo nullas habet difficultates, & ſic omnes authentiæ notas, ut eam poſcat ætatem vel cum paucis, ſi qua præter hoc ſunt; vel & ſolum, ſi nulla ſunt.

CAPUT XV.

Franciscus II. an. 1398. monetam publicam locat. Inde syngrapha hæc,

„ IN Christi nomine amen. Anno a na-
„ tivitate eiusdem millesimo trecen-
„ tesimo nonagesimo octavo, indictione
„ sexta, die mercurii quinto iunii. Padue
„ in palatiis habitationum infrascripti ma-
„ gnifici Domini, & eius factoria, pre-
„ sentibus egregiis & honorabilibus viris
„ domino Michele de Rabbata milite quon-
„ dam domini Antonii de contrata S. Ni-
„ colai, domino Henrico de Gallis filio
„ ser Uliverii de Gallis licentiato in iure
„ civili de contrata Domi, Paulo de Leo-
„ ne quondam nobilis viri domini Che-
„ chi de Leone de contrata S. Lucie, &
„ Matheo de Ferraria quondam domini
„ Jacobi de Prioribus de contrata S. Agne-
„ tis civibus & habitatoribus Padue testi-
„ bus rogatis & ad hæc specialiter con-
„ vocatis & aliis. Ibique nobiles & pru-
„ dentes viri Gulielmus de Ungarelis quon-
„ dam nobilis viri Traversii de contrata S.
„ Malgarite, & Nasimbene quondam Zam-
„ boni de contrata S. Agnetis in simul fa-
„ ctores & generales administratores fa-

„ cto-

„ ctorum & negotiorum magnifici & il-
„ lustris Domini domini Francisci de Car-
„ raria Padue &c. domini generalis, & fi-
„ lii recolendissime memorie magnifici &
„ illustris principis & Domini domini Fran-
„ cisci senioris de Carraria Padue olim
„ domini generalis, nomine & vice pre-
„ fati Domini, & Communis Padue de-
„ derunt locaverunt & affictaverunt ho-
„ norabili viro magistro Johanni quondam
„ magistri Simonis ab argento de Bono-
„ nia qui ad presens habitat Ferrariam
„ in contrata S. Romani, pro bono uti-
„ li & commoditate prefati Domini, &
„ communis Padue, omni modo via &
„ forma quibus melius potuerunt, us-
„ que ad duos annos proxime futuros in-
„ cipiendo die prima mensis augusti pro-
„ xime futuri, Ccham & laborerium mo-
„ nete ipsius Domini & communis Padue
„ pactis & conventionibus infrascriptis;
„ videlicet in fabricando & cudendo libras
„ viginti milia sextinorum nigrorum & ad
„ ligam oncie unius & quartorum duorum
„ argenti fini, & ad contum seu numerum
„ librarum sex pro qualibet marca Paduana:
„ habendo remedium in dicta liga dena-
„ rium unum argenti fini in pluri, & de-
„ narium unum argenti fini inminori; & in
„ numero soldos duos in pluri, & soldos duos

„ in minori, quibus reperiretur dicta mone-
„ ta : & libras decem milia pizolorum ad
„ ligam quartorum trium argenti fini, & ad
„ contum sive numerum librarum tres sol-
„ dorum duodecim pro qualibet marca Pa-
„ duana, & liga de argento & ramo prefati
„ Domini; habendo in liga denarium unum
„ argenti fini in pluri, & denarium unum
„ argenti fini in minori, & in pondere
„ soldos duos in pluri, & soldos duos in
„ minori : & omnem quantitatem Carra-
„ rinorum qui exient sive extrahentur de
„ argento quod ponetur in dicta zecha per
„ quamcumque personam ad ligam uncia-
„ rum septem & carraintorum octuaginta
„ pro marca, & ad contum sive numerum
„ librarum viginti sex pro qualibet mar-
„ ca Paduana, habendo remedium in di-
„ cta liga caratorum quatuor argenti fini
„ pro qualibet marca in pluri, & in mino-
„ ri: & in pondere carrarinum unum pro
„ qualibet marca in pluri, & in minori,
„ quibus reperirentur dicte monete om-
„ nibus calis & expensis dicti magistri
„ Johannis. Item quod illud plus vel mi-
„ nus quod reperiretur dicta liga supra-
„ scriptarum monetarum intra suprascri-
„ pta remedia in damnum vel in utile
„ dicti magistri Johannis per superstitem
„ vel custodem dicte ceche, non debeat
„ con-

„ contari nec poni per aliquam personam, „ sed solummodo monete suprascripte debeant computari & poni ad rationem suprascriptarum ligarum dictarum monetarum; videlicet quod sextini sint ad „ ligam oncie unius & quartorum duorum argenti fini pro qualibet marchia „ dictorum sextinorum; & pizoli sint ad „ ligam quartorum trium argenti fini pro „ qualibet marca dictorum pizolorum; „ & Carrarini sint ad ligam unciarum septem & caratorum octuaginta argenti „ fini pro qualibet marca dictorum carrarinorum: & illud plus & minus quod „ reperirentur dicte monete in numero „ in capite dictorum duorum annorum, „ computato illo pluri quod reperiretur „ pro minori, & illo minori quod reperiretur pro maiori. & si reperiretur in „ pluri, quod illud plus teneatur dictus „ magister Johannes dicto Domino restituere. Item quod prefatus Dominus seu „ sui officiales dent & dare teneantur dicto magistro Johanni omni mense dictorum duorum annorum totum argentum & totum ramum habile ad laborandum pro laborando ratam dictarum „ librarum viginti milium sextinorum, „ & librarum decem milium pizolorum „ ita & taliter quod dictus magister Jo-

„ han-

„ hannes poſſit fabricare, & fabricari fa-
„ cere dictam ratam dictarum moneta-
„ rum; & in caſu quo per dictum magi-
„ ſtrum Johannem non fabricaretur, ſeu
„ fabricari fieret dictam ratam primo men-
„ ſe, ſit ei licitum fabricare & fabricari
„ facere in ſecundo menſe; ſi non in ſe-
„ cundo menſe, in tertio: & ſic in ſequen-
„ tibus menſibus; dummodo dictus magi-
„ ſter Johannes in capite dictorum duo-
„ rum annorum expleverit fabricaſſe to-
„ tam quantitatem dictarum monetarum
„ ſupraſcriptarum. Item quod prefatus
„ Dominus ſeu ſui officiales dent & dare
„ teneantur dicto magiſtro Johanni pro
„ manifactura expenſis & calis argenti &
„ rami pro qualibet marca dictarum mo-
„ netarum ſupraſcriptarum ſoldos duode-
„ cim. Item quod prefatus Dominus ſeu
„ ſui officiales teneantur preſtare & con-
„ cedere dicto magiſtro Johanni cum ince-
„ pit fabricare & fabricari facere aliquam
„ quantitatem dictarum monetarum, libras
„ mille ſoldorum ad rationem ſoldorum
„ duodecim pro marca predictorum ſexti-
„ norum & pizolorum, ut ſupraſcriptum
„ eſt. Item quod dictus magiſter Johan-
„ nes teneatur facere ſolutiones omnibus
„ perſonis, que ponent argentum in zecha,
„ de carrarinis ſupraſcriptis, ut premitti-

„ tur,

„ tur, pro eis fiendis usque ad quindecim
„ dies proxime futuros a die qua ponent
„ argentum in zecha in antea dando de
„ dictis carrarinis sic per eum fiendis li-
„ bras viginti quinque soldos octo dicto-
„ rum denariorum pro unciis septem &
„ caratis octuaginta argenti fini. Item si
„ alique persone ponent argentum in ze-
„ cha predicta, quod non esset ad ligam
„ unciarum septem & caratorum octua-
„ ginta pro marca, quod ipsis personis fa-
„ cto facio dicti sui argenti, dictus ma-
„ gister Johannes dare & reddere teneatur
„ pro quaque marca argenti sui quod re-
„ periretur in dicto argento quod non es-
„ set, ut premittitur, ad dictam ligam ad
„ rationem suprascriptarum videlicet li-
„ brarum viginti quinque & soldorum octo
„ de dictis monetis sic per eum fiendis;
„ videlicet pro unciis septem & caratis
„ octuaginta argenti fini, ut superius di-
„ ctum est; ita tamen quod ipse persone
„ que ponent argentum in cecha quod non
„ esset ad dictam ligam unciarum septem
„ & caractorum octuaginta pro qualibet
„ marca, dare teneantur & debeant dicto
„ magistro Johanni de dicto argento sic
„ per eos posito in dicta cecha pro eius
„ afinatura magisterio expensis & calo ca-

„ ratos

,, ratos sex argenti fini pro qualibet marca
,, argenti lordi sic per eos in dicta cecha
,, positi, intelligendo a dicta liga inferius
,, usque ad unciam unam argenti fini &
,, caratos tres ab uncia una inferius pro
,, quaque marca argenti sic per eos posi-
,, ti in cecha predicta. Et quod de dicto
,, argento sic in dicta cecha posito dictus
,, magister Johannes facere teneatur solu-
,, tiones dictis personis ad terminum de-
,, cem septem dierum tunc proxime fu-
,, turorum a die qua ponent in cecha in
,, antea computandorum; & hoc propter
,, presens quod dispensatur in asiciando
,, dictum argentum. Item si aliqua per-
,, sona poneret argentum deauratum in
,, dicta cecha, quod terminus solutionis
,, fiende per dictum magistrum Johannem
,, dicte persone de dicto argento, vide-
,, licet quindecim dierum, non incipiat
,, nec inceptum intelligatur nisi ea die
,, qua dictum argentum fuerit partitum:
,, & quod de dicta partitura dicta talis
,, persona debeat esse in concordia cum
,, dicto magistro Johanne. Item quod di-
,, ctis monetis sic ut premittitur fiendis
,, non debeat fieri sazius de minori quan-
,, titate marcarum quingentarum dicta-
,, rum monetarum; sed ut dictus magi-
,, ster

„ ſter Johannes facere poſſit ſolutiones
„ perſonis que ponent argentum in ce-
„ cha pro faciendo dictos carrarinos ad
„ terminos ſupraſcriptos modis & ordi-
„ nibus infraſcriptis debeant obſervari vi-
„ delicet quod ad omnem inſtantiam &
„ requiſitionem dicti magiſtri Johannis offi-
„ ciales ſuper hoc deputati ſeu deputandi de-
„ beant ire ad cecham predictam, & de car-
„ rarinis ſupradictis levare & accipere de-
„ beant pro quaque marca carrarinum me-
„ dium: & quod carrarini ſic levati & ac-
„ cepti debeant poni in uno ſacchetto qui
„ debeat bullari bullo ſive ſigillo dicti ma-
„ giſtri Johannis, quo bullato debeat po-
„ ni penes perſonam ydoneam eligendo per
„ dictos officiales & per dictum magiſtrum
„ Johannem. Et cum facte fuerint mar-
„ che quingente dictorum Carrarinorum,
„ quod tunc de dictis carrarinis ſic acce-
„ ptis & bullatis debeat fieri ſacius ad con-
„ tum & ad ligam per hunc modum; vi-
„ delicet quod dicti officiales debeant per
„ quamcumque perſonam eis placibilem,
„ dum tamen ſit bonus aſazator, fieri fa-
„ cere unum ſazium qui ſit unius quarti
„ quarti uncie & non minor; & ſimiliter di-
„ ctus magiſter Johannes facere debeat
„ unum alium ſazium de predictis Carra-
„ ri-

„ rinis sic bullatis tanti ponderis videlicet
„ quarti unius uncie, quibus factis in pre-
„ sentia dictorum officialium videatur si
„ dictus magister Johannes & dictus asa-
„ zator erunt concordes: & in casu quo
„ non essent concordes, ipsi magister Jo-
„ hannes & asazator predictus facere de-
„ beant tot sazios donec erunt in concor-
„ dia: Et similiter debeat observari mo-
„ dus suprascriptus in dictis monetis dicto-
„ rum sextinorum & pizolorum; salvo
„ quod cum fabricate fuerint usque ad quan-
„ titatem quingentarum marcarum dicto-
„ rum sextinorum & pizolorum, per offi-
„ ciales super hoc deputatos debeant dicte
„ quingente marche valde bene misceri,
„ & de dictis marchis quingentis solemni-
„ ter sazium debeat elevari & fieri facere
„ modo suprascripto Carrarinorum. Item
„ quod dictus magister Johannes dare &
„ solvere teneatur asazatori predicto de
„ quaque deliurancia marcharum quingen-
„ tarum soldos quadraginta & non plus,
„ & quod ad maiorem solutionem minime
„ teneatur. Item quod dictus magister Jo-
„ hannes habere debeat salem sibi necessa-
„ rium pro laborando ad rationem libra-
„ rum trium parvorum pro quoque sta-
„ rio, ad mensuram starii bladorum sol-
„ ven-

„ vendum tamen per dictum magistrum
„ Johannem. Item quod dictus magister
„ Johannes possit conducere seu pro eo
„ conduci facere, & extrahere & extra-
„ hi facere omnem quantitatem argenti
„ & rami ac cuiuslibet alterius rei sibi
„ necessarie pro suprascriptis & infrascri-
„ ptis sine solutione alicuius dacii vel ga-
„ belle. Item quod quelibet alia persona
„ possit conducere argentum in Paduam
„ sine solutione alicuius dacii vel gabelle.
„ Item quod aliqua persona terrigena vel
„ forensis non audeat vel presumat tenere
„ nec expendere in Padua vel eius distri-
„ ctu palam vel occulte aliquam monetam
„ falsam vel tonsatam vel retonditam.
„ Item quod dictus magister Johannes da-
„ re & solvere teneatur taiatori qui inci-
„ det seu signabit ferros de quoque mil-
„ liario dictarum marcarum suprascripta-
„ rum libras duodecim parvorum & non
„ plus, & quod ad maiorem solutionem
„ minime teneatur. Item quod dictus ma-
„ gister Johannes habere debeat & quod
„ supradicti factores nominibus suprascri-
„ ptis dare teneantur usque ad dictum ter-
„ minum duorum annorum unam domum
„ habilem & sufficientem pro laboran-
„ do & faciendo artem predictam, pro

„ qua

„ qua dictus magister Johannes nullum affictum nec solutionem solvere teneatur. Item quod dictus magister Johannes debeat esse exemptus & immunis cum tota sua familia ac omnibus suis officialibus familiaribus & laboratoribus ab omnibus & singulis oneribus & factionibus realibus & personalibus civitatis Padue & eius districtus. Item quod ad omnem instantiam & requisitionem dicti magistri Johannis omnes & singuli eius officiales & laboratores & familiares qui si sibi tenerentur & obligati essent in aliquo quoque tempore, pro quo apparerent scripti debitores super libris dicti magistri Johannis scripti manu sua vel suorum officialium; debeant per quoscumque officiales & rectores prefati Domini, & domini Potestatis Padue astringi & compelli realiter & personaliter ad dandum & solvendum omne id quidquid dare tenerentur & apparerent scripti debitores super dictis libris dicto magistro Johanni summarie & eiectis cavillationibus quibuscumque. Item quod dictus magister Johannes non teneatur nec sit in aliquo obligatus pro aliqua moneta que ullo tempore reperiretur falsa vel non bona extra dictam ce-

cham,

„ cham, sed solummodo obligatus sit & „ teneatur pro illa moneta que erit sub „ custodia & clavi officialis ad dictam „ cecham specialiter deputati. Item quod „ de liga nec de pondere alicuius mone- „ te reperte expendite per aliquod tem- „ pus extra dictam cecham contra dictum „ magistrum Johannem per aliquam per- „ sonam non fiat nec moveri possit ali- „ qua lis vel controversia. Item quod „ dictus magister Johannes possit extra- „ here vel extrahi facere omnem quan- „ titatem argenti batuti in foliis extra „ ci-it atem Padue & eius districtum abs- „ que aliqua solutione dacii vel gabelle. „ Item quod dictus magister Johannes „ possit extrahere vel extrahi facere ex- „ tra civitatem Padue & districtum om- „ nes bombardas & omne aliud laborerium „ de ramo bronzio vel de cupro vel de alio „ metallo, que essent necessaria illustri „ domino marchioni Ferrarie; & simili- „ ter omnem quantitatem pulveris a bom- „ barda: & similiter conducere vel con- „ duci facere in Padua & in districtu om- „ ne metallum & res que prodictis bom- „ bardis vel aliis laboreriis vel pulvere a „ bombarda essent necessaria, absque so- „ lutione dacii vel gabelle: & quod pos-

„ ſit ire Ferrariam ad probandum dictas
„ bombardas ſine aliquo impedimento, pro-
„ ut tenetur prefato domino Marchioni
„ vigore pactorum ſuorum. Item quod
„ ſi dictus magnificus Dominus dicto tem-
„ pore duorum annorum vellet aliquam
„ aliam monetam argenti quam ſuperius
„ dictas facere fabricari, idem magiſter
„ Johannes eam & eas ad libitum dicti
„ Domini fabricare & cudere teneatur
„ pro dicta ſolutione ſoldorum duode-
„ cim pro qualibet marca, ut ſuperius
„ dictum eſt. Item quod aliquis forenſis
„ vel mercator qui ad preſens non ha-
„ bitaret Padue, non poſſit ponere ali-
„ quam quantitatem argenti in cecha,
„ niſi prius ſit in concordia cum dicto
„ magiſtro Johanne de termino ſolutio-
„ nis. Item quod dictus magiſter Johan-
„ nes debeat tenere dictam cecham & in
„ ea laborare, & dicti factores eam ſibi
„ relaxare teneantur pactis & conditio-
„ nibus ſupraſcriptis ſine alicuius obſta-
„ culo & contradictione usque ad dictum
„ terminum dictorum duorum annorum
„ incipiendorum die prima menſis augu-
„ ſti proxime venturi; & ſi caſus con-
„ tingeret, quod in capite dictorum duo-
„ rum annorum dictus magiſter Johan-

„ nes

„ nes esset in concordia cum prefato Do-
„ mino, & commune Padue amplius la-
„ borandi in dicta cecha, quod tunc &
„ eo casu idem magister Joannes sine ali-
„ qua lite & controversia sibi per ali-
„ quem movendis tam pro dicto quam
„ temporibus retroactis & non obstanti-
„ bus aliquibus per ipsum actis tempori-
„ bus elapsis quoquo modo per ipsum
„ tantum observatis pactis & conditio-
„ nibus suprascriptis debeat libere licen-
„ tiari, & sibi fieri unam litteram fa-
„ miliaritatis prefati Domini, & bulle-
„ ta libera eundi extra Paduam & distri-
„ ctum cum tota sua familia, & portan-
„ do omnes suas massaricias libere & ex-
„ pedite sine solutione alicuius datii pe-
„ dagii vel gabelle. Quam locationem
„ & pacta & omnia & singula suprascri-
„ pta in presenti contractu contenta pro-
„ miserunt dicte partes attendere obser-
„ vare & adimplere sub pena ducatorum
„ ducentorum auri, hinc inde stipulatio-
„ ne promissa (&c.) De quibus omni-
„ bus & singulis requisiverunt & roga-
„ verunt dicte partes me Zilium nota-
„ rium infrascriptum ut deberem confi-
„ cere & tradere utrique parti publicum
„ instrumentum. Ego--- &c.

L 2 A Ber-

A Berlin le 5. Maj 1711.

MONSIEUR

— — — M. Schott. Vous verrez dans nos *Miſcellanea*, une Diſſertation par la quelle il prouve qui nôtre Roi poſſede dans ſon Cabinet, dont il eſt Gardien, la plus ancienne Medaille qui ait eté frappée parmi les Grecs. Il prepare un autre diſſertation, pour nôtre Second Volume, par la quelle il prouvera que le Roi poſſéde auſſi la plus ancienne Medaille des modernes. Elle eſt de *François Carraria*, que (&c.) & elle fu frappée lors qu'il ſe rendit maitre de la ville de Padoüe.

Des Vignoles M.

Hæc ad Cap. XIV. Pars eſt litterarum quas ante triginta tres annos dederat Vignolius ad Bern. Zendrinum modo Reip. V. Mathematicum. Nec dubium quin de numismate noſtro. Eas ipſe Zendrinus obtulit ex autographis.

AD-

ADNOTATIO

De annulo Marſilii.

AUdieram extare Venetiis apud Sanutos annulum Marſilii de Carraria, qui ſecundus ex ea gente Princeps. Idque memoriæ mandaveram. Sed alia ex aliis indaginem diu trahebant. Expleto nunc opere ſignatisque jam tabulis, eo animum verti. Adii Aloyſium Zenum veteri iure famulitii. Ipſe rem facile ab Sanutis impetrabat. Adeo viri proceres in meos conatus ierunt.

Annulus ex auro eſt, habetque gemmæ loco diſcum pariter ex auro, qui volvitur in facies duas. Altera currus eſt,

de quo vere Poeta caneret. *Aureus axis erat, temo aureus, aurea summæ Curvatura rotæ, radiorum* quoque aureus *ordo*. Altera facies habet galeam, subiecto plaustri clypeolo. Rota in cassìde est, eamque circum brachia duo veluti cornua tenent, quæ palmis utrinque reductis in arcum desinunt. Additas brachiis manichas ii globuli probant a cubitis ad manus: & hæ nescio quid chirothecarum præferunt. Ea viri militaris ornatum produnt; nam togatus amictum præterea laxiorem desuper indueret, ut ævi picturæ statuæque docent aliæque memoriæ. Juxta sunt S. atque M. Ea Sigillum Marsilii explices. Ita famæ res ipsa congruit, annulumque Marsilii non indubium obtines.

Habuit ea quidem ætas & Marsilietum qui de sanguine Carrigero, qui Patavinorum quoque princeps; unde *Sigillum Marsilieti* legendum hoc crederes. At Marsilieto clypeus erat gemino curru ac leone gemino; quod Gatarus ait, quod capite X. probatum est. Is etiam *brevi fuit atque exili corpore, minuta facie:* teste Vergerio rer. Italicarum pag. 176. Tom. XVI. Contra annuli species hominem probat lacertosum, plenisque membris, ut æream vides imaginem.

Habuit ea quoque ætas Michaelem de

de Rabata *fide consilio militarique gloria* probatum Vergerio pag. 191. ac reliquis. Hunc *Junior* utique de Carraria *tam bene de se deque genitore suo meritum signis armis cognomine familiæ donavit*, *ac deinceps Carrariensem appellari posse dedit* anno MCCCXCIII. die XX. novembris. Ex quo *Sigillum Michaelis* hoc interpretandum contenderes. At non is erat sculpturæ mos anno MCCCXCIII. ac deinceps. Adderent flosculos flosculis, & lineas implicarent lineis; adulterarent litteras, augerentque phaleras, aliasque scalptorum technas. Hæc etiam clarius ex ipsis archetypis noscas. Eaque iam Capite IX. perspecta sunt.

Contra nihil horum Marsilio repugnat, alia consentiunt. Non repugnat annuli materies, auro scilicet obrizo, quæ deceat principem. Non annuli moles quæ deceat Marsilium, *proceræ* nempe *staturæ*, qualem Vergerius ait, pag. 158. Non annuli modus & ars ei non tantum seculo, sed tempori congruens. Adde locum; quippe constat annulum emersisse primum apud Carrariam, quo Marsilii corpus elatum est. Ego hac occasione viri arcam atque epitaphium spectavi. Spectarunt & alii; postremos elogii versus ita legerunt.

Annis millenis tercentum terque decenis.
Bisque quater Christi benedicti luce peracta.

Sed in mausoleo est. *Benedicti luce sacrata*; quod historiæ congruit. Nam *die XXI. mensis martii in festo Sancti Benedicti dominus Marsilius de Carraria migravit ad dominum*; velut in additamentis ad Rolandinum pag. 142. Venetis typis. Consentiunt Gatari, Cortusius, alii. Hæc minuta res; ex qua tamen intelligas *inscriptionibus* etiam *Patavinis* haud cessisse feliciter apud nostros. Ego quas in archetypis inspicio semper in editis emendandas agnosco. Marsilii testamentum est *millesimo trecentesimo trigesimo octavo indictione sexta die dominico octavo mensis martii*, quo *corpus* efferri *suum* iubet *apud locum Carrarie*. Causam habet, *ubi* inquit, *maiorum suorum corpora sunt*. Ex autographis apud Papafavios. At maiores suos apud Carrariam ceteri quoque Carrarienses habebant. Et tamen Jacobus, & Marsilietus ad D. Antonium delati sunt; Ubertinus, & Jacobus alter ad D. Augustinum, Franciscus ad D. Baptistam: alii alio.

alio. Itaque Marsilius aliis etiam causis apud Carrariam condi se iusserit. Una forte est, quod vellet eo loco quiescere moriens, in quem vel augendum vel ornandum vivens intenderat. Ibi enim scilicet ad D. Stephanum nescio quid mihi animadvertere videbar, unde munificentiam Marsilii coniicerem. Erat hoc antiquum putei labellum. Saxi quidem moles exesa nonnihil ævo manuque. Sed has tamen exhibet adhuc celatorum notas. Exagonum puteal est habetque totidem facies. Habet una galeam serpentis, adiectamque parmulam, sed abrasis hanc signis. Altera curulem fert rotam. Tertia pariter habet rotam. Quarta galeam serpentis alteri geminam, scutulo rursus apposito, fractisque symbolis. Quinta clypeum dat, ipse crucem. Sexta denique rotam. Species operis æquæva Marsilio est. Marsilium vix isthic non sentias. Crucem Patavii symbolum novimus; in nummo, qui tertius in tabulis erat, serpentem vidimus; in annulo rotam tenemus, omnia Marsilii. Quam itaque habes in annulo, habes & in puteo rotam ad galeam Marsilii; quodque postulabatur, hic iam tenes. Nam memini me capite XI. diu anxium, quo Gatarum numo tertio conciliarem, Gataro leo-

par-

pardum, numo ſerpentem ferentibus in caſſide Marſilii. Res eo ſteterat, ut ipſi adſtrueremus alterutrum, licet ex coniecturis. Hic ea fidentius exequimur, addimusque tertium Marſilio *cimmerium*, ſic enim vocabant; leopardum Gatari, ſerpentem numi, rotam ſigilli.

Nam tres etiam Franciſco galeas adſignant Gatari. Prima eſt Æthiops, de qua ſæpius in hoc opere memoratum eſt. Altera eſt ala, de qua MCCCCIV. menſe auguſto; pag. 896. *bandiera roſſa col cimiere dall' ala con la targa del carro*. Tertia eſt non una ſed ala duplex. anno MCCCLXXXVII. menſe martio. *Se miſe in teſta el ſuo bazinetto, ſopra lo quale ſi era uno cimiero con doe ale doro*. Hæc de iuniore Franciſco. Quid ſenior? Age funus eiusdem quale Vergerius exhibet etiam Tom. XVI. rer. Italicar. pag. 191. *pendentia*, inquit, *ab humeris everſa ſcuta ferebant. aderant tecti undique ſonipedes. Alii ſanguineam rotam, alii eiusdem coloris currum, alii pendentes retro galeas illis, quibus uti ſolebant, chimeriis ornatas utpote rota, ala, atque Ætiope*. Legi hæc expreſſius in alio codice *illis quibus uti ſolebat chimeriis*, ut omnino Franciſcum poſcant. Dedit codicem Guillelmus e campo S. Petri. Tres etiam Senior Æthiopem,

pem, rotam, alam cassides habet. Aliis autem Carrariensibus idem cessisse credimus, ut galeas plures ac cimmerios & conos haberent, quam de quibus est apud Gataros. Ea nunc invidet ætas. Hæc etiam decora galearum puto adventasse nostris ex dominatione locorum. Nam MCCCXCVII mense augusto, quo Junior apud Gatarum lustrabat urbis & agri copias, ita procedere videas oppida Carrariensium.

Primum est Miranum. Huic *testa d' aquila* vexillum est.

Alterum est Oriacum. Huic *rota rossa* vexillum est.

Tertium est Carraria. Huic *carro rosso* vexillum est.

Quartum Caput sylvæ. Huic *testa di serpente bianca* vexillum est.

Quintum est Arquada. Huic *ala d' un' aquila nera* vexillum est.

Sextum est Titulus. Huic *colomba bianca* vexillum est.

Septimum est Plebs. Huic *ale due rosse* vexillum est.

Alia prætereo. Rota est in vexillo Oriaci, quæ in vertice Marsilii, primique Francisci. Currus in vexillo Carrariæ, qui duplex in vertice primi Jacobi. Serpens in vexillo Capitissilvæ, qui rursus in

ver-

vertice Marsilii, ac secundi Jacobi. Ala est in vexillo Arquadæ, quæ pariter in galeis utriusque Francisci. Geminæ quoque alæ in vexillo Plebis, & hæ rursus in vertice novelli Francisci. Tot vexillorum tesseras affines Carrigeris haud quidem fortuito, sed causa dominorum putamus inductas. Movet me magis Montagnanæ vexillum, quod *un carro bianco e per cadauna ruota una stella d'oro* Gatarus ait. Illud enim non aliunde quam de Carrariensibus est. Eas ergo Signorum notas aut loca a dominis, aut domini a locis habebant. Ut etiamnum principes ac toparchæ symbola vel urbium vel arcium, quas habent, inserunt suis clypeis, si volunt. Hæc quia nummis quoque communia sunt attingere placuit. Viam quippe sternunt undecumque noscendis & iis quos habemus, & iis quos aliquando proferet ætas. Nec omnia collegi, quoniam non eorum præsens usus est.

Si quid hæc etiam merito sui placent, maxime Patavinis debeas; quorum gratia sedulitate studiis ea mihi tabularia præsto sunt, musæa prostant, bibliothecæ patent, alia suppetunt. Ii quippe non degenerem patriæ animum ferunt; eaque benevolentia factum est, ut & ista

nunc

nunc de re numaria constarent, & in posterum ad maiora spes sit.

Perge igitur, ut facis; & victis ævo redde novitatem.
Symmach. lib. VII. epist. XX.

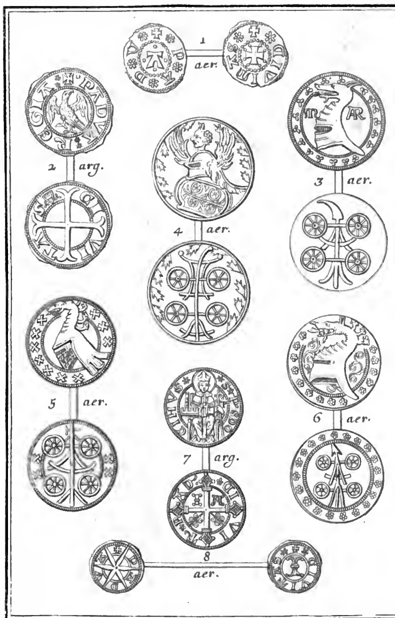
F I N I S.

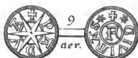

		Errata.	*Corrige.*
Pag. 51	lin. 24	collario	cellario
71	25	alios	alias
83	16	Datis	Dat is

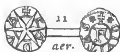
Reliqua ſenſum non mutant.

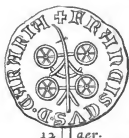
Pag. 110 lin. 7 Eum &c. dele eam periodum chartamque veterem.

1
aer.
2
arg.
3
aer.
4
aer.
5
aer.
6
aer.
7
arg.
8
aer.

9
aer.

10 arg.
et aer.

11
aer.

12 aer.

13 aer.

14 aur.

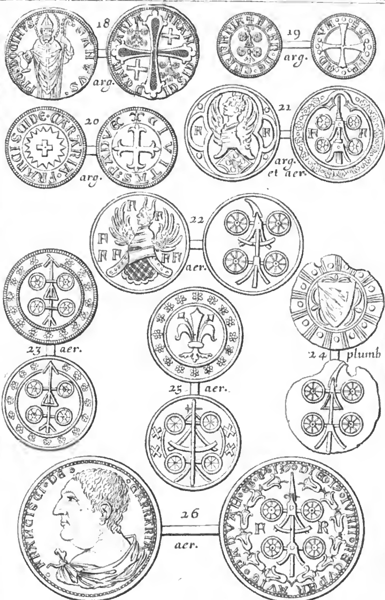

15 arg.

17
arg.

16 arg.

18
arg.
19
arg.
20
arg.
21
arg.
et aer.
22
aer.
23
aer.
24
plumb
25
aer.
26
aer.

